

Joan Bosch i Cusí

Mestre i pedagog empordanès.

Espolla 1866 - Barcelona 1939

Introducció, biografia, recopilació d'articles, cartes inèdites i traducció al català: **Mariona Vila i Bosch**

Treball finalitzat el juliol de 2006.

INTRODUCCIÓ

En l'ensenyança gravita una bona part de l'evolució de l'ésser humà, per no dir tota l'evolució, fins i tot seria millor dir la gran revolució intel·lectual humana, perquè ¿Com és possible que un poble, una raça, una nació prosperi sense que el coneixement acumulat de temps pretèrits passi als més joves, els quals, per la seva banda, faran el mateix amb els seus descendents?

El cert és que, sense aquesta llarga cadena estesa més enllà del nostre temps, més enllà de qualsevol temps, és impossible que una societat pugui arribar a les més altes cotes de coneixement i cultura. És tan senzill com això.

D'aquesta manera, amb el pas del temps, el coneixement s'anirà polint i refinant fins que, potser, un dia molt, molt llunyà, aquesta coneixença i l'ésser humà seran la mateixa cosa. Això és el que esperem d'aquest gran viatge inacabat en el qual tots hi estem implicats.

El fet és que, per a que el coneixement acumulat passi als nostres descendents necessitem persones capaces de transmetre aquest preat tresor. Persones amb vocació d'ensenyar i llegar idees. De fet, així ha estat sempre: mestre i deixeble, conformant una associació quasi mística i sagrada. Sí, sí... mística i sagrada, no exagerem en absolut, ja que de l'èxit d'aquesta interrelació de qui sap i de qui vol saber, en depenen la nostra societat, el nostre futur i la nostra vida.

El tema de l'ensenyament ha estat sempre present en totes les èpoques, encara que adaptant-se a la idiosincràsia particular de cada grup humà. Per exemple, ja en la Prehistòria, com no podia ser d'altra manera, aquest passava verbalment de pares a fills, de boca a orella, de mestre a deixeble. És el cas dels indis del continent americà i asiàtic. A l'Índia, la seva profunda i rica cultura ancestral, es transmetia oralment. La música, per exemple, que exclusivament, a través del cant, pogué traspasar segles i més segles sense patir quasi cap modificació. Fins i tot, posteriorment, quan ja existia l'escriptura, l'ensenyança de la música fou fonamentalment oral. Amb això volem dir que l'important en l'ensenyament és el sol fet d'ensenyar a qui vol aprendre, sense importar el mètode utilitzat ja que, com és lògic, cada cultura pot tenir les seves peculiaritats al respecte.

El cert és que l'arribada del document escrit va suposar un gran avançament en la història de la humanitat. No voldria però, que semblés que només em refereixo a les ciències, les lletres, o els oficis, també a les arts, la música, etc. A més a més, quina meravella! ara, amb les noves tecnologies, el mestre fins i tot pot ensenyar a distància.

Si en el passat l'ensenyança transcendia el temps, en aquest moment, amb la informació escrita, les lliçons del mestre poden transcendir l'espai. D'altra banda, el document escrit donava més solidesa al coneixement. L'ensenyant, el mestre, des d'aleshores, va tenir un dels seus aliats més poderosos.

El mestre, quina paraula tan sublim per a aquell que pot captar tot el seu immens significat!. Perque, per ser mestre s'ha de sentir per dins i expressar-ho per fora. Per cultivar l'art d'ensenyar s'ha d'estimar tant el coneixement com l'ésser humà. Sense **amor**

no hi ha res per ensenyar ni res per aprendre. Aquesta paraula es repeteix sovint en les seves memòries.

En totes les èpoques hi ha hagut persones amb gran vocació per ensenyar. A les comarques gironines, els pedagogs del segle XIX eren "la crème de la crème" del magisteri, fins i tot a les petites escoles rurals. Josep Osés, mestre de Barcelona, a la revista *El Magisterio Gerundense* (juliol de 1908) recorda el que es va escriure en el "Boletín Bibliográfico" uns anys enrere. Diu així:

"La visita a Girona fa pocs anys ens va deixar una impressió inesborrable que condensem en poques ratlles. Permetin-nos exhumar-les:

Vinc de treure el cap per Europa pel millor balcó de la nostra tanca pirinenca. He admirat els vestigis de l'edat lapidària, els records de la immortal Girona, el to ombrívol de les alzines sureres, el fistó de la pintoresca costa, les imponents fragositats del Pirineu, els pobles nets i alegres; he admirat més la senzillesa, cultura i costums morigerades dels gironins; el que he admirat molt més, però, i quedarà per sempre gravada la impressió en la meva ànima, ha estat el magisteri de la província, unit per llaços fraternals, inspirat pels alts ideals de la fe, d'amor i del treball. Amb un magisteri d'aquesta mena són possibles totes les excel·lències, i això que llavors encara no coneixia Bosch i Cusí".

I segueix al mateix número de 'El Magisterio Gerundense' referint-se a Joan Bosch:

"El treballador infatigable, el mestre aureolat per l'amor i la consideració de tot un poble, el pedagog que rep com una ofrena l'admiració de tots els companys de la província i les repetides enhorabones de les autoritats, necessàriament ha d'oferir en relleu altres aspectes de la seva personalitat. I efectivament, els ofereix. Es caracteritza per una bondat extraordinària, per la seva lleialtat i noblesa en les amistats i sobretot pel segell de pulcritud que imprimeix a tot el que li pertoca: parlant, escrivint, en el tracte social, fins i tot en les cartes que difonen perfum de bondat i de correcció. No hi ha adjectiu que no s'hagi fet servir pel seu elogi, no hi ha llavis en tota la província de Girona que no hagin adduït afectes o benediccions.

Bosch Cusí, home senzill, afable, somrient, un caràcter dèbil en l'aparença, és la personificació de les energies, un Anteu quan es tracta d'assolir finalitats de cultura.

En Bosch i Cusí autor és dels que han aconseguit aplaudiments en la seva encertada tasca. La seva paraula és tan pulcra i correcta com concisa i expressiva. Pensa bé el que escriu i, quan ja és escrit, no és possible afegir ni treure una coma, tan arrodonides queden les seves frases.

Tot Catalunya sap que a les comarques gironines hi ha un gran nombre de Mestres consagrats amb entusiasme, amb fe, amb passions juvenívoles per l'ensenyament; fora d'aquí quasi no es coneix aquell Magisteri brillant en el qual Dalmau, Santaló, Balmanya, Batlle, Xandai, Delclós, Jou i d'altres han deixat impresa la seva personalitat pedagògica, i com deu ser Bosch i Cusí quan tots aquests brillants astres reconeixen i admiren en el mestre de Tortellà qualitats excepcionals tal vegada no superades per cap d'ells".

Sabem que en el present, l'ensenyament a Catalunya i en altres indrets i països, està passant per moments difícils. Hi ha mestres que pateixen depressió nerviosa, d'altres, els menys per sort, fins i tot són agredits verbalment o física. La manca d'autoritat i la falta de disciplina solen ser habituals.

Hem format nens sobreprotegits, els prevenim de qualsevol contratemps. Si es rep una amonestació de l'escola, el mestre n'és el culpable. Nens que tenen massa de tot, sense haver-s'ho guanyat. Pares i mares que porten els fills a l'escola en cotxe, no fos cas que es deslloriguessin en el trajecte de 300 metres que han de recórrer des de casa seva.

Amb tants embolcalls de cotó fluix mai no es podran enfortir el caràcter ni la voluntat. Avui, el que impera és la mala educació. A més, alguns nens o nenes pateixen assetjament per part d'alguns companys. Sobretot el grassonet, l'estudiós, el diferent, l'esgarrat, etc. Es pot pensar que això sempre ha passat, i és veritat. Actualment, però,

amb l'absència de valors morals que té la societat, cada cop és més freqüent. No és insòlit que algun infant o adolescent pateixi aquest suplici i calli per vergonya o per timidesa el que li està passant a l'escola. No fa gaire, hi ha hagut casos terribles que han desembocat en suïcidi.

Potser, ara seria un bon moment per reflexionar sobre l'ensenyança d'abans, considerar la tasca d'antics mestres de les comarques gironines i, sobretot, d'aquells llegendaris que van enaltir la professió del magisteri.

Què se n'ha fet d'aquell amor i respecte que sentíem envers els mestres i que moltes vegades durava més enllà de l'etapa escolar?

Com s'ho feien aquells ensenyants per transmetre les seves idees i la passió per aprendre l'assignatura pertinent?

Quina era la fina línia divisòria entre la camaraderia i l'acatament que permetia el mestre en la relació diària?

A banda de considerar la personalitat i les aptituds individuals del nen, sembla important i necessari actuar d'aquella manera que es deia en el Renaixement: "Mano dura en guante de seda".

Per descomptat que no tota la culpa de la situació actual és de l'alumnat. N'estem farts de l'alumne descrit fa un moment però, què podem dir d'alguns professors (no tots, evidentment) del nostre temps?. Es mereixen quelcom millor? Quin exemple han donat als seus alumnes tant en el tracte com en la manera d'ensenyar?

Estan motivats, fins i tot econòmicament, per dur a terme una de les tasques més importants que existeixen a la vida? Doncs no.

Abans hem dit una cosa molt important: sense amor no hi ha res per ensenyar ni res per aprendre. Però no ens confonem el més mínim, ser col·legues posant en pràctica un estil verbal del tipus "que passa tio" sigui del deixeble al professor o a l'inrevés no és amor. En tot cas, és un excés de confiança.

L'amor ha de nèixer del professor a través de la seva força interior, de la seva autèntica vocació d'ensenyar. Saber captar la millor manera de transmetre el missatge adequat en cada moment. Saber incentivar, motivar aquestes ments tan joves, no amb expressions com ara "col·lega", "soci" o "amic" tan fora de to però tan en ús actualment a les escoles. Aquest no és el camí en absolut. Entre mestre i deixeble ha d'existir una mena d'amor compartit pel coneixement i l'únic responsable que això no sigui així és, precisament, el mestre.

Parlem ara de la part econòmica. És a dir, del salari d'un mestre. Pot semblar que parlar de diners és fora del context en el qual ens hem mogut fins ara. I més quan acabem de comentar algunes coses interessants sobre l'amor, la vocació, etc. etc. El cert és que no és així.

Tots entenem que, al marge de la ideologia política en el poder, actualment, vivim en una societat estrictament capitalista. Resulta, doncs, que com a conseqüència de tot això, nosaltres mateixos, cèl·lules de la col·lectivitat, ens movem al ritme del capitalisme més desenfrenat, mani qui mani. I, compte, això no és una crítica ni destructiva ni constructiva, és sencillament, una descripció del que succeeix ara mateix a la nostra societat. Simplement, diem que els diners s'han convertit, més que mai, en la moneda de canvi del medi, en aquest cas, del medi social. Això vol dir que la millor manera de valorar el treball, millor dit, la qualitat o la importància d'aquest treball és rebent una retribució que estigui en consonància amb l'activitat realitzada.

D'acord, aquesta manera de procedir no és nova. Sempre, en major o menor grau, ha estat així. Ara però, a principis del segle XXI, a falta d'altres paràmetres, o punts referencials, els diners s'han convertit en la mesura de totes les coses. Per aquesta raó, és necessari fer una valoració de l'activitat del mestre d'escola en termes econòmics.

Altrament, per a que el mestre pugui donar el millor de si mateix a l'alumnat ha de sentir-se recolzat. No només amb boniques paraules i grans projectes estatals, sinó, també, amb fets, començant doncs, a revaloritzar la seva tasca mitjançant una bona remuneració. Amb aquesta manera de fer tots hi guanyem. El professor, de forma instintiva, s'entregarà, encara amb més força, a la seva transcendent ocupació d'ensenyar. Els pares i els alumnes, rebran també aquesta influència positiva. Els primers estaran més tranquils davant la idiosincràsia del professorat i, els segons, degut a la major implicació del professors, comprendran d'una vegada per totes, que el col·legi no és un lloc per a la xerrameca i la gresca sinó la primera antesala del gran temple del coneixement.

Augmentar el reconeixement i el nivell social del professorat fou una de les grans lluites de Bosch i Cusí. Una batalla dialèctica que ni va començar amb ell, ni tampoc va acabar en retirar-se de la seva activitat. Una pugna que encara avui és present a la nostra societat i de la qual en depenen en bona mesura el resultat que n'obtinguem, per que... d'alguna manera ¿No sentim tots una mica de vergonya davant el nostre nivell d'educació escolar si el comparem amb els països més avançats del nostre entorn?. El cert és que, pràcticament, estem a la cua d'Europa!

Si en aquests moments Bosch i Cusí fos viu no dubtin ni un moment quina seria la seva croada particular: aconseguir incrementar el nivell de l'ensenyança al nostre país, i el primer pas seria el d'augmentar el poder adquisitiu del mestre, cosa que en la nostra societat capitalista, és el mateix que dir, engrandir el prestigi i respecte del professorat. Aquest, doncs, hauria de ser el primer pas, els següents vindrien recolzats per aquesta actitud tan positiva per a tots.

Com que crec que L'ENSENYANÇA DEL FUTUR COMENÇA EN EL PASSAT, he dut a terme un estudi sobre Joan Bosch, un mestre i pedagog format a la Normal de Girona, totalment entregat a l'educació de la mainada, tant a la província de Girona com a la de Barcelona, i també, a revitalitzar la formació dels adults i els obrers.

Entossudit en modernitzar la pedagogia i sobretot en AUGMENTAR EL NIVELL SOCIAL I ECONÒMIC dels educadors, no es va detenir mai en la reivindicació del sou mínim (1000 pts.). Reivindicació aconseguida el 1910.

De passada direm que l'any 1900 en virtut del R.D. de 18 d'abril, es va crear el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts que fins aleshores depenia de Foment, i el 1901 els mestres passaren a percebre els salaris directament de l'Estat.

Consta aquest treball d'una breu biografia amb inclusió d'alguna anècdota personal per mostrar el seu tarannà. Una bona part de les memòries de la fundació de les Escoles Ribes a Rubí, ja que fou escollit com a organitzador i director per posar-les en marxa. Alguns dels seus escrits a "El Magisterio Gerundense" i a "El Defensor del Magisterio" traduïts al català. La ressenya de la cèlebre Assemblea d'Olot (juliol de 1932). També inclou un petit nombre de cartes dels seus amics i companys de professió. I, per acabar, unes notes sobre Serafina Pujolar, la seva dona, també mestra.

BIOGRAFIA

En Joan Bosch, va nèixer al veïnat dels Vilars, a pocs quilòmetres d'Espolla, el 13 de març del 1866. Era el petit dels set fills de la prole i va quedar orfe de pare als tretze mesos. La seva mare i els germans grans van haver de treballar de valent per tirar endavant el mas i cuidar les vinyes. Respecte a aquesta problemàtica situació familiar, m'explicaren que en època de verema, la vídua feia cantar les jornaleres per tal que no s'omplissin gaire sovint la boca amb el preat raïm que anaven collint.

Com era tradició a Catalunya, el fill gran va heretar el mas. Val a dir, però, que va costejar tota la carrera de Magisteri del seu germà petit Joan. Aquest, a l'edat de sis anys caminava diàriament un recorregut de mitja hora per anar a l'escola d'Espolla i mitja hora més de tornada cap a casa. Quan bufava la tramuntana s'omplia les butxaques de pedres, i a més havia de fer front a les suposades aparicions en aquell camí de bruixes i fantasmes. Ho explica en un article anomenat SUPERSTICIONS que passo a copiar directament de l'original, amb la peculiar manera d'escriure de l'època.

“Era un italià que havia corregut mig món.

Havia donat la seva sang per Itàlia, i sa pàtria, agraïda, el recompensà amb una creu pensionada amb una pesseta diària.

Havia sigut corresponsal d'un important diari de Roma, i tothom li reconeixia una il·lustració i una cultura ben fonamentades i sòlides.

- Què tal? què tal? – li dic, encaixant amicalment, després de llarg temps sense veure'l.

- Bé! molt bé! ; ha sigut el passat un gran any per a mi i per als meus.

- I això?

- Veurà; però...

- Però què?

- Vostè ja sap que Itàlia és la nació més supersticiosa del món, i Nàpols, la ciutat més supersticiosa d'Itàlia.

- No, no ho sabia.

- Doncs, sí; i jo, com a bon napolità, malgrat els meus anys, la meva agitada existència i ma no petita despreocupació, conservo encara resquicis de la meva terra.

- Vol dir?

- Sí, senyor, sí; i sabent-ho, no s'estranyarà vostè de lo que confidencialment vaig a contar-li.

- Expliqui's, expliqui's.

- En sortir de casa per cap d'any, la primera persona que vaig veure va ésser un geperut.

M'hi atanso, el saludo, l'abraço efusivament, refregant-me amb el seu gep; el convido a dinar, i durant tot el dia l'obsequio de la millor manera que sé.

-I què?

- Què? Que l'any passat ha sigut, com ja he dit, un gran any per a mi i per als meus; tot m'ha sortit bé; no he necessitat per a res el metge ni l'apotecari, i a casa regna la salut i l'alegria.

-I això ho atribueix vostè?...

-Vostè rigui-se'n tant com vulga – respon amb prestesa, més que a ma pregunta a ma intenció -.

Ja sap vostè que sóc napolità, que Nàpols és la ciutat més supersticiosa de Itàlia, i Itàlia, la nació més supersticiosa del món.

Aquest fet, rigurosament històric, me'n recorda un altre que no ho és menys, i que vaig a contar, perquè ensenya com se destermen les supersticions d'un poble.

Quan jo era petit, per anar a estudi tenia que recorre una distancia de mitja hora, que separava ma casa de l'escola. Però ¡quin trajecte, vàlquem Déu! No s'hi podia passar de nit, perquè per tot arreu hi sortia por. Aixís ho contaven els vells, i sobre tot les velles, citant noms, fetxes i dates amb tots els pèls i senyals.

Mes a l'escola s'havia dit que no hi havia bruixes: que la seva existencia, lo mateix que les aparicions d'ànimes en pena, eren falornies en les que no devíem creure, com no devíem creure en certes pràctiques o creences estranyes a la fè religiosa i contraries a la raó.

La paraula de mestre, infalible per a mi, feu que de molt jove no temés als morts, ni a les bruixes per vives que fossin, i'm rigués dels que hi creien, dels que's feien tirar les cartes, dels que prenien a les papallones com a presagi de sort o desgracia, segons fossin blanques o negres...

Arribà l'època de ma primera Comunió. Tenia jo aleshores onze anys. El senyor Rector senyalà de sis a set del vespre, per a instruir-nos degudament en Doctrina Cristiana. Era a l'hivern, i en sortint de Doctrina, nit-negre, empenia jo la marxa, sol, cap a casa, ¡per aquell camí que l'imaginació popular havia sembrat de fantàstiques aparicions! Poc me recordava d'elles; però un dia –millor dit, una nit negre com gorja de llop- al passar precisament per el lloc on més numeroses i terrorífiques havien sigut les aparicions, a l'entrada d'una sureda que s'extenia a abdues vores del camí, una gran faxa de foc creuà l'espai, frec a frec de ma testa, segons va semblar-me an aquell instant. ¡Vaig quedar fret, corgelat! ¡Cap cabell me tocava al cap!. No obstant, vaig continuar fent via, i ben prompte s'imposà la reflexió. ¿Què era aquella faxa de foc? ¿Una por? No; no n'hi ha. Doncs ¿què era?

L'existencia dels bólits m'era desconeguda, i en va m'escorcollava'l cervell buscant una explicació satisfactoria. A mi no'm cabia pas cap dubte de que no's tractava de rès sobrenatural, sinó d'un fenòmen poc freqüent i per la generalitat completament desconegut.

I ferm en aquesta creença, vaig callar, i vaig continuar, com fins allavors, assistint a Doctrina, i rient-me de fatilleries, fantasmes i supersticions de tota mena; i res va saber-se de la misteriosa aparició, mentres la Ciència no va explicar-me satisfactòriament què era aquella massa inflamada que travessà l'atmosfera, per damunt del meu cap, posant a prova la solidesa de mes conviccions i sense fer trontollar ma fe en les ensenyances del Mestre.

Ja fa anys que per allà no hi ha sortit cap por ni s'hi ha vist cap bruixa. Les va exterminar l'ESCOLA!"

En Bosch va tenir per mestre el gran Antoni Balmanya i Ros, excel.lent persona i educador, que en no tenir fills, estimava els seus alumnes com si ho fossin. Ell mateix fou qui li va presentar la seva futura esposa durant la festa major, la Serafina Pujolar i Lanciano, també mestra i filla dels mestres de Garriguella.

Menat amb afecte per Balmanya, del qual es va nodrir moralment, cursà el Magisteri a la Normal de Girona i de Barcelona. El juny de 1884 va acabar els seus estudis i en les oposicions de Girona aconseguí el número u i la plaça de l'escola de Llançà tot i que només s'hi va estar un any. El juny de 1895 obtenia el títol de Mestre Normal amb nota d'excel.lent.

L'octubre de 1885 es traslladava per permuta a l'Escola Nacional de la vila de Tortellà, tenint en contra la forta competència del col.legi privat de nens regit pel secretari de l'Ajuntament. (Tots els principis són dificultosos).

Serafina Pujolar, la qual, tinc entés que matinava molt per tenir cura de les seves plantes i flors abans d'anar a treballar, va fer-se càrrec de l'escola nacional de nenes de la mateixa població, i així fou com la jove parella de mestres va començar a desenvolupar l'ensenyança activa, convençuts de les bondats d'aprendre mitjançant l'observació i el

mètode experimental (Roger Bacon). Avantçant-se en el temps, estimulaven els alumnes en l'amor per la natura i els animals, organitzant excursions i plantades d'arbres. Igual que passà amb Maria Montessori, per a ells la música i l'art eren, també, matèries força importants per transmetre als escolars.

Bosch va fomentar les classes d'adults, i també, les Conferències Populars dels dijous, que eren a càrrec de les persones de major relleu intel·lectual de la localitat, el metge, un enginyer industrial, el secretari, el mateix Bosch i la seva dona, etc. La finalitat era instruir la gent del poble i bé que ho van aconseguir per que hi compareixia tot Tortellà.

A principis de 1912, la família es va traslladar a Berga per tal de començar la seva tasca a l'escola d'aquesta localitat.

Segons el testimoni de la seva filla Maria, la meua mare, nascuda a Tortellà el 20 de gener de 1907 i que aleshores contava cinc anys, tenia ben viu el record de la partença de la població de la Garrotxa. Va ser molt emotiva. Nens, nenes i vilatans en general, seguien durant una bona estona la tartana, agitant els braços en senyal de comiat. No és d'estranyar ja que durant els 27 anys que durà la seva estada a la vila, el matrimoni es va guanyar l'estimació i el respecte de tots els veïns.

A Berga, al cap de dos anys, era nometat director de l'escola. Durant aquesta època, el nombre de nens i nenes matriculats va augmentar espectacularment.

L'any 1916 es va instituir el Patronat de les Escoles Ribes de Rubí. El President Jaume Carner el va escollir, donant-li el càrrec de director, per organitzar la construcció i posta en marxa d'unes grans escoles a Rubí amb l'herència que els germans Ribes els havien deixat assignada per a aquesta finalitat.

La futura escola, segons Bosch, hauria de tenir capacitat per a quatre nivells educatius per a nens i quatre més per a nenes. Tot això, a més del parvulari.

L'oferta era molt seductora, ja que se li respectaven els drets de l'escola nacional i li oferien 5.000 pts. anuals quan el màxim de l'escalafó era de 4.000 pts. Rebutjant la temptació que li fora reconegut com a legal el sou ofert pel Patronat, va fer constar en el títol administratiu:

"... le ha nombrado este Patronato Maestro Director de las Escuelas Ribas con el sueldo legal que por escalafón le corresponde, más una gratificación que en junto sumen 5.000 pesetas..."

Bosch ho va preparar tot per a la inauguració a primers de setembre. Des de la distribució de les aules, sala d'actes, sala de professors, biblioteca, lavabos, gimnàs, etc. fins el disseny del jardí, amb arbres fruiters, parterres i arcades de ferro per sostenir els rosers on els ocells anirien a construir els seus nius. Finalment, les aigües cantaires d'un gran brollador donaven un toc artístic i visual al conjunt. Tal era la importància que ell atorgava a aquest nou verger per a l'observació del medi local.

També va fer la tria del mobiliari, del material escolar i l'elecció dels docents. Tot això ho narra, com veurem més endavant, a les memòries "Quince años en las Escuelas Ribas de Rubí" 1916-1931" dedicades a Jaume Carner, el qual, per cert, va oferir també, una plaça de professora per a la seva dona.

Ja en marxa, foren l'admiració de qui les visitava. Venien mestres de molts llocs del principat, fins i tot una potentada de les Canàries que pensava obsequiar la seva contrada amb la construcció d'unes escoles semblants.

El funcionament de les classes era dins de l'horari habitual. Després, s'havien d'acomplir les hores extraordinàries dedicades a tall i confecció i a fer treballs manuals de tota mena. A la família Bosch Pujolar els van assignar una casa molt a prop de l'escola on a la llinda de la porta d'entrada hi havia un rètol que, seguint el costum deia: DEU VOS GUARD. Ell el va fer treure al·legant que a casa seva tothom era benvingut, fos quin fos el seu credo. Aquest fet ja demostra la seva idiosincràsia.

A nivell personal, una de les seves peculiaritats era que li agradava molt cantar i ho feia tot sovint. Sentia apassionament per ballar polques i valsos. En Joan Bosch genitor, era alhora afectuós i sever.

El febrer de 1931, després d'haver treballat durant quinze anys a Rubí, el nostre protagonista passa al servei del Patronat Escolar de Barcelona. Se li ofereix la plaça de Sots-Director del grup escolar Milà i Fontanals, la Directora del qual, era Rosa Sensat, amiga i fundadora de l'Escola de Bosc a Montjuïc, que s'inaugurà el maig de 1914. Sensat portava la classe de nenes i Bosch la de nens.

Bosch i Cusí es va jubilar per edat (sic) als setanta anys, i mai en tota la seva vida professional, va anar buscant favors o recomanacions com ho demostra una carta en que diu:

“Gràcies, gràcies. No són gràcies el que hem de demanar els mestres, sinó justícia... El cert és que, o per manca de disciplina o bé per excés de...de... d'una altra cosa estem en plena febre petitoria. Plouen peticions de tot arreu i per a tots els gustos. Ens estem posant en evidència i en perill de fer un espectacle lamentable”.

Pot afirmar-se que no era dels que es mosseguen la llengua i alguns dels seus escrits són plens de mordacitat. Per un article anomenat “Atarle corto”, el primer de la recopilació que he traduït, li va caure una querella.

Tampoc dubtava, però, a l'hora d'alabar i defendre altres mestres o companys, com quan escriu, referint-se a Dalmau:

“La seva Geometria s'hauria d'haver publicat la vigília de Reis. En posaríem un exemplar a cada finestra de l'habitació dels nens, ja que des de Madrid no saben procurar per aquestes coses”...

Joan Bosch va morir el gener de 1939 a Barcelona i fou enterrat al cementiri de Montjuïc de la mateixa ciutat. Al cap d'un mes i mig el seguia la seva muller i companya.

A banda de ser autor de molts articles a revistes de Magisteri, té editats diversos llibres de text autoritzats pel Ministeri:

- **Principios de Lectura.**
- **Carteles de Lectura.**
- **Prosodia y Ortografía.**
- **Historia de España.** Grau elemental i mitjà. Editorial Dalmau Carles Pla. 1931.
- **Ejercicios manuscritos para la escritura al Dictado.** Editorial L'Avenç de Barcelona, 1905. Amb la següent dedicatòria:

“Al Señor Don Antonio Balmaña y Ros. Caballero de la Real Orden de Isabel la Católica. Autor del Primer Libro de Lectura Manuscrita, obra declarada de texto y premiada en la Exposición Universal de Barcelona. Maestro de primera enseñanza superior, y titular de la Escuela elemental modelo de Espolla.

Mi distinguido amigo y respetable Señor:

Deseo que su nombre figure en la primera página de esta humilde obrita, tanto para dar gracias al noble y generoso caballero a quien debo cuanto soy, como para manifestar gratitud al eximio Maestro que formó mi corazón é ilustró mi inteligencia.

Sírvase, pues, admitir esta dedicatoria, y ver en ella todo el cariño, respeto y consideración que merece de su más afectísimo discípulo y S.S.”

L'inventari de l'escola d'Espolla que va fer el mestre Balmanya el 1908, quan es va jubilar, conté tres exercicis al dictat del seu alumne Bosch.

Finalment, l'any 1926 va publicar al Butlletí de la Federació de Mestres Nacionals l'article: "Nuestros antepasados A. Balmanya i Ros, Mariano Pujolar i Batlle, Francisco Ferrusola",

Com abans he esmentat, no només va dedicar la seva vida a l'ensenyament i a la publicació de llibres de text, també va lluitar amb energia i total entrega pel millorament econòmic dels mestres, dels quals ja deia el seu professor, anys enrera, que tenien un sou menor que els manobres.

Atesa l'apatia de les associacions, lluità amb determinació per enriquir la tasca pedagògica. En aquella època, els mestres catalans tenien necessitat d'una federació que agrupés totes les associacions de mestres de Catalunya amb l'objectiu de fer força als organismes oficials de Madrid. Joan Bosch va ser designat per assistir a la capital juntament amb el president de l'Associació Provincial. La missió era la mateixa que la campanya que ell havia iniciat: defensar el sou personal, o sigui, que el salari fos independent del cens de la població on el mestre exercia la seva tasca ja que els professors de ciutat cobraven més que els rurals. També va reclamar i impulsar la promoció del professorat dintre de l'escalafó general. Això ho va aconseguir l'any 1911. Va ser una gran victòria.

Totes les Associacions Provincials van federar-se l'any 1908. La primera assemblea fou a Lleida el 1909 i la setena a Olot del 18 al 20 de juliol de 1932. Aquesta última, donada la seva importància, serà exposada extensament més endavant.

En Bosch fundà l'Associació del Magisteri del Partit d'Olot, presidint-la fins que el 1912 va ser nomenat, per elecció democràtica, per a la presidència de la Federació Catalana de Mestres, dirigint-la fins el 1918, any en que va dimitir per manca de salut. Després van ser presidents: Silvestre Santaló del 1920 al 1921. J. Barceló del 1921 al 1923, i Joan Delclòs de 1923 a 1932.

Va ser present a moltíssimes de les "Converses" (reunions pedagògiques de professionals de l'ensenyança) que es feren arreu de Catalunya amb la finalitat d'intercanviar experiències i solucionar possibles problemes. En la de Girona, el novembre de 1903, Bosch va parlar de l'extensió cultural: ensenyar al poble els principis científics i socials amb l'única finalitat d'instruir i fer el bé. Va ser partidari de seguir fent-les, almenys una al trimestre en cada Partit.

RECONEIXEMENTS

Diploma d'honor en l'Exposició Hispanofrancesa de Saragossa pel llibre "**Escritura al dictado**".

Diploma de Primera amb medalla d'or en l'Exposició Nacional de l'Equador pel llibre "**Prosodia y Ortografia**".

Vots de gràcia en les visites de la Inspecció a les escoles i també de les autoritats locals i provincials.

Nomenat Cavaller de l'Ordre Civil d'Alfons XII el 1909, per mèrits en l'ensenyança.

Premi dels diputats provincials de Manresa-Berga en els Jocs Florals de 1919 adjudicat al treball **Necessitat de les escoles nocturnes per a obrers**. El premi fou l'entrega d'un bust d'una noia jove d'exquisida finura, tipus modernista.

En la setena Assemblea, la de la capital de la Garrotxa del 18 al 20 de juliol de 1932, els més de dos-cents mestres que es van reunir a l'Hotel del Parc, i l'Associació del Partit d'Olot li van retre un homenatge i se'l va obsequiar fent-li entrega d'un pergami de Narcís Coma. Més endavant s'explicarà extensament aquest Congrés. Com que els intercanvis

d'opinió sobre ensenyament no estan renyits amb la bona vida, com a bons catalans, es van entaular per gaudir del següent menú de comiat:

Puré Sant Germán
Supremes de Corbaille
Duglire
Mongeta verda saltada a la francesa
Pollastre cocotte
Pasteleria
Fruita variada
Vi Especial
Xampany
Cigars

Lluís M. Mestras i Martí, mestre i escriptor, guanyador del IV premi d'educació "Josep Pallach" de 1981 pel treball "L'aportació gironina al desenvolupament de la pedagogia catalana" publicat per la Diputació de Girona i autor de moltes biografies de mestres gironins de finals del segle XIX deia, referint-se a aquesta Assemblea, a la publicació: "La Comarca d'Olot" del 26-6-1980:

"Dels molts elogis prodigats a Bosch i Cusí, a part de lloar-lo per haver estat el suggeridor del sou personal del mestre i el que més treballà per aconseguir la creació de l'escalafó general del Magisteri primari, el que més em plau és que se'l considerés com l'anella que unia el gran Balmanya, el seu mestre, amb Jou i Olió, el seu deixeble. Balmanya, Bosch i Cusí i Jou i Olió formen part, pels seus mèrits, d'aquella aristocràcia del magisteri, de la qual agradava de parlar a Alexandre Galí".

Al número 441 del Setmanari Endavant de Rubí, corresponent a l'abril de 1931, hi trobem un article anomenat Gratitude, diu així:

Després de prop de quinze anys de regentar les Escoles Ribas, ha cessat en el càrrec el Sr. Joan Bosch i Cusí, deixant rera seu una estela de bones recordances, d'amor i de cultura.

Si per a tothom ha estat i és digna de respecte la venerable figura del Sr. Bosch, molt més per als alumnes i ex-alumnes de les Escoles Ribas, que veuen en ell el motor que ha vingut fent accionar des de la seva fundació aquest fogar d'instrucció i de cultura.

La seva respectable esposa D^a. Serafina Pujolar, fou objecte fa uns dos anys d'un fervorós homenatge per l'àrdua i constant labor portada a cap en les mateixes Escoles, des de la seva classe Superior de noies. No pas menys merescut el té aquest homenatge el Sr. Bosch, que ja fou participant d'aquell, i que encara que ara no apareix en cap acte públic, està ven bé en l'esperit de tots. L'agraïment del cor és el millor dels agraiements. D'aquest s'és fet creditor el Sr. Bosch.

Més que els elogis merescuts que poguéssim endreçar-li, escaurà aquí reproduir el diàleg amb què un any -en fa bastants- fou felicitat el Sr. Bosch per dos alumnes en representació de tots, en la seva festa onomàstica.

NOI:

*En nom dels companys d'Escola
des del petit al més gran,
li desitjo ben alegre la diada de Sant Joan.*

NOIA:

*I a mí també molt m'honora
la comanda que he rebut,
desitjant pugui lograr-lo
aquest goig tan merescut.*

NOI :

*Per més que nostres Escoles
són el millor de Rubí,
sabeu qui els hi dóna vida?
nostre Dn. Joan Bosch Cusí!*

NOIA:

*És veritat. Ell amb sa traça
de perfecte educador,
és qui guia tota l'obra.
Visca el senyor Director!*

QUINCE AÑOS EN LAS ESCUELAS RIBAS DE RUBÍ

(memòries)

Dedicat a la memòria de D. Jaume Carner i Romeu fervorós tribut pòstum de veneració del seu devot.

L'autor.

PRÒLEG

Diuen que en la vida humana "l'ancià mira sempre enrera". Serà veritat això? Em temo que sí, que el passat atreu, obsessiona, endolça o amarga la nostra existència quan el present ens desdenya, ens tanca les seves portes i ens condemna a règim perpetu de **record**. Però no és sols això. A més de mirar enrera, l'ancianitat mira cap endins; mira per a sí mateix, es torna egoista.

Impotent per mirar lluny i endavant i contrària a esbrinar el futur, que no té res d'atractiu, es recrea en contemplar el passat de dolces evocacions, desdenyant un present, més gris cada dia, i un futur sense perspectives plaents.

La vellesa, convençuda o no que "qualsevol passat va ser millor", busca en la seva joventut, en el passat, en les hores amables de la seva vida i troba repetidament el lenitiu o calmant que el seu esperit reclama.

Així el record dels meus quinze anys al front de les Escoles Ribes, de Rubí, és per a mí bàlsam i tònic alhora, al qual acudeixo amb freqüència en la meva condició de mestre jubilat per edat.

Recordo aquell Patronat Ribes tan comprensiu; d'amplis horitzons, i la sol·licitud amorosa amb que vetllava per a la conservació i millora de l'obra, la creació i preservació de la qual, se li havia confiat.

Recordo sobretot, amb gran veneració, la règia personalitat del seu President, D. Jaume Carner i Romeu pels seus excepcionals talents i virtuts cíviques, viva encarnació del tan ponderat "seny català".

Recordo la forta impressió que em produí el recórrer i contemplar per primera vegada aquell superb palau ofrenat a la cultura popular; aquells jardins... ja en el seu conjunt, ja en cadascuna de les seves parts, ja en tots i cadascun dels seus detalls.

Recordo aquells companys tan amics, tan compenetrats, tan "uno para todos y todos para uno", tan liberals, tan conscients i pondonosos, tan competents i que, espontàniament, es passaven moltes hores extraordinàries treballant en benefici de l'Escola i dels seus deixebles.

Recordo aquell personal subaltern, conserge i jardiner, discret, capacitat, fidel i correcte en el compliment dels seus deures, sempre propici i disposat a ampliar la jornada quan ho reclamava el bon servei de l'Escola.

Recordo aquell alumnat exemplar, dòcil, dúctil, disciplinat, amb ganes de saber i de complaure els seus mestres, respectuós amb ells i amb l'edifici, amb els arbres i jardins, flors i fruits, nius i ocells...

Recordo els meus anhels per fer-me digne de la confiança dipositada en mí; la meva ànsia i preocupació per assentar i acréixer la reputació de l'Escola; les meves inclinacions a lloar i enaltir el gest de D. Lluís Ribes i l'obra realitzada per la seva Herència de Confiança...

Com encoratja i reconforta l'esperit l'evocació dels records plaents!

És molt possible que dits records siguin titllats de nimietats, que no valen res i no condueixen enlloc i per que la recordança pertany al passat, el passat ja no existeix, i només hi ha el present, que és renovació incessant...

Però entre les innumbrables hores... perdudes per la més vulgar de les vides, a vegades un subtil observador descobreix uns instants de llum i color, espurnes radiants, empremtes i delits que amablement conviden a la contemplació, a la reflexió i a l'estudi. ¡Quantes vegades en la polseguera del camí apareix una llavor que, recollida amb cura i amorosament cuidada, compensa de tants esforços amb el perfum de les seves flors o la dolçor dels seus fruits!

¡Quants dels meravellosos elixirs, tan sàviament preparats, tan estrepitosament pregonats i tan esplèndidament pagats, en essència i potència no són altra cosa que tants d'altres remeis casolans que les nostres àvies oferien graciosament al pacient, sense preocupar-se de protocols ni patents, honors ni recompenses!

I el que queda dit de certs productes farmacològics podria aplicar-se a moltes altres coses!

GÈNESI DE LES ESCOLES RIBES

Antecedents

La raó social "Fills de Pau Ribes" del comerç de Barcelona (constituïda pels germans Rossend, Frederic, i Lluís), va fundar a Rubí una fàbrica de panes coneguda amb el nom de Vapor Nou.

Va morir primer D. Rossend, fadri. Després D. Frederic, casat sense descendència, confiant al seu germà Lluís l'encàrrec de construir uns locals per a les escoles públiques de la vila de Rubí on habitualment havia residit en un confortable xalet annex a la fàbrica. Incomplida encara la voluntat d'aquest, el 12 d'abril de 1912 expirava D. Lluís, deixant a Beneficència tots els seus béns, l'import global dels quals ascendia a uns dotze milions de pessetes. Amb ells, la seva Herència de Confiança, constituïda per D. Jaume Carner Romeu, D. Eduard Amat i D. Josep Vantobra, devia erigir i mantenir a Rubí una escola gratuïta per a nens, una altra per a nenes i un orfenat a Barcelona.

D'aquesta manera ampliava Lluís la voluntat del seu germà Frederic: aquest va voler substituir els deteriorats locals de lloguer que Rubí tenia per Escoles, per uns altres més higiènics i pedagògics, propietat del municipi; aquell considerant que una escola unitària per a nens i una altra per a nenes no bastaven per atendre mitjanament bé l'ensenyança primària d'una població de prop de 5.000 habitants, va voler afrontar les despeses de la fundació, conservació i sosteniment absolut d'una nova escola per a cada sexe. Rubí estava d'enhonorabona! I encara n'estigué més, molt més, que en la Herència de Confiança de Lluís Ribes es tingués de l'escola de primera ensenyança un concepte que pocs espanyols compartien en aquella data.

Amb enlairar un edifici amb dues grans sales aptes per a 60 o més alumnes cadascuna. Posar un mestre al servei d'una d'elles i una mestra al servei de l'altra, és a dir, invertint unes quinze o vint-mil pessetes en edificar les escoles i destinant vuit, deu o dotze-mil pessetes anuals per a la seva conservació, a més dels salaris dels professors quedava complimentada la clàusula testamentària, satisfeta l'opinió pública i molt possiblement fidelment interpretat el pensament del testador. Sortosament, no foren aquestes les escoles concebudes, projectades i realitzades per l'Herència de Confiança de Lluís Ribes. Podrien ser impròpies del lloc i del temps, però serien dignes del seu origen i del seu nom. Elles projectaren il.luminació, descobriren nous horitzons, despertaren iniciatives, i provocaren estímuls en pro de l'Escola i de la Cultura popular. Beneïdes siguin!

EMPLAÇAMENT DE LES ESCOLES

El vianant que per carretera es dirigeix de Sant Cugat, avui Pins del Vallès, a Rubí, abans de trobar “la flor xamosa que el Vallès deixa flairar” queda gratament sorprès davant la visió d’un superb edifici de recent i moderna construcció, enclavat quasi al centre i en la part més enlairada d’una extensa parcel·la lleugerament inclinada cap al sud, cerclada de paret i reixat de ferro, plena de plantes, flors i fruits, animada i embellida per la cantadissa dels ocellets i l’alegre esplai d’una població infantil que allà es troba joiosa, treballa i canta, riu i aprèn, s’esbargeix i perfecciona, envigoreix el seu cos i millora el seu esperit.

Aquest deliciós lloc forma una illa limitada per la carretera de Barcelona a Terrassa, dos carrers en projecte i un modest rierol.

En aquest paradís llogarrenc s’aixecaren les escoles encarregades per D. Lluís Ribes i Regordosa, prestigiós industrial que amb la seva intel·ligència, diligència, previsió i estricta economia va amassar un bon capital, i portat d’un altruisme poc comú, en la seva última voluntat disposà que el rendiment de tots els seus béns, heretats i ganancials, fos dedicat a alleugerir les mancances dels necessitats amb la fundació d’unes escoles a Rubí i un orfanat a Barcelona. Així que els fonaments d’aquestes dues institucions foren Treball, Economia i Amor.

L’EDIFICI

L’Edifici, d’una sola planta, de sòlida i vistosa construcció, ben assolat i obert als quatre vents, consta de tres cossos: un central i dos laterals. En el cos central hi trobem:

La sala d’actes. La Direcció amb antesala.

Biblioteca amb antesala.

Pati.

Tres seccions de lavabos (pàrvuls, nens, nenes)

Dues aules de pàrvuls (o preparatoris)

Lavabos i vestuaris per als mateixos.

Pati central, amb brollador, arbres fruiters i parterre.

Gimnàs.

El pati central no té cap més accés que per les dues classes de pàrvuls, al servei de les quals està destinat.

Pels altres tres costats l’envolten amplis finestrals que donen a les espaioses galeries corresponents als dos cossos laterals i al gimnàs.

Els dos cossos laterals són iguals i simètrics en el tot i en cadascuna de les seves parts.

El de la dreta, destinat a la secció de nenes, consta de:

Entrada, amb bancs i vitrines.

Vestíbul.

Classe de treball manual, grandiosa.

Lavabos.

Vestuari

Saletta de professores.

Classe elemental.

Classe mitjana.

Classe superior.
Classe de costura.
Cuina.
Banys i dutxes.

En el cos de l'esquerra, o secció de nens, l'aula de treball manual, la classe de costura i la cuina corresponen respectivament a:

Classe de religió i música.
Laboratori i gabinet antropomètric.
Farmaciola i infermeria.

La resta de les dependències, les mateixes, iguals i dedicades a idèntics serveis que les de la secció de nenes.

Annexos:

Pati cobert per als nens
Pati cobert per a les nenes
Casa compartiment per al conserge
Bonic dipòsit d'aigües.
Dues artístiques fonts.
Quatre sortidors,

A més d'un extens camp d'esports, els espais destinats a l'esbarjo, entre arbres i arbusts, matolls i jardinetes, esquitxats de flors i fruits.

Es pot observar que en el camp d'acció de les nenes abunden més les flors que els fruiters; a l'inrevés del que succeeix en els dominis dels nois, on els fruits tenen sobre les flors marcada preponderància. Aquest predomini de flors o de fruits a un cantó o a l'altre no és casual, ni fortuït, ni arbitrari. És premeditat, per posar a prova la virtut, el tremp moral dels educands, ja que la temptació de la nena és la flor, mentre que a la més preada de les flors prefereix el nen la més eixuda de les fruites.

En la construcció de les Escoles Ribes s'hi van invertir dos llargs anys: des de 1913 fins a finals de 1915.

En el seu afany de fer una obra tot el perfecte possible, els plànols presentats per l'arquitecte foren minuciosament estudiats, discutits i revisats per l'autor, els marmessors i una comissió de prestigiosos pedagogs i higienistes.

La favorable situació i disposició de l'edifici, aïllat, airejat, allunyat i lliure de sorolls i focus morbosos de tot tipus, fan del mateix un lloc tranquil i higiènic, un veritable sanatori, que estimula i fortifica, mou i incita al treball, inspira optimisme i fa amable la vida.

La qualitat dels materials i l'aspecte general de l'obra; l'harmonia de línies, de proporcions, de combinacions de colors i ornamentació que s'hi observen; totes les seves dependències, de clares tonalitats i discretament decorades; la consonància i la proporció que impera en el seu conjunt, detalls i particularitats;... impregnen l'estat d'ànim d'una dolça sensació de goig i benestar que commou... i fa pena pensar que el que veiem i contemplem... és una honrosa excepció!

Les temperatures extremes de calor i de fred, tot i ser suportables a la localitat, es mitiguen i moderen per una constant ventilació natural, suau i plàcida a l'estiu i per mitjà de la calefacció central a l'hivern.

CARACTERÍSTIQUES DE LES AULES

Les aules, de forma rectangular, fan una mica més de 9 m. de llargada, 6 m. d'amplada i uns 4,5 m. d'altura. Aproximadament, uns 60 m² de superfície i 270 m³ de volum; o sigui 1,50 m² i 6,750 m³ per alumne.

Envans dobles farcits de serradures de suro separen i aïllen una classe de l'altra.

Els recons o angles interiors resultants de la unió de les parets entre sí i d'aquestes amb el sostre són arrodonides, en forma de mitja canya.

Per a la seva il·luminació, unilateral, cada classe compta amb tres grans finestrals amb vidrieres que donen a l'exterior de l'edifici. Això es tradueix en llum abundant, excessiva a vegades, l'abundor de la qual es procurarà corregir en un primer moment amb una artística i adient combinació de vidres de color en els vitralls, i després, per mitjà de cortines, persianes i fins i tot plantant un ametller al davant de cada finestral de la secció de nenes. Sis vidres dobles (dos a cada finestral), la part central dels quals es poden obrir i tancar a voluntat produint una ventilació constant i directa complementada amb tres ventiladors que s'obren i es tanquen amb facilitat i comoditat. Finalment, cada aula té dues portes.

La intel·ligent cura dels tècnics de l'art de la construcció va aconseguir dotar les classes d'excel·lents condicions acústiques, en benefici de l'ensenyança, dels mestres i dels deixebles.

OFERIMENT INESPERAT

Transcorria cap a la seva fi l'any 1915, quan em vaig veure sorprès amb l'ofertament de portar la Direcció de les Escoles Ribes de Rubí a més d'una plaça de mestra de secció per a la meua esposa amb la remuneració anual de 5.000 i 3.000 ptes. respectivament. En aquella data s'ingressava en el Magisteri per oposició, amb un sou de 1.000 ptes. i la categoria màxima de l'Escalafó era retribuïda amb 4.000 ptes.

Haig d'advertir, per comprendre millor el valor de l'ofertament, que cap dels senyors del Patronat Ribes ens era personalment conegut. Ni directa ni indirectament cap relació ens unia amb ells. Només de nom coneixíem a D. Jaume Carner, el seu President. ¿Qui no coneixia en aquell temps el nom del Sr. Carner, el prestigiós, el versat i eloqüent advocat d'Esquerra Catalana, el polític auster d'àmplia visió i exacte sentit pràctic de la realitat?

És important consignar el fet, d'inusuals precedents i més insòlites imitacions, en un país corroït pel nepotisme i minat per la recomanació, indispensable tant per aconseguir beneficis o favors com per obtenir justícia i el mateix, per adreçar malifetes com per torçar drets legítims.

L'oferta era temptadora per a mí. Més que per les pessetes, a les quals mai vaig retre un culte idolàtric, per una mena de romanticisme professional agut que havia patit i del que encara no n'estava curat del tot.

Vaig contestar que acceptaríem, si prenent aquesta decisió no es ressentís la nostra vida de mestres nacionals.

Se'm va citar a una entrevista. Es van canviar impressions, i es concretaren les nostres aspiracions en els termes següents: integritat de drets actius i passius i, per tant, que els serveis oferts a les Escoles Ribes pels mestres nacionals foren considerats com brindats a l'Escola Nacional.

Poc després, la "Gaceta de Madrid" publicava la R.O. de 21 de gener de 1916, una honradíssima pàgina per al Magisteri Nacional per la seva tendència i abastament, digna d'una acollida favorable i d'alta consideració. Al respecte van quedar garantits tots els drets, actius i passius.

Publicada aquesta Real disposició i reiterat l'oferiment, abans de decidir-me vaig consultar amb amics i autoritats competents.
Em van dir que tot estava ben lligat:

- A les Escoles Ribes vostè serà tan mestre nacional com a les Escoles de Berga.

Això em deien i això em creia de bona fe.

A LA DIRECCIÓ DE LES ESCOLES RIBES

Amb aquesta impressió i confiança, el primer de juny de 1916 prenia possessió del càrrec de Mestre Director de les Escoles de Rubí, prèviament aprovat el meu nomenament per la Direcció General de Primera Ensenyança.

Vaig passar els mesos de juny i juliol a les oficines del Patronat Ribes en qualitat d'assessor tècnic, intervenint activament en tot el relacionat amb l'apressant propera obertura de les Escoles de Rubí: designació de la qualitat i quantitat de moblatge i material estable, redacció del reglament per al règim interior de les Escoles, dissenyant un pla d'organització i funcionament de les mateixes, expedienteig, elecció del personal docent,...

Això últim mereix un punt i apart... i un comentari.

ELECCIÓ DELS MESTRES

El cos de les Escoles Ribes s'anava nodrint, vestint i guarnint amb les freqüents i copioses remeses de mobiliari i material d'ensenyament i arribava el moment de preocupar-se de l'esperit de la Institució, o sigui, de l'elecció del seu personal docent:

La responsabilitat del funcionament de les Escoles serà exclusivament de vostè, en conseqüència, no podem imposar-li determinat personal: vostè intervindrà en l'elecció del mateix.

Aquí té els expedients dels mestres aspirants: formuli una proposta i, si entre ells troba a faltar algun company de la seva confiança, faci amb ell el mateix que nosaltres hem fet amb vostè: vagi a buscar-lo.

Només li fem un suggeriment: no faci cas de cap recomanació, nosaltres en tenim moltes... i de pes; però com si no en tinguéssim ni una.

Així parlà i va obrar Jaume Carner en nom i representació del Patronat Ribes.

La meua proposta, a favor de tres mestres i tres mestresses nacionals a més de dues mestresses montessorianes, merescué els honors d'ésser aprovada sense discussió.

Quina entitat o representació fora capaç de procedir amb igual desinterès i grandesa?

Tant de bó aquest Patronat tingués molts imitadors!

PATRONAT RIBES

Més d'un cop he fet esment al Patronat Ribes, sense haver trobat el moment propici per fer la seva presentació.

El Patronat Ribes fou el successor i continuador de l'obra de l'Herència de Confiança de Lluís Ribes, integrat pels tres hereus de confiança i per D. Ricard Bartran -antic tenidor de llibres de la raó social Fills de Pau Ribes, i després, apoderat de D. Lluís-, i constituït de la següent manera: president D. Jaume Carner, vicepresident D. Eduard Amat, tresorer D. Josep Vantobra, secretari D. Ricard Bartran.

DECEPCIONS

Era imaginable que algú deixés d'admirar i picar de mans el filantròpic gest del Sr. Ribes? Hi hauria a Rubí quelcom que no estimés i agrais profundament l'altruisme de D. Lluís, el zel i integritat de la seva Herència de Confiança?

Quins enemics podia tenir una disposició favorable al Magisteri i a l'Escola nacional, impulsora de la cultura popular lliure de sectarismes?

Totes aquestes preguntes tingueren resposta abans de sospitar que podia haver-hi motius per formular-les.

Ben aviat em vaig poder convèncer del poc o cap interès que per les Escoles Ribes sentien les autoritats populars de Rubí.

Procurant esbrinar la causa, per si estava a la meua mà corregir-la o extirpar-la, confidencialment em digué la persona que podia saber-la: "Les autoritats locals han rebut algunes desatencions de l'Herència de Confiança; i vostè que du la seva representació aquí, just o pecador, n'ha de pagar les conseqüències".

Amb temps i perseverança, digna de la millor causa, ànimes pietoses s'apressaven a convèncer la gent que no podien enviar llurs fills a les Escoles Ribes: els rics, per que les Escoles Ribes eren per als pobres. Els pobres, per que entre el vestit, el calçat, neteja i equipament d'ensenyança resultaria per a ells una fatigosa despesa. Els catòlics, per que si bé en l'equip de professors hi figurava un capellà, la seva actuació seria purament nominal. Els indiferents en matèries religioses, per que de fet, el Director seria el capellà. Els proletaris, per que aquelles Escoles s'havien aixecat amb la sang dels obrers. I, així, corrent de boca en boca, s'anava teixint la tela de l'engany amb la qual embolcallar i ofegar la veritat i les més tendres i delicades manifestacions de l'esperit.

Quant a la Real ordre de 21 de gener de 1916, no va tardar en ser befada, escarnida i torpedinada per organismes encarregats de vetllar per la seva puresa i exacte compliment.

Retorcent l'esperit i interpretant capritxosament la lletra del mandat, amb la meua esposa fórem, és clar, exclosos de l'Escalafó provincial; i, contra tot dret, es van desestimar les nostres fundades reclamacions.

Més endavant ho fórem també de l'Escalafó general del Magisteri primari. En aquest nou i gens curt pelegrinatge

pel desert... de la raó, de la formalitat i del sentit comú, se'ns va unir i seguir constantment un estimat company de penes i fatigues; però no els altres quatre mestres nacionals al servei de les Escoles Ribes...

LES ESCOLES RIBES EN ACCIÓ

PRIMERS PASSOS

Possessionats dels seus càrrecs els mestres el primer d'agost de 1916, començarem d'immediat les juntes o reunions per tractar i resoldre en principi diverses qüestions relacionades amb la vida, salut, corpulència i espiritualitat de l'organisme, el just funcionament del qual se'ns havia confiat.

Matrícula, classificació, graduació, especialització, disciplina, ensenyances, horari, normes de conducta, moral professional en l'escola graduada, etc. etc., eren punts massa delicats com per refiar-se'n de la inspiració del moment, sense guia ni control.

MATRÍCULA

La matrícula s'havia fixat en 320 alumnes: vuit classes de 40 infants com a màxim.

L'ingrés estava condicionat per l'edat i per l'estat de salut de l'aspirant. Aquest hauria de tenir complets els cinc anys d'edat, sense ultrapassar els catorze, cosa que s'acreditava amb la presentació del certificat de naixement, i haver estat vacunat o revacunat i no patir malaltia o defecte incompatible amb la vida escolar, acreditant-ho per mitjà del certificat facultatiu.

S'havien de tancar les portes de les Escoles als deficients mentals i als retardats escolars?

Entenguerem que als primers no els hi pot negar la seva assistència l'Escola Nacional, l'escola de tots, mentre que no siguin una rêmora o obstacle per a la difícil funció que li està encomanada, fins que la societat no els procuri trobar altres centres més adequats a les seves necessitats, situació i estat. I nosaltres, mestres nacionals quasi tots, preteníem fer de les Escoles Ribes unes escoles nacionals amb totes les seves virtuts i, si era a la nostra mà, purificades de vicis i defectes.

Quant als retardats escolars, aquells l'edat mental dels quals no corresponia a la seva edat cronològica, no trobarem just ni raonable castigar-los per les negligències dels seus pares, descuits o abandonaments de l'administració pública, que, en una població de 5000 habitants mantenia una escola unitària per a cada sexe en locals gens confortables ni higiènics.

Amb aquestes directrius per norma, l'agost de 1916 anunciàvem la matrícula per al proper curs, la qual es podria efectuar durant els dies 23 i següents del mateix mes, de 9 a 12 hores i de 4 a 7 de la tarda, al local de les mateixes escoles, on es donarien tot tipus d'instruccions i facilitats.

Es proporcionaven impresos i allà mateix s'omplien quasi tots amb l'ajut del personal docent de l'establiment.

Aquests impresos, en foli, contenien: a l'anvers, a l'esquerra, sol.licitud del pare o tutor de l'aspirant. A la dreta, certificació facultativa. I al revers, els articles 1, 10,11,12,13 i 14 del Reglament, a fi que els aspirants i llurs familiars coneguessin prèviament els seus deures i obligacions vers l'escola.

Les peticions eren ateses per rigorós ordre de presentació, sense preferències ni postergacions de cap mena. Presentats els requisits reglamentaris, l'aspirant quedava

admès, bé com a tal, bé com a alumne, se li tornava el document acreditatiu de la seva edat i es segellava i arxivava la seva petició d'ingrés. Aquestes inscripcions previes foren 315: 147 per a nens i 168 per a nenes. Dos nens i dues nenes quedaren en situació d'aspirants, per no haver complert els cinc anys, i altres dos nens i una nena per patir malalties contagioses.

CLASSIFICACIÓ

Dels 315 aspirants foren admesos 143 nens i 165 nenes com a alumnes, i quatre nens i tres nenes com a aspirants.

L'aspirant admès era, per descomptat, sotmès a una lleugera prova de lectura, escritura i càlcul. Se'l classificava provisionalment i rebia un resguard talonari acreditatiu de la seva admissió en condició d'alumne o aspirant, número d'ordre, grau on se'l destinava, data i signatura del Director.

S'acceptà la coeducació en els graus preparatoris, i l'aspiració de donar a cada sexe la meitat de la matrícula total: 160 nens i 160 nenes.

S'havia fixat pel primer de setembre la data d'obertura de les Escoles.

Amb puntualitat lloable, tots els que serien els primers alumnes es van presentar aquest dia, lluint el seu flamant uniforme, amb el resguard d'admissió a la mà. Aquest document permetia distribuir-los a l'acte i amb major ordre per les aules a les quals provisionalment havien estat destinats.

Una mare va tornar la papereta d'admissió de la seva filla amb el pretext que aquesta no podria complir les seves obligacions escolars, però, davant els insistents precs de la filla, va tornar a sol·licitar l'admissió abans d'acabar el mes en curs, quedant la nena en situació d'aspirant.

Així és que començà el primer curs de les Escoles Ribes amb 143 nens i 164 nenes, és a dir, amb una diferència de 17 de menys i de 4 de més respectivament dels alumnes assignats a cada sexe. No es va cobrir la matrícula! Els desafectes a les Escoles Ribes s'havien sortit amb la seva. Vana i efímera satisfacció!

HOMOGENEÏTAT... I CONTINUÏTAT

Per la seva classificació, una mínima part de la matrícula corresponia als graus superiors, una altra no gaire més gran als graus mitjans, essent la immensa majoria els graus elementals i preparatoris.

Les aules eren totes de 40 places. De prosperar l'ideal de l'escola graduada -talla mental única per a l'alumnat d'una mateixa classe- s'hauria de retornar a casa seva un bon nombre d'escolars i deixar buits una gran porció de llocs, sobretot en els graus superiors. Però si l'homogeneïtat sempre és relativa, fins i tot a les escoles millor organitzades i ateses, encara ho és molt més en escoles de quatre graus i nou anys d'escolaritat, per les dificultats d'harmonitzar la pretesa igualtat de coneixements amb les inexorables realitats de la renovació de matrícula.

L'escola graduada requereix en el seu alumnat la major uniformitat possible, però, alhora, és obra de continuïtat. El mestre ha d'agafar l'escolar al punt on es troba o l'ha deixat el grau anterior, seguint pausadament la trajectoria del programa, sense presses, sense precipitacions, sense solucions de continuïtat.

Per entendre-ho així, i creient donar d'aquesta manera un bon servei a l'Escola, al veïnat i a la cultura popular, després d'una nova prova més depurada que l'anterior, foren traslladades als cursos superiors les nenes i els nens més avançats en coneixements i edat.

Lentament, les Escoles Ribes anaven conquistant i consolidant-se. Així, la matrícula que va ser de 164 nenes i 143 nens el setembre de 1916, va ser de 160 nenes i 160 nens el setembre de 1917. S'havia aconseguit l'objectiu de completar i equilibrar la matrícula d'un i altre sexe, i es comptava amb una reserva de 44 aspirants: 10 nens i 34 nenes.

Aquestes mels no procedien només dels abellers escolars, també ens les procuraven el poble, en forma de crèdit i confiança.

ASPIRANTS

Amb els quatre nens i tres nenes que no van poder ingressar a les Escoles en el moment de la seva obertura, per no reunir tots els requisits reglamentaris, començaren a formar-se les llistes d'aspirants: una per a cada sexe.

Entenent la seva importància i utilitat es procedí a formalitzar-les, quedant fixada en els quatre anys complerts l'edat mínima per ser admesos com a tals. Aquesta previsió permetia conèixer oportunament els recursos disponibles per a la propera renovació de la matrícula, fer-se càrrec de les condicions dels mateixos i acudir a omplir els buits de les vacants amb tota diligència i precisió.

Els aspirants als quals corresponia l'ingrés eren cridats i instruïts amb l'antelació precisa per a que, en la data fixada, poguessin presentar-se amb puntualitat i degudament equipats.

Troblem alternatives de flux i reflux d'ingressats a cada curs i del nombre d'aspirants al final del mateix, balanceigs de marcada inconstància, produïts principalment per apressaments o acomodaments domèstics, per la limitació de matrícula i per la pruija de tenir completes, sense llocs buits, totes les classes.

UNIFORME ESCOLAR

Senzill i modest era l'uniforme de les Escoles: es reduïa a un davantal net i unes espadnyes en bon estat.

Les espadnyes eren blanques per a tots els escolars. Els davantals de les nenes també eren blancs, amb les inicials E.R. enllaçades i de color vermell, brodades a la butxaca a sobre del cor. El davantal dels nens era de color de palla, i les lletres, blanques.

El seu objecte era transmetre una sensació d'igualtat entre els escolars, sense categories, postergacions ni privilegis. Era un distintiu o divisa que els qui l'ostentaven devien apreciar, honrar i enaltir en la mesura de les seves forces.

Pecaríem d'injustos si no reconeguéssim que aquests objectius s'assoliren plenament: a les Escoles no es distingia el menesterós de l'acomodat, ni per l'aparença ni pel tracte que rebien. Els nostres escolars lluïen ufanosos el seu modest uniforme al carrer, en funcions públiques i, fins i tot, en actes tan solemnes com en la seva primera comunió. Amb ell eren amortallats fills de famílies de bona posició econòmica i social...

MORAL PROFESSIONAL A L'ESCOLA GRADUADA

A la moral professional en l'escola graduada dedicàrem des d'un principi la màxima atenció, i, sovint, bona part de les xerrades familiars, amb la sana intenció i el bon propòsit d'evitar possibles febleses humanes, vetllar per la salut i benestar de l'Escola en general, sense frecs ni gelosia, intrigues ni maldiència, enveges ni egoïsmes, apetències malsanes ni baixa passió de cap mena. Respecte mutu, tolerància recíproca, solidaritat col.lectiva, cordialitat en tot moment; igualtat d'aspiracions, unitat i continuïtat d'acció per assolir-les, compenetració en la finalitat, coordinació en els mitjans, franca i decidida aportació de tots i de cadascú a l'obra comuna de fomentar i elevar el prestigi de l'Escola, i, amb ell, la consideració social del mestre.

OBJECTIUS I DIRECTRIUS

Educació integral i instrucció enciclopèdica són els objectius assenyalats en l'article 4art. del "Reglament per al règim interior de les Escoles Ribes".

Directrius:

Educació física amb neteja, banys i dutxes. Exercicis respiratoris i corporals. Jocs lliures i organitzats. Cants i dances. Pràctica dels sentits amb passejades i excursions escolars... i, sempre, a l'encalç de la salut, forces i resistències físiques que indueixen al treball que honra i dignifica.

Educació moral orientant totes les activitats de la vida escolar a l'estricta compliment del deure, en tots els seus aspectes i en tot moment i situació, les conseqüències del qual seran adquirir bons hàbits i sentiments, amb marcada inclinació als bons costums i a la pràctica del bé.

Educació intel.lectual exercitant les forces intel.lectives del nen a mesura que es van presentant, inclinant-lo a mirar per veure, observar per conèixer, reflexionar per jutjar amb encert i rectitud, ... incitant-lo i excitant-lo a conèixer, descobrir i estimar la veritat.

Educació estètica en un ambient saturat de bellesa. Boniques les aules, bonic el moblatge, bonic l'edifici, bonics els annexos. El nen, que sent una inclinació irresistible per les coses maques i agradables, és natural que en les seves cançons, en els seus balls, en els seus jocs, en les seves realitzacions i en tots els treballs rendeixi culte més o menys fervorós i més o menys ortodox al sentiment de la bellesa.

Instrucció enciclopèdica de conformitat amb la disposició de la R.O. de 21 de gener de 1916 en relació amb el R.D. de 26 d'octubre de 1901, servida i captada amb la major intensitat i extensió possibles, ampliada amb alguns coneixements tan importants com ara: Agricultura, Indústria i Comerç, Economia Domèstica, etc. etc.

Ensenyança cíclica amb programes i textos apropiats a cada curs. Al mateix temps, concèntrica o transmesa a matèries semblants, afins i en íntima connexió, per tal que els coneixements s'ajustin, s'entrelliguin, complementin, afiancin i consolidin.

Instrucció no emmagatzemada a força de lliçons de memòria, sinó elaborada amb l'observació i la reflexió. Coneixements no transmesos pel soporífer monòleg, sinó adquirits pel tonificant diàleg que posa en tensió totes les energies de l'esperit.

Ensenyança viva, experimental i pràctica, procurant fer dels alumnes, més que recipients o dipòsits d'idees o sensacions d'altri, brolladors de veritat, bondat i bellesa, i infondre'ls hàbits de netedat, treball, respecte i mútua tolerància, aprofitant les oportunitats per bescanviar l'aula en escola de la vida social, despertar les seves adormides energies, estimular les seves iniciatives i orientar-los per a que puguin regir-se i governar-se ells

mateixos en la direcció que emprenguin o es vegin obligats a agafar en sortir de l'Escola per començar la lluita per l'existència.

Amor i cultura fou la nostra ensenya. Fer ciutadans bons i conscients, amb una sòlida i eficient preparació va ser l'objectiu de tots els nostres esforços.

ENSENYANCES VOLUNTÀRIES

A més de les esmentades ensenyances, comunes i obligatòries per a tots els escolars, se n'establiren d'altres en aquestes Escoles, en hores extraordinàries i amb caràcter de voluntàries, per als alumnes amb ganes i coratge d'iniciar-se o perfeccionar-se en certes pràctiques o ocupacions que poguessin ser-los de gran utilitat, com ara mecanografia, modelatge i buidat, cistelleria, marqueteria, pirogravat i flors, puntes al coixí, costura i brodats a màquina, tall i confecció, pràctiques científiques, ... perseguint amb aquestes ensenyances, a més de la utilitat, el triple objectiu de comunicar a l'alumne amor al treball, habilitat manual i bon gust.

Es feien xamosament cada dia, de dos quarts de dotze a un quart d'una, o bé a la tarda després de la sortida general pel mateix personal docent adscrit al servei de les Escoles, i amb provada capacitat per a la seva realització.

ESPECIALITZACIÓ

L'especialització en l'ensenyança és el fonament de l'Escola Graduada.

Aquesta especialització sol fer-se per graus o per matèries.

En relació a fer-la per graus, pot topar amb la deficient preparació o escasses aptituds d'alguns mestres en certes disciplines. Doncs si bé tots servim per alguna cosa pocs són els afortunats que serveixen per a tot.

Especialitzant les matèries, indubtablement s'imprimeix major unitat, gradació i uniformitat en l'ensenyança de cadascuna, però ¿qui té cura, llavors, d'arribar al cor de l'alumne, de la seva assistència, puntualitat, pulcritud, maneres, ...d'aplicar a cadascú el tractament particular adequat a la seva bona educació?

Atès que ni l'especialització per graus ni l'especialització per matèries deixen d'oferir sèries dificultats, durant el curs 1917-18 (el segon de les Escoles Rlbas) vàrem assajar una especialització mixta, eclèctica, agermanant la rotació de graus amb la rotació d'aquelles ensenyances que requereixen aficions, aptituds o habilitats especials.

Per aquesta raó, el mestre de grau elemental s'encarregà de l'ensenyança del dibuix; el de grau mitjà, dels exercicis físics, i el de grau superior, de les pràctiques de les ciències físiques i naturals.

Simultàniament i alternativa els tres graus practicaven aquestes disciplines per espai de mitja hora, dos dies consecutius a la setmana sota la direcció de mestres experts en les seves respectives matèries.

Una especialització anàlega i amb idèntiques normes i finalitats s'establí també a la secció de nenes. Els resultats obtinguts amb ella foren prou satisfactoris i més que suficients per perseverar sense titubeigs per la sendera feliçment empresa i desbrossada. Va millorar i augmentà l'eficiència didàctica, i s'estengué el radi de consideració del mestre, ja que cadascú va ser tingut i respectat com a tal pels alumnes dels tres graus.

DISTRIBUCIÓ DEL TEMPS I DEL TREBALL

La puntualitat i exactitud eren absolutes, cronomètriques a l'entrada i a la sortida de les classes especials, fossin aquestes fixes o permanents, com les de Religió i Música, fossin transitòries o de rotació, com les de Dibuix, Exercicis físics, pràctiques de Ciències, ... Ho exigia el bon ordre i disciplina de les Escoles, i un sentiment de justícia, no afavorint a uns en detriment d'altres.

Fora d'aquests casos excepcionals, el mestre, a la seva aula, gaudia d'una discreta llibertat per allargar, escurçar i, fins i tot, modificar les lliçons, sempre i quan ho reclamessin el caràcter de les ensenyances o bé apremiants exigències del moment.

Les línies generals dels nostres quadres de distribució del temps i del treball eren:

Molta lectura, en el doble aspecte d'expressió i comprensió.

Molta escritura, en el doble aspecte caligràfic i representació gràfica del propi pensar i sentir.

Molt càlcul mecànic, mental i aplicat a la resolució de problemes.

Sobre aquest trípod, reforçat pel dibuix i el treball manual, s'anava desenvolupant el programa escolar, i en ocupació constant i positiva, es distribuïa el temps i el treball a satisfacció de mestres i deixebles.

LLIÇONS OCASIONALS

En l'horari escolar, els últims minuts de la tarda, de totes les tardes, es destinaven a lliçons ocasionals. Lliçons vàries, els assumptes i materials de les quals oferia l'entranya mateixa de la vida o la naturalesa en la seva constant renovació i espectacular presentació.

La renyina escolar, el succés del carrer, l'episodi social, l'efemèrides del dia, la pluja que cau, la neu que encatifa la terra, el vent que xiula, el llampec que enlluerna i el tro que atordeig, el fenòmen previst i l'accident casual. L'alegria que passa i el dolor que es detura, l'arbre florit i el fruit madur, el pati d'esbarjo i els jardins de les Escoles, els passadissos i les dependències escolars, l'entrada i la sortida de les classes, l'actualitat, en fi, en tots els seus aspectes i manifestacions, ... bé valen un moment d'atenció, uns instants de xerrada familiar ben intencionada, que faci pensar i sentir, induir i deduir, meditar o convèncer.

Són veritables centres d'interès, materials preciosos, concrets, vius, palpitants, amb els quals afinar sensibilitats, despertar intel·ligències, depurar consciències i forjar voluntats resoludes, dirigides cap a una vida social saturada d'humanitat, comprensiva, tolerant, racional, justa, conscient i progressiva.

Què estimulants i eficients resulten aquestes confidències, aquestes lliçons volanderes, sobre coses observades o fets viscuts!

Amanides amb una mica de discreció i una bona dosi de sana intenció, són molt saludables i gens indigestes.

LLIÇONS DE MEMÒRIA

Sense relegar a l'oblit el cultiu de la memòria, aquesta facultat que conserva i recorda les idees adquirides i les impressions experimentades. Aquest meravellós rebost intel·lectual

de l'home, que guarda i reté el passat, inalterable i pur, per oferir-lo oportunament, sense desdenys ni menyspreu per a ella, es va creure convenient suprimir les lliçons de memòria, tal com abans s'entengueren i es practicaren: simples recitacions al peu de la lletra, sense explicació prèvia ni ulterior comprensió, la resultant de les quals era un desgast considerable d'energies sense cap utilitat pràctica.

LLIBRES DE TEXT

Quant als llibres de text, decidirem acceptar-los, com a instrument de treball, com a guia en les nostres freqüents incursions pels dominis de les diverses matèries d'ensenyament, com a auxiliar del mestre i dipòsit de coneixements sempre a la disposició de l'alumne.

Un bon llibre de text és un bon mestre. Les seves lliçons són breus, senzilles, clares, ordenades, pràctiques ...

Ric en possibilitats i pròdig en distribuir-les, ofereix generosament tot el que té a qui truca la seva porta. Mai sord ni indolent a peticions i impertinències, per reiterades que siguin.

Vam entendre que un dels grans serveis que l'escola pot procurar als seus deixebles és ensenyar-los a fer servir el llibre. Amb ell, al nen li serà fàcil repetir i completar la lliçó del seu mestre, repassar les anteriors, afermar les idees adquirides, ampliar-les a vegades, refrescar i reviure emocions i sentiments.

UTILITAT DEL LLIBRE

La utilitat de les coses es fixa, mesura, gradua i valora per les comoditats, conveniències, béns o profit que reporten a l'individu o a la col·lectivitat.

Els beneficis del llibre són tants, tan grans i tan duraders que salten a la vista del més miop. El llibre sempre és a disposició de l'home; és el seu millor amic i el seu més fidel servidor; el seu preceptor perpetu i el seu auxiliar desinteressat... Té dins seu un arxiu del saber, un registre del progrés, un índex dels ideals i inquietuds de la Humanitat a través dels temps, un riquíssim brollador d'impressions espirituals que l'empeny a pensar, sentir i estimar.

En els llibres es troben reflectides la civilització i cultura dels pobles; s'hi troben estímuls que desperten l'esperit i descobreixen energies ignorades, excitants que predisposen a l'observació i a la meditació. Elements que aniran modelant i perfilant la personalitat moral de l'individu.

Els llibres, però, són com la fruita. Hi ha fruita i llibres bons i dolents, saludables i nocius. I, si la fruita bona vigoritza l'organisme i la dolenta produeix transtorns més o menys greus, els llibres bons milloren l'individu i el cos social, mentre que els dolents provoquen molèsties als seus lectors i fins i tot a la societat.

ENSENYANCES

La generalitat de les ensenyances de les diverses matèries del programa escolar, es donava de la següent manera:

Tots els alumnes de la classe tenien davant seu el text de la lliçó corresponent. Un alumne llegia el primer paràgraf, en castellà i un altre alumne el traduïa al català. Anàlisi ideològic, explicació de conceptes, reflexions, exemples, etc., fins a estar ben convençuts que s'havia comprès i assimilat el seu contingut. De la mateixa manera es procedia amb els paràgrafs segon, tercer, quart,... fins acabar la lliçó.

Resum verbal, en castellà, per un dels alumnes.

Resum verbal, en català, per un altre alumne.

Exercicis apropiats al grau corresponent.

Realitzacions adequades al grau, quan ho permetia la condició de la lliçó.

Començava la lliçó per un repàs de l'anterior. En les lliçons de tipus pràctic, teoria i pràctica es feien alhora punt per punt. Exemple:

Regla per a la multiplicació d'un compost per un altre, com ara: 425 x 1748.

1. Per multiplicar dos números compostos, es pren per multiplicador la dada que té menys xifres significatives.
2. S'escriu sota del multiplicant, de manera que es corresponguin les xifres d'un mateix ordre.
3. Es fa una ratlla per sota.
4. A l'esquerra del multiplicador es posa el signe de multiplicar.
5. Es multiplica la xifra de les unitats del multiplicador per tot el multiplicant.
6. El resultat és el primer producte parcial.
7. Es fa el mateix amb les altres xifres del multiplicador; desenes, centenes, etc.
8. La primera xifra de cada producte parcial s'escriu a sota de la xifra del multiplicador que l'hagi produït.
9. Es sumen els productes parcials.
10. La suma que en resulta és el producte total.

També, lectura pausada, reflexiva i comentada de cada fracció, en castellà i en català.

Pràctica a la pissarra, per un altre nen, immediatament després, explicant en veu alta el que fa i per què ho fa.

I així fins a acabar la lliçó.

Finalment, resum verbal de la mateixa, prescindint del llibre, en català i castellà, pels mateixos alumnes.

Una lliçó així, serà una lliçó llibresca, però no serà una lliçó passiva, una lliçó perduda.

Hi ha treballat tota la classe, s'ha exercitat i depurat el llenguatge, s'ha observat i s'ha raonat. Han entrat en acció la memòria, l'anàlisi i la síntesi, s'han fet pràctiques d'extreure el suc del llibre per aprendre, recordar, remarcar o refer si és precís...

La lliçó ha estat compresa, el temps s'ha aprofitat.

BILINGÜISME

El bilingüisme era vigent en tots els graus de les Escoles, prudentment dosificat i aplicat.

En els graus preparatoris, predominava la llengua materna: molt català i una mica de castellà.

En els successius graus, augmentava paulatinament l'ús del castellà i es restringia el català. Es posaven de manifest les similituds i diferències gramaticals d'ambdós idiomes, per finalitzar en els cursos superiors amb un estudi teòric-pràctic de les principals divergències sintàctiques entre l'un i l'altre.

A més dels exercicis de traducció, orals i escrits, dirigits a enriquir el vocabulari de l'alumne i els seus recursos d'expressió, tot l'ensenyament es feia en català i en castellà, amb la finalitat de fer-lo més comprensible i assimilable.

PREPARACIÓ DE LES LLIÇONS

Des que existeixen escoles i mestres, es fa la preparació de les lliçons i de la tasca escolar en general. Són mesures de previsió i ordre que, si les ordenances no ho imposen, les conveniències i la cordura aconsellen i requereixen.

El mestre prepara les seves lliçons com el lletrat prepara els seus informes; el tribunal els seus veredictes, l'orador els seus discursos, l'artista les seves obres, i l'obrer els seus treballs.

Però una cosa és que les lliçons les prepari el mateix mestre que ha de donar-les, ja sigui mentalment o amb breus anotacions, i una altra molt diferent, consignar aquesta preparació en un quadern ad hoc, ben cuidat i presentat, a disposició del primer curiós, professional o profà, que visiti l'escola.

La primera manera de fer, modesta, senzilla i oculta, serà segura i legítima. La segona, és possible que sigui més vistosa, però menys real, més dispendiosa, però no més eficaç. A més a més, en l'ensenyança activa s'ha de comptar amb els imprevistos, detall que s'escapa a tota preparació i que tan sols un mestre, un veritable mestre, encerta a reduir als seus justos límits i aprofitar en tot el seu valor. I encara s'ha de considerar sota un altre aspecte aquesta qüestió de preparar les lliçons amb vistes a l'exterior: l'aspecte humà, que per a major claredat podríem considerar dividit en dos: temps i treball.

El mestre té obligacions ineludibles. Aquestes obligacions exigeixen temps - hores de classe - del qual no se'n pot distreure ni un minut, i reclamen un treball continu, intens, reflexiu, de responsabilitat, aclaparador, a vegades. Aquestes obligacions ineludibles n'imposen d'altres que també ho són per a tot mestre que es consideri com a tal: preparació de les lliçons, correcció i revisió de treballs escolars, registres i notes de classe. Cerca de llibres, revistes i diaris que renovin i acreixin la cultura general i professional.

El mestre és un funcionari que posa al servei de la seva activitat docent un temps i unes energies.

Si una part de les seves energies i del temps disponible se l'emporta el que és merament accidental i superflu, això redundarà en detriment de l'essencial i indispensable.

Què és l'essencial? Allò que beneficia molt l'alumne.

Què és l'accidental? Allò que beneficia poc o gens a aquest.

Els quaderns "Diari de Classes" i de "Preparació de Lliçons" sotmesos a la crítica pública, consumeixen un bon cabal de temps i energies amb escàs profit per a l'escolar. Per aquesta raó, vem deixar de fer-los obligatoris a les Escoles Ribes, limitant-los a un esquema o pla resumit del treball a realitzar, molt íntim i personal.

EL QUADERN MENSUAL

Amb la finalitat de palesar a propis i estranys els progressos de l'alumne en el decurs d'un mes a l'altre, en càlcul, llenguatge, ortografia i destresa caligràfica, establim l'ús del "Quadern Mensual".

Tots i cadascun dels alumnes dels graus elemental, mig i superior en tenia un de propi. Consistia en un quadern ordinari, ni millor ni pitjor que els altres, en el qual, a primers de mes, l'escolar omplia un parell de planes amb:

1. Resolució d'un problema dels que en aquelles dates s'estudiava o es portava entre mans.
2. Resolució d'un problema de repàs.
3. Exercicis de numeració parlada (escriure amb lletres els números representats en xifres).
4. Exercicis de numeració escrita (escriure amb xifres els números expressats amb paraules).
5. Dictat, en català o en castellà.
6. Traducció del mateix, al català o al castellà.

Les dificultats d'aquestes proves es dosificaven convenientment, i augmentaven amb el pas del temps sempre dependent de la potencialitat mental de la classe.

El mestre subratllava les faltes amb tinta vermella, en fixava el nombre i d'acord amb aquest qualificava els treballs.

Les esmenes o correccions les posava l'interessat al marge de la plana, a la mateixa línia de la seva procedència.

En els graus preparatoris, la mestra retenia i arxivava, a principi de mes, un exercici de dibuix, un d'escriptura i un altre de càlcul de cadascun dels seus deixebles.

ASSISTÈNCIA

És altament significatiu, eloqüent i encoratjador el fet de ser inusuals les faltes d'assistència, voluntàries o injustificades, degudes o bé al caprici o inconsciència dels pares, o a rebel·lies dels escolars. Quasi totes eren motivades per baixes definitives o temporals, epidèmies, constitucions delicades i precaris estats de salut.

Els nostres alumnes es trobaven millor a l'escola que a casa seva o al carrer. Preferien els dies de classe als de festa: tan sols un contratemps insuperable podia privar-los de la seva quotidiana assiduitat i puntualitat. Sembris de bones escoles el territori nacional, i s'haurà resolt el vell i sempre actual i candent problema de l'ensenyança obligatòria fent-la voluntària. Entrar a l'escola serà un plaer, un premi cobejat, i sortir d'ella, una aflicció, una pena, un càstig.

A la següent llista, comprensiva de la mitjana mensual de matrícula i diari d'assistència, podrà observar-se que el tant per cent d'assistència durant els catorze primers cursos de les Escoles Ribes fou de 91,385, xifra que rares seran les escoles de l'estat, si és que n'hi ha alguna, que puguin oferir dades tan afalagadores.

Que consti que els consignats aquí no ho han estat a ull. No, els registres es portaven amb la major escrupolositat, i a final de curs cada alumne rebia del seu mestre una nota de les seves faltes d'assistència registrades durant el curs. I no eren pocs els pares i els alumnes que les portaven molt ben contades!

LLIBERTAT ESCOLAR

El concepte de la llibertat escolar, la seva extensió i abast, no deixava d'estimular-nos i d'amoïnar-nos amb les seves freqüents i apressants crides.

¿Pot el nen comportar-se al seu antull, per instint o falta de reflexió, sense estar subjecte a preceptes, normes o imposicions exteriors?

¿Pot moure's i actuar al seu albir dins de certs límits fixats pels bons costums o per les autoritats competents?

En el primer cas, hi ha el perill que l'arbitrarietat, el caprici, la llicència s'imposin i causin estralls a la infància, a l'escola i a la col·lectivitat.

Quan l'adult, l'home major d'edat, madur, en plena possessió de totes les seves energies, carregat d'anys i experiència, té el seu radi d'acció acotat per la religió, la ciència, les lleis, els costums, les conveniències socials... ¿no fora una anomalia, un contrasentit, una insensatesa, que es concedissin al nen, a l'home en embrió, mancat de seny, menor d'edat i incapacitat, drets i prerrogatives que aniria deixant a poc a poc pels encreuaments de la vida, potser amb el cost de cruents sacrificis?

En el segon cas, o sigui en el que el nen pugui moure's i actuar lliurement en el camp de les seves activitats, sense més guia ni conseller que les inspiracions o els dictats de la raó o de la consciència o altres limitacions que el respecte degut a si mateix i als altres. ¿Té alguna cosa d'anòmal, atrevit, perillós, vituperable reconèixer-li la facultat de fer i dir tot allò que es admès com a moneda llegítima i de llei en el comerç social,? Són pràctiques d'un aprenentatge indispensable que, amb hàbil i destra direcció, seran de gran utilitat i profit a l'individu i a la societat.

Lluny, doncs, de poscriure-les i contenir-les, convé afavorir i motivar l'exercici regular i metòdic d'aquesta força moral, canalitzant-la, envigorint-la i depurant-la. **Recordant sempre i no descuidant ni un instant que la llibertat pròpia acaba en el mateix punt en que topa o rau amb el dret d'altri**, entrem en franques relacions amb ella, dignificant-la i dignificant-nos, impulsant unes vegades, refrenant altres, amb interès i afecte en tot moment, sense acritud en els llavis ni despit en l'expressió, sense ordres incomplertes ni amenaces absurdes, sense descoratjaments ni trencaments, sense humiliacions ni malvestats, sense reprensions ni repressions infonamentades, sense parcialitats, desviaments ni preferències...

Això obliga al mestre a observar el nen constantment i afectuosa, per conèixer-lo a fons i procurar-li un tractament adient, infondre-li bons hàbits, modelar la seva personalitat moral assentada sobre sòlids fonaments de dignitat i integritat, temperar el seu caràcter i posar-lo en condicions de complir els seus deures i fins i tot d'oferir a la comunitat, amb el seu exemple, el tresor de les seves cíviques virtuts.

DISCIPLINA

Basem la disciplina en la "distracció" i l'amor. El nen no és dolent per naturalesa, com pretenen alguns. El nen, per naturalesa, no és dolent ni bo: és una activitat que necessita expansionar-se i el nen resultarà bo o dolent, segons la direcció que prengui la seva activitat.

D'aquí la conveniència, la precisió, de procurar al nen distraccions saludables, útils o innocents, confiant que adquireixi bons hàbits, abans no s'interessi ell, espontàniament o bé per contagi, per d'altres que serien més endavant el seu malson, enfonsament o perdició.

El nen pot i ha d'estar constanment ocupat, alternant les activitats físiques i psíquiques amb tendència a la integritat de la seva educació.

Intencionadament he dit "distracció" i no "treball", entenent que aquests vocables són sinònims quant a la seva finalitat, diferenciant-se únicament en el seu origen volitiu: la distracció és un treball voluntari, el treball és una distracció obligada o imposada. La distracció ens atreu, pel que té de voluntària, el treball ens repugna, pel que té d'imposició, resultant que el que és distracció per a uns resulta treball per a altres, i a l'inrevés.

Per al pilotaire és un treball jugar a pilota i una distracció cavar el seu hort, per a l'hortelà cavar l'hort és treball i jugar a pilota, distracció.

Un altre puntal, el més ferm i segur de la disciplina, és l'amor. Que el mestre ha d'estimar els seus deixebles, és cosa axiomàtica, però, tot i ser important, no és el més important.

El gran problema de l'educador és fer-se estimar pels seus educands.

El nen tendeix a imitar les persones que més estima: les pren per model en les seves satisfaccions, inclinacions, virtuts i defectes, i procura veure's correspost, posant cura en complaurel's en tot i no contrariar-los en res.

Fer-se estimar! Vet aquí la pedra de toc, el gran secret de l'educador. Què fàcil resulta menar a gust nostre les persones que ens estimen! Amb quina facilitat arribem al seu cor i penetrem en la seva intel·ligència! Una senzilla reflexió té moltíssima més eficàcia que una dotzena de palmets.

Càstigs? No. Premis? No. Premis i càstigs són recursos d'una terapèutica desacreditada, que fins i tot aplicats amb el màxim tacte i discreció, fan més mal que bé. Estímuls i correccions, que rectifiquin, encoratgin i enforteixin, això sí.

En què consistien les correccions? En lliçons col·lectives i reflexions individuals. Que convenients, útils i profitoses resulten a l'efecte les lliçons ocasionals!

Estímuls? A més dels habituals, de la circumspècció del mestre respectiu, n'establirem els següents:

ESTÍMULS

Ja des de primer, en acabar el curs, a cada alumne se li entregava una nota gràfica de les faltes d'assistència comeses per ell en el decurs de l'any escolar i del concepte que al mestre del seu respectiu grau li havien merescut la seva aplicació i conducta, per al seu coneixement i govern i el de la seva família.

Heus aquí el resum de les paperetes repartides i del seu contingut:

RECOMPENSES

Afavorides les nostres Escoles, el 1921, amb un lot de 120 exemplars del llibre de R. Suriñach Sentís "El Tresor dels Pobres" per ser repartit entre els alumnes de les mateixes. Considerant:

Que l'obsequi només arribava a una mica més d'una tercera part dels matriculats.

Que el que res no costa poc s'aprecia.

Que l'estima de les coses està, més que en el seu valor intrínsec, en l'esforç o sacrifici que representen.

Des del primer moment pensàrem que l'ofrena augmentaria en aprecí, valor i eficàcia destinant-la, sense previ avís ni promesa, a premiar esforços meritoris, virtuts escolars, a fi que, al mateix temps que de recompensa d'accions passades, servís d'estimulant de futurs comportaments.

A l'efecte, repartides ja les paperetes de final de curs, després d'unes breus paraules de comiat als alumnes reunits com en anys anteriors, els vaig anunciar que s'oferia un exemplar del llibre "El Tresor dels Pobres".

Primer, als alumnes que haguessin obtingut les millors notes en aplicació i conducta.

Segon, als qui haguessin obtingut nota superior a regular en aplicació i conducta i no excedissin de cinc les seves faltes d'assistència durant tot el curs.

Tercer, als qui, amb el final de curs, es despedien definitivament de l'escola.

La realitat va superar el resultat imaginat, i plenament convençuts que mentre l'ésser humà no aconsegueixi desprendre's dels fermentes de bestialitat, mentre la matèria es sobreposi a l'esperit, mentre els homes no siguin àngels, hi haurà mèrits i demèrits, recompenses i càstigs annexos a l'exaltació o transgressió de la llei, al concepte que es té del deure, al domini de la consciència sobre la voluntat i viceversa. Que no són, generalment, més que sancions morals? No hi fa res, les sancions morals podran ser poc sonades, són, però, les més repetides i no precisament les menys eficients.

Les nostres recompenses consistien en llibres diversos (instructius, educatius, recreatius) o bé objectes d'utilitat per a la vida escolar, com ara llapis de color, àlbums caligràfics, etc.

EQUIPS

La cooperació no es limitava al personal docent. Amb freqüència s'estenia també a l'alumnat, implantant equips o colles d'esbarjo i de treball.

Aquests equips eren voluntaris i accidentals, constituïts amb una finalitat concreta i determinada: una partida de joc, la construcció d'un aparell de física, un buidatge, execucions diverses, una labor o un altre treball manual; redacció, il·lustració, tiratge, decoració del periòdic escolar "La Poncella"; informacions monogràfiques interessants, narració d'excursions a llocs o a centres de diferents tipus, descripcions de coses o succeïdes en les seves diferents facetes o circumstàncies...

Equips renovats setmanalment tenien cura de treure la pols de les aules respectives, d'ordenar-les i assortir-les de flors fresques i ufanoses.

En el grau superior de nenes hi havia un torn constant de majordomes i minyones, amb la mateixa tasca: cuidar de la cuina, encendre el foc, preparar i servir tisanes, etc. quan era necessari.

La domèstica d'avui ascendia a mestressa la setmana vinent i passava al seu servei la nena que li seguia en el torn. La majordoma era el cervell que dona les ordres, la serventa el seu braç executor. D'aquesta manera s'ensinistraven les nenes en les tasques de la llar, en la doble condició de mestresses i minyones, complint cada una les obligacions del seu estat, les funcions del qual, alternaven contentes totes sense excepció.

RENOVACIÓ DE MATRÍCULA

La matrícula es formalitzava a principis de curs, i amb els ja admesos, es renovava a primers d'any i per la Setmana Santa. En les tres rectificacions es cobrien totes les baixes, i els aspirants ingressaven per rigorós ordre d'inscripció.

Amb aquest procediment es perseguien dues finalitats: primer, fer extens els beneficis de les Escoles al major nombre d'alumnes. Segon, convèncer al poble que en les Escoles no hi havia preferències, postergacions ni diferències de cap classe.

Però aquests nobles ideals d'igualtat i generalitat en la participació dels beneficis escolars, algunes vegades no deixen de tenir els seus inconvenients en topar-se amb la realitat de la vida pràctica.

Un d'aquests inconvenients és l'excessiu moviment de matrícula ja que pot ser la causa de molèsties i transtorns. Per exemple, quan es produeix una vacant en el grau superior i l'aspirant que toca ho és del grau preparatori, que és el més natural i freqüent, la reserva de la vacant obliga a passar al grau superior un alumne del grau mig. Passa a aquest un de l'elemental. A l'elemental, un altre del preparatori, i el lloc d'aquest l'ocupa el recent ingressat. Aquests canvis durant el curs ocasionen inquietuds i perturbacions, sobretot com més adelantat està el curs.

A més a més, a causa del desenvolupament i expansió de la indústria local, necessitada de mans jovenívoles, es produí un gran nombre de baixes en la secció de nenes. La frisança d'emplenar totes les vacants, obligava a cobrir-les amb alumnes que tot just portaven un curs en el grau respectiu i sense la suficient preparació per passar al següent nivell, cosa que no deixa de tenir dificultats didàctiques importants.

Per aquest motiu, amb el temps i per al bon funcionament de les Escoles i de l'ensenyança, es va anar restringint una mica l'ingrés i es restà diafanitat al procediment d'allistament adoptat des d'un principi, substituint-lo per les següents normes:

1. En la renovació de principis de curs, seran admesos els aspirants per rigorós ordre de petició.
2. En la renovació de Nadal, es donarà preferència als aspirants al grau en el qual s'ha produït la vacant o més propers al mateix.
3. Per Setmana Santa només seran admesos els aspirants al grau de la vacant.
4. A falta d'alumnes o aspirants en condicions d'ocupar les vacants d'un grau, podran emplenar-se amb possibles aspirants que les reuneixin, o deixar-les sense cobrir en qualsevol de les tres promocions.

La renovació i moviment de matrícula es realitzava amb ordre i precisió admirables.

Conegudes les baixes de cada grau, amb la deguda antelació s'avisava als aspirants interessats per a que es presentessin en la data indicada degudament equipats.

L'equip consistia en sabó, tovallola, got, raspall de dents i uniforme, segons la nota escrita en els fulls de sol.licitud d'admissió.

Els nous alumnes passaven provisionalment al grau que indicava la seva papereta d'admissió, eren sotmesos a un nou examen, i eren col.locats definitivament.

Quant al trasllat dels antics, els mestres -a excepció dels de grau superior- presentaven a la Direcció les llistes corresponents als seus respectius alumnes en ordre a les condicions per canviar de nivell.

La Direcció agafava els alumnes necessaris de cada llista, d'acord amb el mestre que els lliurava i el que els rebia.

Cada mestre era dipositari de les paperetes d'admissió dels seus deixebles, paperetes que l'aspirant tornava al deixar de ser-ho, en el seu ingrés a les Escoles.

En canviar d'aula, l'alumne portava el seu full d'ingrés i l'entregava al seu nou mestre.

A l'esdevenir baixa definitiva un escolar, la seva papereta retornava a la Direcció, degudament recolzada pel mestre amb data de sortida i notes sobre la seva aplicació, conducta i faltes d'assistència.

El procediment tenia, entre d'altres, els següents avantatges:

1. Afermar la camaraderia i la moral professional dels mestres.
2. No falsejar ni alterar cap nom ni cognom.
3. Conèixer exactament la matrícula de cada grau.
4. Depurar les llistes d'assistència de possibles equivocacions.

DE L'IDEAL AL REAL

Essent quatre els nivells (preparatori, elemental, mig i superior) i de vuit a nou els cursos d'escolarització (dels cinc als catorze anys), vem adoptar preventivament les mesures d'organització pròpies del cas i de les circumstàncies, prenent cos i concretant-se perfectament de la següent manera:

- Grau preparatori: alumnes de 5 a 7 anys d'edat.
- Grau elemental: alumnes de 7 a 9 anys d'edat.
- Grau mig: alumnes de 9 a 11 anys d'edat.
- Grau superior: alumnes majors d'11 anys d'edat.
- Permanència de l'alumne a cada nivell: dos cursos, excepció feta del nivell superior.
- En cada grau, dos grups o seccions: 20 alumnes de primer any i 20 del segon.
- Vint baixes en cadascun dels últims graus, a final de curs.
- En el proper, 20 alumnes de cada grau passaran a l'immediat superior.
- Vint nens i vint nenes ingressaran en els graus preparatoris.
- Una sola renovació de matrícula a primer de curs, sense baixes de cap mena durant el mateix...

Admirable! Admirable com a ideal d'ordre, harmonia i disciplina en el món de les concepcions però, en la vida on ens movem i actuem, la realitat que impera i obliga sol ser més vel.leitosa que constant i menys raonable que capritxosa.

Ja no s'ingressa als cinc anys, ja no coincideixen l'edat mental i la cronològica, ja s'accelera o s'atraça el ritme de sortida segons les necessitats o conveniències domèstiques o locals... i s'esfuma i es perd de vista l'aspiració suprema de l'esperit, i els vaivens del moment apressen i s'imposen, i l'Escola pateix i afronta les adversitats amb serenitat i valentia, i persevera en tota la seva magnitud l'abisme secular que separa el que seria ideal del real.

REGISTRES

A més a més del de Comptabilitat i del de Correspondència Oficial, hi havia en les Escoles Ribes els següents:

Registre d'Assistència.- Un de cada classe, a càrrec del mestre respectiu, portats amb regularitat i perfecta escrupolositat. Les faltes no justificades es marcaven amb tinta vermella, i quan n'hi havien cinc d'aquestes en un sol mes, l'alumne causava baixa.

Després de l'encasellat diari, contenien unes altres dues caselles: una per al total de faltes individuals en el mes de la data i una altra per a les precedents de mesos anteriors. Les primeres pàgines es destinaven a resums de classes, matrícula, faltes i assistència mitja en cada un dels mesos del curs.

Registre de matrícula i Classificació.- Eren dos, un per a nens i un per a nenes, de tamany foli apaïsat, compostos de Fulls Escolars, el contingut dels quals era: volum de matrícula, filiació, data d'entrada a les Escoles, data de sortida.

Un encasellat de quatre línies (un per a cada grau), amb les següents divisions: Grau- Data- Pes- Talla- Força- Capacitat vital- Aplicació- Conducta- Faltes d'assistència.

Els tres últims encasellats s'emplenaven sota la responsabilitat del respectiu mestre quan l'alumne canviava de nivell, els restants anaven a càrrec de la Direcció.

Resum de Matrícula i Assistència.- Volum gruixut, de gran tamany i apaïsat. Doble plana amb dotze encasellats: Grau, setembre, octubre, novembre, desembre, gener, febrer, març, abril, maig, juny, juliol.

Cadascun dels onze últims encasellats, subdividits en altres quatre: Classes, Faltes, Matrícula, Assistència.

Nou línies horitzontals: una per a cada grau i sexe, i una altra per als totals.

Mensualment, els mestres presentaven a la Direcció el seu respectiu Llibre d'Assistència, el resum del qual es traslladava a aquest registre. Acabat el curs i emplenat el doble full, al peu del mateix s'hi consignava:

- Termini mitjà mensual de classe...
- Termini mitjà mensual de matrícula...
- Termini mitjà diari de faltes...
- Termini mitjà diari d'assistència...

La segona part d'aquest registre era un índex alfabètic, a tres columnes, d'alumnes i exalumnes de les Escoles, amb el número del seu full escolar, per rigorós ordre d'admissió.

REGISTRES ANTROPOLÒGICS- PEDAGÒGICS

Que ningú s'escandalitzi de la meva confessió ni recrimini la meva sinceritat. En més de mig segle de fervent actuació, de dubtes i tantejos darrera d'una millor racionalització de l'ensenyament, no vaig poder afeccionar-me a determinades pràctiques molt preconitzades...

Una d'aquestes pràctiques fou l'ús d'aquests registres, es digueren així o d'una altra manera: una ràfega d'escrúpols esventava les meves intencions quan procedia a projectar-lo.

¿Està capacitat el mestre per registrar a consciència les característiques físiques i psíquiques dels seus deixebles, d'anotar escrupulosament el procés educatiu-instructiu de cadascun d'ells?

Ho dubto. Però no, no ho dubto pas. Estic plenament convençut que no es troba en condicions de fer-ho.

I si estés en condicions, ¿disposaria de temps i ànim per dur a terme aquesta escomesa, sense detriment de la seva salut o de les seves obligacions primàries?

El primer és el primer; i el primer per a tot mestre és l'ensenyament, l'educació dels seus deixebles, i a aconseguir aquests objectius ha d'entregar-se en cos i ànima.

Un registre antropològic-pedagògic ben portat requereix competència, seny i temps. Per portar-lo a les palpentes, o a ull, es preferible no profanar-lo.

Tal era la meva posició i convicció respecte al particular quan el Patronat Ribas entengué que els Fulls Escolars del Registre de Matrícula eren deficients i convenia substituir-los per Fulls Paidològics, el pla i contingut dels quals, van confiar-nos.

Després d'estudiar la qüestió, examinar i discutir el projecte en tots els seus aspectes en diverses juntes de professors, vem dreçar a la consideració del Patronat el següent projecte d'un full paidològic escolar.

FULL PAIDOLÒGIC ESCOLAR

Consistia en un plec de paper de fil, gran tamany, amb el següent contingut:

Pàgina 1^a. - Filiació i Registre Físic.

Pàgina 2^a. - Registre Escolar, l'objectiu del qual era consignar l'aprofitament de l'alumne en cada disciplina, en cada curs i en cadascuna de les seves tres etapes: Nadal, Pasqua i Final.

Pàgina 3^a. - Gràfiques Escolars. Eren dues: la primera indicava la trajectòria escolar de l'alumne des del seu ingrés a la sortida de les Escoles.- La segona posava de manifest l'aprofitament de l'alumne en cada matèria i en cada curs.

Pàgina 4^a. - Registre Psicològic, Indicacions i Notes explicatives.

LLIBRETA ESCOLAR

A aquest projecte n'acompanyava un altre de Llibreta Escolar, mitjà de comunicació i enllaç que faria més freqüents i actives les relacions entre l'escola i la llar. Comunicació una mica difícil i no sempre plaent, sobretot si no s'hi projecten les seves refulgències, la sinceritat i la rectitud.

Constava d'un quadern de 12 fulls, amb el següent contingut:

Al davant: nom de l'alumne, data de naixement, data d'ingrés a les Escoles, número de matrícula, baixes temporals, baixa definitiva.

Al darrera: explicació dels símbols convencionals.

En la resta de fulls, un per a cadascú, l'anvers és transsumpte fidel del Registre Escolar.

El revers conté: notes de fi de curs (puntualitat, higiene, aplicació, conducta, aprofitament, faltes d'assistència) d'acord amb la resultant del Registre Escolar, pes, talla, capacitat vital, pressió dinàmica, segons les proves escaients i anotades en el Registre Físic del Full Paidològic, data, firma del mestre, vistiplau del Director i sabedor subscrit pel pare de l'alumne o el seu representant.

Ambdós projectes foren aprovats íntegrament, sense esmenes ni retocs, i portats a la impremta pel Patronat.

Ja en possessió del nou material, tan ben concebut com realitzat, vam emprendre una llarga sèrie de reunions extraordinàries amb l'única finalitat de concretar i fixar la unitat de criteri en apreciar, avaluar i calcular equitativament els diversos extrems que el Full Paidològic Escolar sotmetia a l'arbitratge de la nostra intel·ligència, diligència i consciència.

Consideracions

Transcorregut el primer any de prova, en la memòria corresponent al curs 1928-29, m'expressava d'aquesta manera :

“No hi ha dubte que l'una i l'altra obliguen al mestre a observar el nen, i quan més se l'observa, més se'l coneix, i quan més se'l coneix, millor se l'educa i més fàcilment se'l condueix en benefici propi, dels seus companys, de la disciplina, del mestre i de l'Escola. Aquest coneixement permet al mestre evitar que l'alumne cometi certes faltes, a no considerar com a tals certes manifestacions de la manera d'ésser dels seus educadors. Castigar els nens per actes que no depenen de la seva voluntat, seria a més d'injust, contraproduent. En aquests casos, el càstig, en lloc de corregir, serviria per irritar el nen, que veuria en el mestre un tirà que el tracta amb gran injustícia. No és inusual que, sense cap malícia, el nen digui o faci el que no ha de fer ni dir. Les seves paraules i les seves obres només són manifestacions de la seva idiosincràsia o de l'educació familiar o de carrer que ha rebut, i correspon al mestre corregir aquests defectes o modificar aquestes conductes sense aplicar correctius reals a faltes aparents. El mestre que coneixi bé els seus deixebles no s'entestarà amb ells en lluites estèrils, fins i tot perilloses. Acceptarà el nen tal com és, i s'esforçarà a deixar-lo tal com hauria d'ésser, sense provocar situacions violentes que poden resultar perjudicials per al mestre i descrèdit de l'Escola”.

“El Full Pedagògic i la Llibreta Escolar són valuosos instruments per conèixer el nen.

Portar, però, aquests registres exigeix temps i requereix un consum d'energia. Si aquest temps i aquestes energies el mestre les posa generosament en hores extraordinàries, aquest es perjudica. Si les resta de les seves ocupacions fonamentals, en resulten perjudicats els alumnes. S'ha de procurar que el mesurar i registrar no minvin la qualitat de la producció. S'ha d'harmonitzar el deure amb la conveniència comuna.

Ens hem preocupat i ocupat insistentment d'aquest tema durant el present curs. S'han estudiat amb deteniment les diverses condicions del Full Paidològic, s'han fixat regles, pautes, normes, reactius, mòduls... amb la finalitat d'omplir-lo amb tota escrupolositat...

Amb tot, en les notes de fi de curs observo que en les classes es treballa amb fe i entusiasme, però hi ha tant de subjectiu en l'acte d'avaluar l'aplicació i la conducta, que és molt possible que, en contra de la seva voluntat, un mestre tanqués la mà en excés i l'altre l'obrís massa.

S'haurà d'insistir, tornar a parlar-ne en el proper curs, i veure si és possible que, en tots els conceptes, tingui cada escolar just el que li correspongui. Ni més ni menys.

Despesa de temps, consum d'energies, varietat d'aspectes de l'objecte, diversitat de punts de vista en l'individu..., són partides dignes de consideració que figuren en el “dèbit” de la tasca dels fulls paidològics en l'Escola primària.

Si en el seu “haver” pot anotar-se un bon cabdal de dades i observacions que permetin a l'educador un perfecte coneixement de l'educand, i atendre a la peculiar naturalesa del mateix i als elements que constitueixen la seva personalitat, i actuar amb ells amb precisió i a consciència, sense violències ni protestes..., llavors es tindran, no per malbaratats, sinó per molt ben emprats, temps, energies, inquietuds i sacrificis”

Un any després, o sigui en la memòria del curs 1929-30, reiterava varies de les consideracions anteriors, i tan sols em permetia afegir-hi:

“Minvar i restringir les partides de “dèbit” i acréixer i afavorir les de “l'haver”. Revisió de regles, pautes, normes, reactius i mòduls per facilitar l'àrdua tasca d'emplenar-los (els Fulls Paidològics) a consciència i donar a cadascú el que en justícia li correspon, ha estat una de les preocupacions i ocupacions d'aquest professorat en el curs present i continuarà sent-ho en el proper”.

“LA PONCELLA”

Era “La Poncella” una petita revista infantil, feta pels nens d’ambdós sexes. En les seves més o menys vuit planes hi figuraven: crònica, secció educativa-instructiva, il·lustracions, acudits, trencaclosques, etc. Es publicava quinzenalment, decorat amb llapis de colors. Va morir, sense successió, a principis de la Dictadura, a finals de 1923, als cinc o sis anys d’haver vist la llum.

Va ser en vida estendard i estímul: Estendard en el que s’ha de callar i en el que es pot dir i com s’ha de dir, estímul caligràfic, estètic, mental, recreatiu i incentiu de treball i reflexió.

FESTA DE L’ARBRE

A mitjans de març de 1917 es va celebrar la Festa de l’arbre, fent plantades al recinte de les Escoles de 108 fruiters de diferents classes i varietats.

A l’acte van assistir tots els alumnes, cantant un “Himne a la Festa de l’Arbre” i l’“Himne a l’Arbre Fruiter” sota la direcció del seu professor de Música.

Atentament foren escoltades les meves breus paraules sobre la utilitat i beneficis de l’arbrat, i l’obligació que tenim, per gratitud i egoisme, de respectar-lo, cuidar-lo, estimar-lo i protegir-lo.

Aquesta festa tan simpàtica, educativa i altruista finalitzà amb diversos jocs d’esbarjo apropiats al lloc i al moment.

ANIVERSARI

Exigències rituals obligaren, ja en el primer any, aplaçar per al 16 d’abril la festa reglamentària que l’art. 25, en el seu apartat 9è, assenyala per al dia dotze del propi mes. Als solemnes funerals celebrats al matí a l’Església parroquial de la vila hi varen assistir les Escoles en massa: patronat, mestres, personal subaltern i alumnat. Aquest, d’uniforme escolar, i les nenes, a més a més, abillades amb un subtil vel blanc.

A la tarda, festival infantil, amb cants, exercicis rítmics, lectures, recitacions, diàlegs, fervorosa oració del Director i discurs escaient de D. Jaume Carner -que va parlar en nom del Patronat- i de l’Excel·lentíssim Sr. Rector de la Universitat, D. Valentí Carulla, que presidia l’acte, al qual van assistir també la família Ribas, totes les autoritats locals i una nombrosa representació de les famílies dels alumnes.

De l’organització i programa, finalitat i abast d’aquesta festa, en donen una idea les següents línies, extretes del quadern col·lectiu “Composiciones” del grau superior de nenes, corresponent al curs 1925-26:

ANIVERSARI.- 12 d’abril! En sufragi dels germans Ribas, fundadors d’aquestes Escoles, s’han celebrat en aquest dia, aniversari del traspàs de D. Lluís, solemnes funerals a l’església parroquial d’aquesta vila.

Van assistir a l’acte Na Carme Gual vídua de D. Frederic, Na Ramona Ribas, la majoria del Patronat i del seu personal, els mestres i alumnes d’aquestes Escoles, nombrosos ex-deixebles i algunes personalitats de la població, cantant l’ofici els nens i nenes de les Escoles sota la direcció del nostre professor D. Magí Ramentol.

Després, a la sala d’actes, cantàrem algunes cançons, com ara, “Himne a les Escoles Ribas”, “Himne a la Bandera”, “Himne a la Pàtria”.

La pluja ens va impedir dedicar la tarda a fer una excursió col.lectiva de totes les classes, segons era costum els altres anys.

El 12 d'abril és el dia consagrat a recordar els grans benefactors de Rubí, a enaltir la seva memòria, a reverenciar les seves virtuts cíviqües, a fer-los ofrena del tribut del nostre agraïment i admiració, xiuxiuejant, a imitació del poeta:

*“¡Los muertos! para ellos
la palma conquistada,
el cielo que los buenos
lograron merecer,
la lágrima más dulce,
la tumba más sagrada...”*

i amb les benediccions de tot un poble agraït, enlairar cap al cel les nostres humils oracions per l'etern descans dels GERMANS RIBAS.

EXPOSICIÓ ESCOLAR

A mitjans de juliol, al llindar de les vacances d'estiu, amb els treballs realitzats durant el curs es celebrava tots els anys una exposició escolar a la bella sala d'actes de les Escoles, habilitada a l'efecte, per millor honrar els esplèndits i suculents fruits de l'aplicació i del treball.

L'exposició continuava oberta durant tres o quatre dies, podent-la visitar lliurement sense necessitat d'autorització de 9 a 12h. del matí i de 4 a 8h. de la tarda. Es pot dir sense exagerar que tot Rubí desfilava per ella.

I no només Rubí, de Terrassa, Sabadell i Barcelona arribaven nombrosos visitants pertanyents a totes les classes socials, augmentant any rere any el component professional i tècnic.

La premsa local en feia ressò amb consideració i elogis i els judicis dels comentaristes, en general, complaïen l'oïda i infonien ànims de perseverança.

Vots de qualitat.- Al 1924 la nostra exposició va ser visitada pel Sr. Delegat del Govern del partit, per l'Inspector de primera ensenyança de la zona i per l'Inspector en Cap de la província.

Aquest, després de felicitar-nos efusivament, ens proposà per a un vot de favor per l'acurada tasca que allà es feia, afegint que si l'Inspector de zona hi tingués algún inconvenient, ell ho faria pel seu compte.

També el Sr. Delegat del Govern ens va felicitar amb gran cordialitat, i més endavant ens va afavorir amb el següent document, rebut per mediació del Sr. Alcalde de la vila:

“El Tinent Coronel d'Infanteria Diplomat d' E.M. Delegat del Govern del Partit Judicial de Terrassa (Barcelona) R.L.M. al Sr. Director de les Escoles Ribas de Rubí té el plaer de reiterar-li així com a la resta de professors, la grata satisfacció que ha tingut en veure els treballs dels seus alumnes presentats a l'Exposició, dignes del major elogi, resultat d'un intens treball que demostra un gran interès professional, honrant-me per ser de justícia el posar-ho en coneixement de la Superioritat.- Jorge A. Villamide y Salinero aprofita gustós aquesta ocasió per oferir a dit senyor la certesa de la seva distingida consideració.

Terrassa, 17 de juliol de 1924.”

FESTA ESCOLAR

Durant la tarda d'un d'aquells dies d'exposició, en el pati central de les Escoles tenia lloc una festa infantil, que consistia en cants, dances, recitacions, rondalles animades, monòlegs, diàlegs, música...

Hi acudien el Patronat, autoritats locals i convidats. Aquests eren uns 400, els quals abans de franquejar l'entrada, havien d'exhibir el programa-invítació, del qual se n'havien entregat prèviament un a cada alumne. Ells i els exalumnes tenien entrada lliure.

Aquestes festes no van arrelar per que creïem que era un deure arrancar-les de soca-rel abans de treure potents arrels.

El 1920, propera l'època de projectar el programa de la festa de final de curs, la Direcció va convidar al magisteri de les Escoles a discórrer sobre els avantatges i inconvenients de l'esmentada festa, respecte a què ens havia ensenyat l'experiència i la reflexió, i considerant:

- Que tals actes no són una festa per al nen actor, sinó un nou i penós treball, per no dir un prolongat turment.
- Que l'activitat infantil no s'ha d'emprar en diversions i espectacles públics.
- Que ni la vanitat paterna o materna ni el reclam escolar tenen dret a exigir de la mainada un sacrifici semblant.
- El trasbals que la seva preparació ocasiona en les classes.
- Que el temps i l'esforç invertits tindrien millor ocupació treballant tranquil.lament i silenciosa en l'educació i instrucció de la infància.

Considerant, en fi, que els seus avantatges no compensen, ni de lluny, els inconvenients que ofereixen, per unanimitat es va acordar proposar la suspensió indefinida de la festa escolar de final de curs, i un cop acceptada la proposta pel Patronat Ribas, la festa de fi de curs ja no es va tornar a celebrar.

FINAL DE CURS

Clausurada l'exposició escolar i acabat el curs, abans de separar-se, el personal docent es reunia indefectiblement any rere any, al voltant d'una ben provista taula en familiar àpat de comiat, celebrant d'aquesta manera l'entrada triomfal en els dominis de les vacances caniculars, descans ben guanyat i merescut després d'una contínua i perllongada carrera d'esforços en pos d'una generació més perfecta, saturada d'amor i cultura.

Acte de confraternitat, a vessar d'afecte i plàcid encant, elixir i remei meravellós, que calma i alivia, entona i vigoritza, preparació excel.lent de l'esperit per a l'assossec immediat, que el predisposa a continuar, en un termini no gaire llunyà, per la senda empresa - no sempre apacible i franca - amb la mateixa fe i igual entusiasme.

ENSENYANÇA D'ADULT

"L'Escola no hauria d'abandonar mai els seus alumnes", dèiem al 1920, en la memòria de fi de curs, i com si la frase copiada fos la sintètica expressió del recte pensar i del noble

sentir del Patronat Ribas, ben aviat va començar aquest a preocupar-se seriosament de l'ensenyança dels adults.

Consultat sobre el particular, a primer de març de 1921 tenia l'honor de sotmetre a la seva consideració unes bases per a *Classes nocturnes d'adults, Classes dominicals i Conferències populars*.

Assaig preliminar.-

Com a introducció o assaig preliminar, des del moment s'organitzaren classes dominicals per a exalumnes d'aquestes Escoles.

Quinzenalment s'afegien a aquestes un grup d'aquells, els quals, després de jugar una estona al camp d'esports, demanar o retornar llibres de la biblioteca escolar, a les onze en punt compareixien a classe de música per rebre la primera lliçó, la que ells prèviament havien designat, la duració de la qual es va fixar en 30 o 40 minuts.

Seguidament, venia la segona, que era de caràcter educatiu o d'ampliació del programa escolar, aproximadament d'igual duració quan per la seva condició especial no exigia que es fes fora del recinte de les Escoles.

Per la dificultat de jutjar desapassionadament, amb imparcialitat i rectitud, quan s'és jutge i part, em limitaré a desenterrar un interrogant sorgit entre un grup bastant nombrós d'exalumnes que va venir a saludar-me durant la futura exposició de fi de curs.

El lloc i l'acte els recordava agradables moments d'un agradable i feliç passat. De cop i volta, una d'elles pregunta amb interès: Que no hi haurà per a nosaltres classes com les organitzades per als exalumnes?

La franca i favorable acollida dispensada per la resta a la ingènua curiositat de la companya, fou per a mi una revelació: havia estat un encert el nostre Assaig preliminar.

Classes nocturnes per a adults.-

Pactat un assaig de classes nocturnes per a adults, a la segona meitat del mes de desembre de 1922, els diaris locals van publicar unes petites gasetes concebudes en aquests o semblants termes:

"Durant els mesos de gener, febrer i març del proper any, en les Escoles Ribas es faran classes nocturnes per a adults, els dilluns, dimecres i divendres.

La matrícula ja és oberta per a vint alumnes. Els aspirants poden sol·licitar-la durant tot aquest mes, dirigint-se verbalment al Director de les Escoles.

Si els aspirants passen de vint, tindran preferència: primer els exalumnes de les Escoles Ribas, seguidament, els de 14 a 20 anys i, per acabar, els qui ho hagin sol·licitat primerament. La matrícula i l'assistència a aquestes classes seran gratuïtes".

Els aspirants foren 34, dels quals van ser admesos els 20 exalumnes majors de 14 anys que estaven primers en la llista.

Partint de l'especialització, les tres classes setmanals anaven a càrrec del mateix nombre de mestres, amb el mateix pla, coordinació de treball i esforç i ensenyances adequades a les necessitats i desitjos de l'alumnat.

Tot i la inclemència de l'estació. Tot i les circumstàncies gens estimulants de lloc, temps i distància, les classes eren ben concorregudes i aprofitades.

Continuaren fins a mitjans d'abril, cloent el curset amb una excursió col·lectiva de mestres i deixebles a la ciutat de Tarragona, escapada preparada anteriorment per mitjà d'una conferència il·lustrada amb projeccions. L'objectiu era donar un digne final a les tasques escolars i ampliar el cabal instructiu educatiu de la joventut que entusiastament hi havia pres part activa.

A la de Tarragona, van seguir cronològicament les fetes a Girona, Vic, Reus, Sitges, Vilanova i La Geltrú, Arenys de Mar i Caldetes, Manresa, Igualada.

Després de l'assaig, a les tres condicions de prioritats dels aspirants, s'hi va anteposar aquesta: els alumnes del curs anterior, amb bona conducta i menys de tres faltes d'assistència. Estímul fàcil i eficaç, que ja en el segon curs va donar un contingent de sis aspirants amb tals registres.

Les classes nocturnes d'adults restaren incorporades a les activitats de les Escoles Ribas, amb la mateixa finalitat, idèntic pla i patró semblant a les d'abans.

Les classes, d'una hora i mitja de durada, es feien des del 15 d'octubre a finals de març, els dilluns, dimecres i divendres.

JUNTES DE MESTRES

Les juntes ordinàries de mestres es celebraven setmanalment. Quan l'extensió o complexitat dels assumptes a tractar ho exigia, en dies succesius s'efectuaven les extraordinàries precises fins a assolir la màxima compenetració, fita assenyalada i perseguida amb tenacitat. L'objectiu d'aquestes reunions eren:

- Tenir un canvi d'impressions sobre la vida escolar en tots els seus àmbits, la seva salut i terapèutica.
- Aprofitar les lliçons de l'experiència per depurar normes i procediments didàctics d'ordre i disciplina. Proposar i acordar rectificacions unificant orientacions i criteris.
- Trobar recursos per fer front amb èxit l'actualitat prevista i la que de sobte es creua en el nostre camí.
- Buscar i concretar fórmules per reduir i evitar dificultats, per obtenir el màxim rendiment amb el mínim esforç.
- Afavorir i estimular la companyonia ben entesa i practicada, rica i fecunda en realitats positives.

Cadascú aportava a la pila comuna els fruits del seu saber, els dictats del seu cor i la claror del seu enteniment.

Aportacions generoses, fraternals, íntimes, per a nosaltres sols, tan nostres, que allà, a la sala de juntes s'havien de reservar entre nosaltres, sense trascendir a l'exterior, confiada la seva custòdia a la nostra discreció i prudència.

CONVERSES

Les qüestions metodològiques i les innovacions de certa consideració, eren objecte de *converses* especials, les quals es diferenciaven de les *juntes* únicament en l'extensió i una mica en la forma.

En les juntes, els assumptes a tractar eren varis i diferents. En les converses es tractava de solucionar un sol problema, concret i determinat, tot i que en els seus diversos aspectes i ramificacions.

En les juntes es discutia l'ordre del dia per impuls propi, espontàniament o responent a intervencions alienes. En les converses s'escollia ponent o mantenidor, que estudiava detingudament la qüestió, presentava plans, projectes o conclusions provisionals, i

cuidava de promoure, animar i sostenir l'entusiasme de la discussió fins a arribar a coincidències comunes i a conclusions admeses i acatades per tots.

En la resta, les converses no es diferenciaven de les juntes. El seu esperit era el mateix: reunions familiars, discussions sinceres, sense més objectiu que trobar punts de convergència on recolzar i defensar una tesi, posició o conducta, amb absoluta llibertat, sense altres limitacions que el respecte degut a la persona, al lloc i als companys.

DIRECCIÓ

La Direcció tingué més de familiar i estimulante que de fiscalitzadora i ordenancista. Els avars de la pròpia estimació han de ser-ho igualment de la dignitat i del decòrum aliè. Suggerències, sí. Imposicions, no.

La imposició acostuma ser el camí més recte i segur per arribar al fracàs.

La suggerència, discutida i acceptada, perd el seu caràcter d'iniciativa particular per esdevenir aspiració col·lectiva, i amb el marxamo individual de quants han intervingut en tractar-la i plasmar-la, circula lliurement, i cadascú l'admet com a filla de la seva pròpia inspiració o decisiu impuls. En aquestes condicions, l'èxit decidirà i posarà de manifest la bondat i el mèrit de la innovació, reforma o procediment.

En la intimitat, algunes vegades he reconegut i confessat haver estat el director menys director de tots els directors que en el món hi ha hagut.

I a la meua confessió no l'acompanyava cap senyal de contrició i penediment, al contrari presumia i feia gala del meu comportament, tan modest com positiu.

La Junta de Mestres prenia els seus acords, jo vetllava pel seu estricte compliment. Ella era el poder legislatiu, el Director, el poder executiu.

Íntimament compenetrats i connectats ambdós poders, tot marxa admirablement, sense xocs ni violències, i l'Escola es converteix en una mena de paradís terrenal exent de temptacions i debilitats.

EFFECTES I CONSEQÜÈNCIES

VISITES

Si tingués a mà una llista completa dels visitants de les Escoles Ribas durant la meua intervenció en elles... me'n guardaria prou bé de publicar-la. No hi ha dret a omplir planes i més planes amb enumeracions interminables d'escàs profit i menguada utilitat pràctica. Només diré que, en aquest lapsus de temps, les Escoles Ribas van ser visitades per destacades personalitats catalanes, espanyoles, europees, africanes, nord-americanes i sud-americanes.

Per tenir una idea més concreta i cabal sobre el particular, sense fer-me excessivament pesat, em limitaré a copiar les notes consignades en dues memòries de final de curs, la primera i l'última, per evitar sospitoses preferències. Deia a l'agost de 1917:

"Seria impossible del tot fixar amb exactitud el nombre de persones que han visitat aquestes Escoles durant el curs conclòs, sense greu risc de caure en exageracions, malgrat no ser lliure l'entrada i d'exigir-se per fer-ho un passe del Patronat o de la Direcció de les mateixes.

En l'enumeració de personalitats, entitats i representacions que han vingut expressament per conèixer o veure les Escoles Ribas, hi podrien figurar les següents: Centre Excursionista de Terrassa. Dn. Daniel Samsó, president del Centre de Viatjans i representats del Comerç i de la Indústria de Barcelona, amb nombrosos acompanyants. Dr. Casares, catedràtic de la Universitat Central i senador per la de Santiago, acompanyat de Dn. Jesús Sánchez Diezma. Dr. Oliver, Dr. S. Tayá, Dr. Enric Soler i altres cinc senyors. El Dr. Girona amb un altre senyor, de la Quinta de la Salut. El diputat provincial Dn. Antoni Sansalvador. Un grup de mestres nacionals de Barcelona. Dn. Agustí Nogués i Sardà, inspector de primera ensenyança agregat al Ministeri d'Instrucció Pública. Dn. Josep Dalmau Carles, director del grup escolar de Girona, el qual va oferir algunes de les obres de la seva propietat per a la biblioteca. El comte de Valhermey amb la seva esposa, acompanyat de l'intendent de l'Hotel d'Anglaterra de Barcelona. El P. Ramón Ruiz Amado amb altres nou jesuïtes. Els inspectors de primera ensenyança de la província Dn. Dimas Fernández, Dn. Emili Soler i Dn. Andreu Roca. L'Associació de Premsa de Terrassa. Escolapis de Terrassa amb alguns dels seus deixebles, en dues ocasions diferents. Creu Roja de Terrassa. El Dr. Manel Llenas, que féu donatiu de minerals i fòssils per al museu escolar. Centre de mestres de Barcelona. Dn. Alfons Sala amb els Srs. Tobella, Barata, Gassó i Martí. Dr. Josep M. Boix i altres personalitats. Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, etc. etc."

I durant l'agost de 1930 m'expressava d'aquesta manera:

"Malgrat els catorze anys que porten funcionant, no decau l'afany de visitar aquestes escoles, éssent innumbrables les persones, les famílies, les agrupacions i entitats que durant aquest curs les han recorregut i admirat.

Si abunden les fetes per pura diversió, passatemp o curiositat, no són poques les visites de caràcter informatiu o professional, que, sense perdre de vista les condicions higièniques i pedagògiques de l'edifici i material escolar, vénen per conèixer l'organització i funcionament d'aquestes escoles: el que fem en elles i com ho fem.

Entre aquestes mereix especial consideració:

Acompanyat del degà dels mestres nacionals de Barcelona, Sr. Doreste, a la tarda del 4 de febrer va visitar aquestes escoles el director de l'Escola Normal de Lisboa, Dr. Luís Passos, personalitat de gran relleu a Portugal, per haver intervingut activament en les qüestions relacionades amb l'organització de l'ensenyament elemental en el seu país. La visita va ser llarga, detinguda i minuciosa, de més de tres hores de duració. Es va fixar molt en les tasques escolars, especialment en les dels graus preparatoris i en les del grau superior de nenes, que va elogiar en gran manera. En arribar a la secció de nens ja eren més de les cinc i els alumnes havien sortit de classe. Va tenir frases d'alta consideració i calorós aplaudiment per a la institució, patronat i professorat.

A petició seva se'n va endur un Full Paidològic, una Llibreta Escolar, una sol.licitud d'ingrés, la R.O. de 21 de gener de 1916, un bloc de postals...

A l'abril i maig la nova inspectora de Primera Ensenyança d'aquesta zona, Sra. Herrera, va visitar els graus preparatoris i la secció de nenes, i en el mes de maig, l'inspector del ram, Sr. Galisteo, va fer una visita ordinària a la secció de nens d'aquestes escoles.

Subscrita per aquesta Autoritat acadèmica, s'ha rebut el següent comunicat:

inspector de Primera Ensenyança de la província de Barcelona. Zona 6a. Núm.167.

"Com a conseqüència de la meua visita d'Inspecció realitzada el 16 de maig d'enguany a les Escoles Ribas de la seva digna direcció, m'és grat fer-li saber la satisfacció experimentada quant als mètodes i procediments d'ensenyament adoptats i dels excel.lents resultats que se n'obtenen, per la qual cosa, em complau felicitar-lo efusivament i també al professorat d'aquest notable estableciment docent. Que Déu guardi a V. molts anys.

Barcelona 14 de juny de 1930.

L'inspector J. Galisteo.

A Dn. Joan Bosch Cusí, mestre director de les Escoles Ribas de Rubí".

ACCIÓ SOCIAL D'AQUESTES ESCOLES

Les visites interessades, amb objectius determinats i precisos, cada curs eren més freqüents i nombroses, i com a conseqüència, menudejaven les informacions i les consultes. Les peticions de reglaments, horaris, instruccions i consells foren en augment, amb la qual cosa aquestes escoles, obertes a tot el món i amb *les parets de vidre*, vingueren a ser una mena de consultori gratuït, sempre a disposició de professionals i profans, exercint una acció social que no titubejo en calificar d'altament saludable en benefici dels alts interessos de la cultura popular.

No només s'enganxen els defectes i els mals, a vegades també es contagien les virtuts i els beneficis socials. ¿Per què, doncs, un no pot fer-se la il·lusió d'haver contribuït a despertar una noble inquietud. Per què no nodrir la confiança d'haver dipositat en terreny degudament preparat una llavor d'amor i cultura, progrés i benestar?

És propi d'enamorats trobar en tota perfecció un regust o reminiscència de l'objecte estimat, subjectivitat disculpable i digna de consideració i respecte. És molt que a un enamorat de les Escoles Ribas, potser sense més fonament que un simple fenòmen de miratge, li sembli trobar influències i coincidències d'aquelles amb posteriors encerts i plausibles decisions!

I sense la més remota pretensió de restar mèrits de res, ni a ningú, arribi un moment que amb la més sana de les intencions es pregunti:

Les visites i informacions dels directius de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera a les Escoles Ribas, influïrien en la renovació de les escoles d'aquell important centre cultural? Les efectuades pel Sr. Percantón del comerç de Madrid. Germans Ràfols del comerç de Barcelona. Dn. Manel Escasany del comerç de Buenos Aires, ¿No contribuirien una mica a aixecar i acabar amb mà pròdiga les seves construccions escolars de Granollers, Torre-David i Cardona respectivament?

La gratificació als directors i mestres de secció, la diferència entre l'una i l'altra, l'assaig, primer, i la tendència d'ara a la Direcció unipersonal dels grups escolars, la intervenció de les Direccions en la selecció del personal docent, l'ample marge de confiança als directors dels grups escolars... evidents encerts del Patronat Escolar de Barcelona, ¿Tindrien quelcom del reflex de la claror irradiada pel Patronat Ribas?

RECORD COMMEMORATIU

Durant les vacances d'estiu de 1926 es va demanar permís per reunir-se en les Escoles Ribas els exalumnes de les mateixes.

En aquesta reunió es va acordar oferir a les escoles una fotografia de grup d'antics alumnes, en commemoració del dècim aniversari de la seva inauguració i funcionament. En aquesta fotografia, de grans dimensions i esplèndidament emmarcada, hi figuren en primer terme i en compacta aglomeració, els exalumnes i les exalumnes. A la part superior, els retrats dels tres germans Ribas. Al centre, una vista parcial de les Escoles. En un angle, un grup del personal docent, en l'altre, i al peu, la dedicatòria.

L'acte de l'oferiment, inspirat per l'afecte i la gratitud, es va portar a efecte el dia 5 de setembre a la sala d'actes de les escoles, davant d'una representació del Patronat Ribas,

amb assistència del personal docent i una nombrosa concurrència d'antics alumnes, en un ambient saturat de simpatia, amor i cultura.

El setmanari local *Saba Nova* es va unir a la commemoració, publicant un extraordinari de 16 planes (normalment en tenia 4) en paper satinat, ricament decorades i perfumades amb flors cordials, acolorides i aromatitzades al caliu d'aquestes escoles.

La gratitud a l'escola és una flor tan delicada i tan insòlita al nostre país, que mereix la consideració d'enregistrar el fet de la seva aparició i delectar-nos amb el seu perfum.

AGRUPACIÓ D'ANTICS ALUMNES DE LES ESCOLES RIBAS

Va sorgir llavors la idea de fundar l'Agrupació d'Antics Alumnes de les Escoles Ribas, totalment aliena a tota tendència política, religiosa, social o filosòfica, amb les següents finalitats:

- Afirmar, acréixer i millorar la cultura dels seus associats.
- Fomentar l'amor al nen, a l'escola, a la formació i al treball.

Feia reunions generals el primer diumenge dels mesos parells, sent el seu propòsit:

- Explicacions, conferències o converses sobre assumptes de cultura general.
- Lectures públiques de treballs propis o aliens.
- Projectar i planejar excursions i visites a llocs, institucions o centres dignes de ser coneguts.
- Audicions musicals, cant i balls populars.

En aquestes reunions va ser aprovat un projecte de reglament de l'Agrupació. Es van fer diverses conferències sobre qüestions importants de la vida pràctica. Es van preparar visites a l'Orfanat Ribas, a l'Institut de Cultura i Biblioteca per a la dona, Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis que es van fer després.

HOMENATGE A UNA MESTRA

La mestra de grau superior, Serafina Pujolar, va reingressar a l'escola nacional per recobrar la plenitud dels seus drets actius i passius, burlats i escarnits per una legislació vel.leitosa i mesquina. Ja en condicions legals, l'any 1928 va demanar i li va ser atorgada la jubilació.

Amb motiu d'aquest fet, entre els seus exdeixebles de l'Agrupació d'Antics Alumnes de les Escoles Ribas va sorgir la idea de dedicar-li un homenatge, vertadera expressió d'uns sentiments generosos i de ferm arrelament, portant-lo a efecte el diumenge 30 de setembre del mateix any.

La comissió organitzadora de l'acte, integrada pels exdeixebles de la Sra. Pujolar, amb sorprenent diligència i habilitat, ordiren un formós programa que, que com una diadema, destrament cercalaria, més que el cap de la seva estimada mestra, aquell gran cor pletòric de cíviques virtuts.

Fou una esplèndida manifestació d'afecte i agraïment, suggestiva i inolvidable per la dolça i càlida emoció que va despertar entre els presents.

A l'acte s'hi adheriren totes les autoritats i el poble en massa, desitjosos de retre, uns i altres, el tribut de gratitud i afecte dels quals s'havia fet creditora pel seu amor a l'ensenyament i per les seves grans qualitats personals, que feien que fos considerada pel poble de Rubí com una professora i mare afectuosa dels seus fills.

“A l'honrar a tan distingida mestra, s'ha honrat, també, a si mateix, d'igual manera el culte poble de Rubí” (de El Día Gráfico, de Barcelona).

BALANÇ

Al cessar en la direcció de les Escoles Ribas, en un examen de consciència global només puc mostrar-me més que satisfet de l'obra allà realitzada i dels resultats aconseguits, conseqüència natural i obligada de la unitat de criteri, intencions i acció entre patronat, direcció i mestres, i de la valuosa cooperació de la família quan era necessària i possible, ajuda sempre sol·licitada per nosaltres i assolida molt sovint.

Vaig rebre un cos inert, despullat, preciós, atlètic. El vaig deixar ben vestit, abillat amb totes les gales pròpies del temps i de la funció, exuberant de vida i amb un esperit que no desmereixia gens la seva estructura material ni la grandiositat i bellesa.

Tots els elements que constitueixen el nervi, l'essència de tota institució docent (matrícula, assistència, ordre, disciplina...) tendiren aviat a normalitzar-se i consolidar-se, a resistir i vèncer els embats dels temps i dels contratemps.

Les Escoles es van inaugurar amb 307 alumnes: 143 nens i 164 nenes. Ja en el 2n. curs es va veure la matrícula completa i equilibrada: 160 nens i 160 nenes, amb un remanent de 44 aspirants: 10 nens i 34 nenes. A l'agost de 1930, la llista d'aspirants arribava a la xifra de 222: 114 nens i 108 nenes.

L'assistència podria, no sense fonament, calificar-se d'exemplar, ja que en els catorze cursos complets ens dona una mitjana diària de 91,385% de la matrícula. Poques, ben poques escoles de primera ensenyança assoliran una proporcionalitat semblant.

Indubtablement són més nombroses les que no arriben al 75%.

La disciplina era excel·lent en tots els ordres i en tots sentits, sense haver de recórrer mai a cap de les sancions a les quals fa referència el capítol VI del reglament.

No hi ha motius per lamentar-se i sí per ufanejar-se de la conducta i aplicació dels escolars.

En honor d'ells m'és grat consignar que nens i nenes rivalitzaven en respectar l'edifici, moblatge, jardins, plantes, flors i fruits, en estimar i protegir l'ocell, com un benefactor de la humanitat, sense que mai agredissin contra cap niu, malgrat tenir-los per dotzenes a l'abast de la mà, i que freqüentment arribaven a la direcció objectes i diners trobats, no només en el recinte escolar, sino també pels carrers o els afores de la població.

La crisi que durant algun temps va patir la secció de nenes, va ser fonamentalment deguda a l'estima, acceptació i preferència que les nostres alumnes tenien en fàbriques, tallers, despatxos i càrrecs de confiança.

També els nostres alumnes eren sol·licitats, apreciats i estimats, distingint-se per la seva aplicació, aprofitament i bones notes els que continuaven els seus estudis. Els qui no, per la seva fecunda activitat laboral. Per les seves inclinacions culturals els qui accidentalment cultivaven el periodisme. Pel seu amor al treball i a la imparcialitat, tots els exalumnes d'un i altre sexe.

Persones totalment deslligades de les Escoles Ribas reconeixien i confessaven que, tant al carrer com en la vida social, els nostres alumnes es distingian per la seva pulcritud, modals i comportament.

El personal docent i subaltern donava exemple d'estima, ordre i disciplina, posant cura sempre - i excedint-se, si convenia - en el compliment des seus deures.

El patronat, atent en tot moment a les conveniències de les escoles, a les necessitats del personal i a les exigències dels temps, no escatimava sacrificis per a la conservació de l'immoble, adquisició de mobiliari i material d'ensenyament, millora de serveis i per a que els seus empleats i domèstics no es sentissin en un pla d'inferioritat econòmica respecte els altres.

Clarificats els dubtes i esvaïdes les suspicàcies que envoltaven i desfiguraven les Escoles Ribas. Provada la rectitud i puresa de la seva actuació. Transformat l'embrió en organisme viu i sa, de ferma complexió i adequades aptituds. Ple l'abeller d'expertes abelles que xuclaven i elaboraven la saborosa mel del seu futur. Les prometedores possibilitats transformades en superba realitat.

De mena semblant va ésser la meva doble visió en despedir-me de les Escoles Ribas.

LES ESCOLES RIBAS EN AUGE

La reputació de les Escoles Ribas anà creixent de mica en mica i consolidant-se tenint en compte el nombre d'aspirants, sempre en augment, tot i els sacrificis, cada cop més grans, que imposava seguir en aquesta línia.

Als quatre anys, o sigui, un any abans de l'edat mínima fixada per a l'ingrès, podia adquirir-se la condició d'aspirant.

Si quan li tocava el torn d'ingrès l'aspirant no havia complert els cinc anys, quedava al davant per a una altra promoció o renovació de matrícula.

A mesura que augmentava la cua dels aspirants més es retardava l'ingrès. Ja no s'ingressava sense portar més de dos anys com a aspirant, i, per tant, amb menys de sis anys d'edat, amb l'agreujant que la resta d'escoles de la vila no admetien els aspirants a les Escoles Ribas, si prèviament no renunciaven al seu dret d'ingressar en aquest centre d'ensenyament.

L'agost de 1930 els aspirants eren 114 nens i 108 nenes, més que suficients per cobrir les vacants de tres o quatre cursos. Aquesta situació ens afalagava i contrariava a la vegada. El Patronat Ribas, com Alexandre, va decidir tallar aquest nus gordià, amb una incisió ràpida i radical: anul·lar i suprimir les llistes d'aspirants, i cobrir les vacants amb alumnes, l'edat mental i cronològica dels quals correspongués al grau de la vacant. Bell ideal... com a ideal!

LA MEVA DIMISSIÓ

Bell ideal, en pugna amb les meves conviccions i compromisos. Entenia -i segueixo entenent- que l'escola és la veritable **Casa de la Vila**, accessible a tots els intel·lectes, a totes les edats, a totes les fortunes, a totes les ideologies, sense exclusions ni preferències, sense privilegis ni postergacions de cap mena per a res i per a ningú.

M'hauria barallat amb mi mateix en contemplar uns quants llocs desocupats per manca d'aspirants amb les edats adequades, mentre tancava les portes a una part d'ells -admesos com a tals per mi- que, pacients i confiats, havien esperat mesos i anys que els arribés el torn d'entrada.

Tot i que el Patronat assumia la responsabilitat d'un acord, jo no em considerava lliure d'ella davant la meua pròpia consciència i l'aliena. I, amb aquesta situació i estat d'ànim, vaig anunciar-los que demanava el meu reingrès a l'escola nacional, que sol·licitaria vacant a la primera selecció que s'anunciés, i que mentrestant, podia buscar-me successor.

Al febrer de 1931 deixava aquelles Escoles Ribes, tan estimades per mi, amb una espina al cor, però satisfet amb mi mateix.

AMOR I DIGNITAT

La meua estimació per les Escoles Ribas només es pot comparar amb l'amor maternal. Els hi havia donat la meua assistència en la seva gestació, les havia vist néixer i créixer, lluitar i triomfar, havia estat el seu mentor i preceptor, havia vetllat per elles amb tota sol·licitud, els havia infós el meu esperit, eren, en fi, la meua pròpia imatge, carn de la meua carn i sang de la meua sang.

Les repetides borrasques exteriors m'arrabassaren drets legítims (augment gradual del sou, postergacions en l'Escalafó General del Magisteri Primari, exclusió del mateix, perspectiva de privar els meus fills del pa de l'orfandat). Em van flagel·lar amb refinat acarnissament, però no aconseguiren fer-me titubejar ni treure'm del lloc d'honor i responsabilitat que m'havia estat confiat.

Malgrat tot, n'hi va haver prou amb una lleu bufada de discrepància interna, una imposició, una pèrdua de llibertat i de responsabilitat -que el meu fur de consciència va interpretar per disminució de confiança- per a que un imperatiu de consciència m'empenyés a tallar les amarres dels meus majors sentiments, presentant la dimissió del càrrec de Director de les Escoles Ribas.

Fins aquí les memòries del meu avi, escrites de pròpia mà i que guardo com una joia. A l'índex, però, hi consten més capítols, com ara:

Se'ns expulsa de l'Escalafó Provincial.

La nostra situació activa, la nostra situació passiva.

El R.D. de 4 de juny de 1920.

Noble gest del Patronat Ribas.

Concepte cardinal de l'educació.

Virtut i poder de la cooperació etc.etc.

També un anecdotari que comprèn aquests capítols:

Un conserje ideal.

Ingenuïtat infantil.

L'arbre fruiter educatiu.

Obrer... comprensiu.

Ètica professional etc. etc.

No sé si són inacabades degut al seu traspàs o bé que malauradament s'han perdut.

ARTICLES DEL BIOGRAFIAT

LLIGUEU-LO CURT

Allà a l'altre confí de la Península, a Las Puentes (Coruña), hi ha un mestre fent mèrits per a la seva futura canonització i unes autoritats que bé mereixerien ser-ho de qualsevol cabila beduïna.

Les classes d'adults, creades pel benèvol García Alix, fou el reactiu que, un cop més, va posar de manifest que certes pseudo persones, en arribar a tenir qualsevol càrrec, es converteixen en generadores de baixes passions, les quals, sinó per exigències higièniques, per pudor social, haurien de ser retirades de la vida pública.

A l'alcalde de Las Puentes, com a tants d'altres, li costaven de pair les classes d'adults, a l'inrevés del mestre del mateix veïnat, D. Evaristo Montenegro que des d'un bon principi va dispensar a la recent institució la seva sol.lícita cura i màxima atenció.

I mentre el mestre s'engrescava amb l'engrandiment i l'esplendor de la seva escola, l'alcalde ideava recursos per eludir el compliment de la Llei. Mentre que el primer obria les portes de la seva classe d'adults a tot el poble, el segon conspirava per tancar-les. Mentre l'un organitzava conferències populars i aconseguia que el notari, el farmacèutic, un metge, un advocat i dos sacerdots participessin activament en elles i exaltava a fer exàmens de fi de curs davant un tribunal de pares de família -ja que la Junta local de primera ensenyança no en volia saber res- l'altre maquinava amb mala fe i posava al corrent al Governador Civil que no tenia coneixement de dites conferències, ni dels conferenciants. Ni tan sols els pares de família que van presenciar els exàmens eren per a ell persones conegudes.

Ja es pot comprendre que davant d'aquesta situació no li podia faltar al bo de D. Evaristo un expedient amb totes les campanetes pròpies del cas i del seu interessant argument.

El digne Inspector de primera ensenyança de la província, Sr. Rincón, va fer una visita extraordinària a l'escola del Sr. Montenegro. Una comissió de veïns composta pel notari públic, l'apotecari, un sacerdot, un metge, un ex conseller, un ex jutge municipal i diversos pares de família, se li van presentar per protestar de la injusta persecució de la qual era objecte el mestre, a qui van dedicar merescuts elogis pels seus treballs i entusiasme.

Mentre l'expedient segueix el seu curs, alcalde i mestre segueixen entregats a les seves respectives aficions: aquest, treballant per a la il.lustració popular que ben necessitat n'està el poble que, en ple sufragi universal, encara ha de suportar autoritats d'aquesta mena, i aquell, prosseguint amb la seva campanya contra el mestre i la seva obra.

Amb el curs actual s'inaugurà una nova sèrie de conferències, cansat d'elles, però, aquella primera autoritat, una nit es va presentar amb el secretari del municipi i la guàrdia civil al local de l'escola del Sr. Montenegro, i amb veu entrebancada per l'emoció, el coratge, el repapieig o el que fos, deixa anar la següent andanada:

“Sospéndise la confirencia”

Sí, “sospéndise la confirencia” per que les conferències populars són focus de llum i la llum és ingrata a certs animals. Sí, “sospéndise la confirencia” per que aquests veïns no s'assabentin que estem al segle XX. “Sospéndise la confirencia” a fi que aquesta bona gent no sàpiga que el Africa no confina amb els Pirineus. “Sospéndise la confirencia” sobretot abans que l'auditori arribi a judicar les misèries que a la manera d'excrements solen constituir el fons de certes campanyes molt... nobles, de certs entestaments molt... generosos...

I com que amb l'assumpte de l'expedient n'hi ha per dies, mentrestant s'ha fet ús d'un mitjà summament expedit per inutilitzar al Sr. Montenegro: se l'ha denunciat per ronyós. Si hem de creure el certificat del metge Sr. Varela González, un dels conferenciants d'allà, el Sr. Montenegro no pateix, per ara, aquesta malaltia. Ja veuran, però, com aviat se li encomana com s'hi entesti el famós alcalde de Las Puentes. Segons la revista Luz d'El Ferrol que és la que ens ha servit aquesta informació, un diari de La Coruña ha demanat que a l'alcalde li ceneixin el bescoll amb una esquella i els nassos amb un morrió per que no mossegui ni brami més. No n'hi ha prou. Se l'ha de lligar curt. O vestir-li camisa de força.

El Defensor del Magisterio.

BENAURATS...!

Una altra paletada i una altra llamborda? Sí, sí, continuem la feina sense vacil·lacions ni defalliments. Cada reunió, cada conversa, cada conferència, cada mítin, constitueix, no ja un gra de sorra, sinó una bona porció de morter i un superb carreu que es va abocant en els ciments de l'Escola del futur.

S'ha entestat el Magisteri públic en que l'escola oficial ha de ser l'escola de tots, capaç per les seves dimensions, rica pels seus elements, atractiva pel seu aspecte, sana pel seu ambient i ensenyances, gran per tots els conceptes, sòlida per resistir impunement els embats dels seus enemics. Escola a l'ombra de la qual es debiliti i deixi d'existir l'escola sectària que avui l'oprimeix i l'asfixia, emmetzina conciències i malencamina voluntats. Escola que ofegui els mals instints i les inclinacions tortes en un mar d'amor, bondat, veritat i bellesa,... i a enlairar-la s'hi escarrassa sense treva ni descans.

¿Què més que una obra de romans, empresa de titans, és aquesta una obra d'il·lusos, una empresa de visionaris? Bé que podria ser, i certament sembla així, si hem de jutjar per les aparences. Hi portem consumida una bona part de temps, diners i energies... i tan sols estem en els fonaments!

I no tirarem endavant mentre la societat, i en representació seva, l'Estat, no s'uneixi als nostres esforços, no es preocupi degudament de les nostres ànsies de millora, dels nostres anhels de renovació i redempció.

Per que l'Escola és exigent: requereix la participació de tots, l'ajut de tots, les atencions de tots. Però també és generosa, esplèndida, i torna el cent per cent als pobles que encerten a comprendre-la i estimar-la: ella ens eleva, millora el seu present i els forneix d'un futur favorable. ¿No hi ha, doncs, dret a esperar que no se'ns deixarà abandonats a les nostres forces en aquesta tasca d'abnegació, previsió i altruisme? ¿No s'aconseguirà despertar l'interès de les persones honrades, a la ciutadania de bona voluntat, a les classes dirigents, als governants?

Jo crec que sí, però mentrestant, queden ànims per continuar-la? Els del magisteri cerverà són inesgotables, segons es desprèn de la constància amb la qual va llaurant pedra rera pedra i de la lloable passió amb que curosament les va col·locant.

Benaurats els perseverants, per que d'ells serà la glòria dels trionfs!

NOTES BIBLIOGRÀFIQUES

“Sociologia i Pedagogia”.- Llibre de cultura pedagògica, utilíssim al Mestre i a l’opositor, per Don Pere Martínez Baselga”.

Em va cridar l’atenció l’anunci, insertat a l’últim número de “El Defensor”, de manera que, vaig resoldre deixar anar les tres pessetes, preu de venda l’exemplar.

No vaig penedir-me de la meva determinació, doncs si el llibre, pel seu contingut, val de sobres els dotze rals, per les seves condicions intrínseques no té preu.

Aires de renovació mouen els seus fulls i aromes de sinceritat embalsamen la seva lectura. Benaürats aires i beneïts aromes, benvinguts sigueu a aquesta terra de marasme, immobilitat i hipocresia!

L’obra va dedicada a l’Excel.lentíssim Sr. Comte de Romanones, nom molt respectable i respectat entre el Magisteri primari i, després de cinc fulls de Pròleg, breu exposició de les opinions de l’autor sobre el problema pedagògic, el Sr. Martínez Baselga entra en matèria, dividint-la en tres parts:

La primera part, anomenada “Pedagogia fonamental”, tracta de l’educació de l’home. Diu l’autor:

“Fins els cinc anys el metge ha de ser el mentor de la mare i de la dida. Després del viatge de noces és necessari matricular-se en una escola de mares, on s’ha d’estudiar Maternologia i Puericultura.

Dels cinc als dotze anys s’envia els nens a l’escola, generalment per a que no siguin un suplici a casa.

L’escola ha de ser un centre d’esbarjo. El nen ha de trobar allà més delectances que a casa seva i que en cap altra part. Si falta aquesta condició, no respon a les necessitats dels nens”.

Martinez Baselga vol una Escola, més que instructiva, educadora, i sobretot, festiva i plaent:

“El mestre que no sap fer riure els nens, perd un dels més grans encants que té la professió”.

També vol que l’escola sigui moral i moralitzadora.

“Molts nens entren a l’escola bruts fins a la medul.la dels seus ossos de l’ambient morbós de la família.

Si fos possible arrancar els nens de les seves famílies, no tornant-los fins que fossin homes, els mestres farien prodigis, presentant-nos noves generacions morals i redimides, però ja que això no és possible, s’ha de seguir un procediment més lent i penós i demanar auxili als homes de bon cor”.

Al cap i a la fi, reclama l’ajuda decidida i abnegada de tots: als intel.lectuals els demana ciència. Als rics, diners. A les mares, estimació i obediència als principis pedagògics. I, a la resta, respecte als nens, que són els àngels de la terra i que han de fer venturosa la nostra vellesa.

Vol mestres de cor, cuidadosos de la seva vestimenta i de la seva persona, savis o almenys, que ho semblin a l’alumnat. Amb vocació, bon humor i juventut.

Descriu amb tot detall l’escola de pàrvuls i la primària on de petit assistia. La primera, alegre i agradable, tot amor i espontaneïtat. La segona, ombrívola i manaire, amb un règim inquisitorial, tot terror, opressió i hipocresia. Quan la recorda, li sembla tan repulsiva ara com aleshores. Fins i tot li arranca les llàgrimes d’una suau emoció.

La Segona part s'ocupa de l'adquisició de coneixements.

“L'analfabetisme, no sols és dolent pel nombre de babaus que produeix, sinó pel nombre de murrís que fomenta”.

“Cada babau té immediatament al seu costat un parell de murrís. Per a que no hi hagi murrís, no hi ha res com no fer babaus”.

“El nen ha de saber llegir, escriure, pesar, comptar i mesurar”.

Explica minuciosament i amb tota claredat com ensenya la lectura per medi de l'escriptura amb admirable senzillesa i en escasses i breus lliçons, mostra camins molt racionals i pràctics en l'ensenyança, i opina que:

“La primera orientació positiva de l'escola ha de ser aquesta: la conquesta del diner. El mestre ha de fer tots els esforços imaginables a fi d'alliberar els seus deixebles de la pobresa, per que aquesta engendra l'esclavatge i el delicte.

La riquesa és al sòl (agricultura i ramaderia). En el subsòl (mines). I en els mars i rius (pesca).

Aquesta riquesa bruta s'ha d'adaptar a les necessitats (indústria) i posar-la a l'abast del consumidor (comerç).

La primera necessitat i la més urgent per procedir a la més completa explotació d'aquestes fonts de riquesa, és fer bons agricultors, ramaders, miners, pescadors, industrials i comerciants”.

S'ocupa de l'actual organització escolar, que considera anacrònica i insostenible.

“Mentre l'escola no sigui res més que un saló, on s'aixopluguen centenars de nois amb un sol mestre, no podrem sortir del règim carcerari”.

Jutja excessives les sis hores diàries de classe, sobretot si es dediquen a treball intel·lectual, que és el que més fatiga; pensa que les tardes s'han d'emprar exclusivament a exercicis físics o jocs, i que:

“de les tres hores del matí, cada grup de nens no n'ha de dedicar més de mitja hora de vertader treball mental, i fins i tot no diàriament”.

Demana escoles graduades i molts mestres i així espera obtenir homes bons i treballadors, útils per a ells mateixos i per als demés, generacions que sabran baixar a les mans els coneixements que atresoren en el cap.

La Tercera part anomenada “Pedagogia política o política pedagògica” s'ocupa entre d'altres qüestions, de la segona ensenyança, les carreres, de les relacions dels pobles amb les ciutats, els recursos, com hem d'orientar els joves per determinar el progrés nacional, les institucions pedagògiques i benèfiques, amor a la terra... No té desperdici. Per a no allargar massa aquestes notes, no hi afegeixo cap més fragment. Per a què? Amb una mostra n'hi ha prou per comprendre que “Sociologia i Pedagogia” és una obra gens vulgar que, amb gran valentia i coneixement de causa, va mostrant les nostres carències nacionals i els seus possibles remeis, els quals, troba en l'escola i en una ensenyança essencialment pràctica, positiva i útil.

Han llegit, vostès, “Por la calle de en medio” de Dn. Joan Bta. Puig? Doncs, a “Sociologia i Pedagogia” trobaran la seva continuació i complement. També, el Sr. Martínez Baselga entén que:

“La instrucció ha de fer dels coneixements humans llavors de blat, i dels escolars, formigues, com el gran mestre de l’Hospici de Saragossa”.

IMPRESSIONS D’UN LECTOR

Grata, gratíssima impressió em va produir la notícia que D. Joaquim Matas, notari del Col·legi provincial de Girona, amb residència a la vila de Besalú, a la Garrotxa, acabava de publicar “Noticias del Señorío de Salas”.

És el Sr. Matas molt aficionat a les investigacions històriques, la qual cosa, unida a les facilitats que li ha procurat el seu càrrec, després d’anys d’ímproba i pacientíssima labor, registrant arxius i desplegant pergamins, ha estat en possessió d’un cabal copiosíssim de dades relatives al passat d’aquesta comarca.

Més d’una vegada m’he vist obligat, sinó a molestar, a distreure la benèvola atenció del Sr. Matas.

Dels mitjans auxiliars de l’ensenyança de la Història, no hi ha res més eficaç que les excursions als llocs on van succeir els fets i als monuments que ens recorden certes èpoques i situacions, personatges o aconteixements. ¿On millor que a l’ombra d’un castell com el de Salas es pot parlar de l’epopeia de la conquesta, rumiar sobre els horrors del feudalisme, comparar el present amb el passat i entonar càntics d’alabança a tots els que van contribuir amb el seus esforços, enteniment o benevolència a la redempció del poble, al progrés de la humanitat?

Més d’un cop, les nenes i nens d’aquestes escoles públiques, acompanyats dels seus mestres, han trepitjat aquelles ruïnes: allà s’han donat i rebut lliçons. Allà s’ha pensat sobre els temps i costums que ja no tornaran. Allà s’han alçat himnes a la fe, a la terra, i al treball. Allà s’ha posat en pràctica la coeducació.

Un antecedent obligat a aquestes excursions era una visita al distingit Notari de Besalú, el qual m’abastava de dades suficients per respondre complidament a la insaciable curiositat de petits i grans quan casualment o intencionada la conversa girava entorn de la llar paterna i remontant-se als seus fundadors o al nostre llinatge.

Per tot el que hem dit es comprendrà que l’aparició de “Notícies de la casa senyorívola de Salas” un volum de més de 200 planes, acuradament imprès i embellit amb alguns valuosos gravats, ha estat per a mi una revelació, un vertader aconteixement. Que ben empleades les tres pessetes que costa l’exemplar! Quina llàstima que cada comarca no compti amb un Sr. Matas!

Tortellà, març de 1906

CONCURS “EL DEFENSOR”

Primer Premi N° 2 - Lema: Ciència i Art a “El defensor”

Admès com a dogma pedagògic que l’educació ha d’ésser integral i completa, és a dir, que ha d’atendre totes les manifestacions de la naturalesa humana, tant les corporals com les espirituals, l’ensenyança ha de ser enciclopèdica, de manera que amb ella s’exercitin, és a dir, es posin en activitat totes i cadascuna de les facultats i energies del cos i de l’esperit, preparant el nen per a la vida completa, posant-lo en condicions de viure-la.

En conseqüència, l'escola primària no pot descuidar l'ensenyança científica com a element de cultura, indispensable als progressos dels temps i a les satisfaccions de les necessitats de la vida. Tampoc pot oblidar l'ensenyança artística com a mitjà d'educació estètica, ja per la marcada inclinació que hi sent la infància, ja com a estimulant i contrapès del treball intel·lectual, ja per les suaus emocions que ens procura, ja per la seva innegable influència en la grandor i moralitat dels pobles.

Malgrat el caràcter eminentment educatiu i pràctic que, com la resta del programa escolar han de revestir aquestes ensenyances, és important que els nens més avantatjats coneixin el tecnicisme bàsic de les ciències i de les arts. Per què? Per que conèixer el tecnicisme d'una ciència o art és saber interpretar-la a més d'un estímul per arribar a posseir-la i dominar-la.

Com que no s'ha d'aspirar a formar especialitats de savis ni artistes, l'escola primària ha de fugir de teories de difícil comprensió i elevades disquisicions de classificacions i nomenclatures científiques. Únicament s'ha de desbrossar el camí als qui s'hagin de dedicar a estudis superiors, moltes vegades difícils de seguir i d'altres impossibles d'assolir per manca o carència d'adequada preparació.

És una tasca educativa d'inaltreciable valor pedagògic i una gimnàstica intel·lectual molt recomanable, deduint el significat pel nom o viceversa: deduint el nom coneguda la significació.

És enriquir el vocabulari comú, tan pobre i reduït en la infantesa i en la immensa majoria de la gent, aportant nous materials amb els quals expressar les idees amb brevetat i precisió.

És endinsar-se per medi del llenguatge en la ment del savi o de l'artista, fer-se càrrec dels meravellosos descobriments o sublimes concepcions dels seus privilegiats cervells.

És capacitar el nen per comprendre pel seu propi esforç i sense auxili aliè, el significat de certes denominacions amb que cada dia ens sorprèn el progrés humà en la seva marxa triomfal a través de la ciència i de l'art.

És popularitzar aquests camps del saber, no amb la vana pretensió de fer-los assequibles i familiars a tothom, però sí amb la consoladora esperança que seran menys desconeguts en els seus fets i manifestacions.

És dilatar l'horitzó sensible de la mentalitat, portant a l'intel·lecte torrents de llum i descobrint nombroses fonts de coneixements ocults o ignorats abans.

És engrandir la cultura nacional, doncs és sabut que aquesta es mesura, no per la potència del cervell d'algunes individualitats, sinó per la mitjana d'il·lustració del conjunt dels seus ciutadans.

És posar les masses en comunicació amb el món intel·lectual, en benefici dels interessos morals i materials dels pobles. Quantes vegades coneixements que posseïm, idees que atresem, se'ns fan intel·ligibles, se'ns tornen inassequibles en un treball científic en boca d'una persona de dilatada il·lustració!

Tot això pot aconseguir-se, tots aquests avantatges es poden assolir sense grans esforços, dedicant alguns minuts setmanals a l'estudi de certes arrels, prefixos i sufixos, amb la qual cosa, s'aprèn a conèixer "les paraules en imatges", tal com diu Don Joan Bta. Puig en el seu magistral "Tratado de Tecnicismos", preciosa col·lecció de més de 3.000 mots tècnics sàviament agrupats segons la seva significació i estructura. Llibre que hauria de conèixer a fons la secció o grup superior de tota escola ben organitzada, ja que amb el seu ajut es faciliten de manera extraordinària l'aprenentatge i el coneixement racional dels vocables emprats en el llenguatge propi d'una ciència, art, etc.

LA FESTA ESCOLAR

La festa escolar! “Qui sabés escriure” per ressenyar la d’aquest any. Qui fos Débora per cantar-li un himne de victòria com els de la famosa sibil·la d’Israel! Mancat de veu i feixuc de pluma, el cronista es limita a consignar que la festa fou digna d’un poble sa i fort; molt bonica, molt suggestiva, molt a propòsit per “despertar en totes les classes socials sentiments de respecte al professorat i d’amor a la cultura, de la qual ha d’esperar-se l’engrandiment del país, tal com es va proposar el legislador. Fou, en una paraula, l’apoteosi de la modesta escola primària, l’exaltació del seu magisteri, potser una compensació de passades i no molt llunyanes injustícies.

Certament, sorprèn i fascina, el canvi fet en poc temps en tot el que té a veure amb el gran problema de l’educació popular.

Deslligades completament les atencions escolars del pressupost municipal, gràcies al patriotisme i clarividència d’un ministre dels que, per desgràcia, escassegen, en tot i per tot arreu s’ha obrat una saludable transformació que encoratja i omple l’ànim de consoladores esperances.

Els esforços que abans es feien i les influències que en l’antigor es posaven en joc per empètir les escoles de primera ensenyança, suprimint-les o reduint la seva dotació, enguany s’utilitzen per aixecar-les i engrandir-les.

Quasi totes compten actualment amb locals nous, alçats a l’efecte, higiènics i pedagògics, ben airejats, amb molta llum i sol, senzills i de baix cost, però d’inapreciable valor per al objecte a que se’ls destina.

En ells reben el pa espiritual i, en alguns casos, bona part del corporal en les seves cantines escolars tots els nens i nenes en edat d’escolarització, puig que ha deixat de ser un ideal per convertir-se en una bella realitat l’ensenyança obligatòria i gratuïta.

Triplícit el nombre de mestres i reduïts els centres públics d’educació primària, l’escola monodidàctica ha reemplaçat la graduada, amb matrícula màxima de 40 alumnes per mestre i amb tota la seva conseqüència d’ensenyança directa, objectiva, experimental i pràctica.

El personal docent, degudament atès i escalafonat segons els seus serveis i mèrits, ha deixat d’anar errant de la Ceca a la Meca en busca del codiciat ascens, des del moment que el sou legal es va fer independent de la localitat on es presten els serveis, posa arrels en els pobles i a tot arreu deixa sentir la seva benèfica influència.

Com a coronament i digna rematada de l’obra de redempció i justícia que s’està fent a tot l’Estat, el cronista vol fer constar que, totes les necessitats d’ensenyança primària estan satisfetes, anteriors i posteriors a 1902, que les Diputacions Provincials sense excepció, i la nostra entre les primeres, s’han posat al corrent en l’abonament de l’augment gradual del sou als mestres que hi ténen dret, i per últim, que al desfalc del ex caixer de fons de primera ensenyança d’aquesta província D. Frederic Roure, ocorregut el mes de febrer de 1894, se li ha donat l’única solució que podia tenir: indemnitzant complidament els damnificats per la malversació d’un funcionari en el nomenament i gestió del qual no hi havien tingut ni art ni part.

Així, així es fa país!

Tortellà, novembre de 1908

EL MESTRE DEL TEU PARE

Vas llegir no fa gaire, estimat Ricard, en un preciós llibre del cantor de la infància, “Edmund d’Amicis” un capítol titulat “El mestre del meu pare”. Avui has conegut al Mestre

del teu, i estic segur que al moment han vingut a la teva memòria les tendres pàgines i que, de tot cor, has comparat “in mente” mestre amb mestre i que la comparació no ha estat desfavorable per al d'aquest poble.

Vuitanta-quatre anys d'edat i seixanta de serveis tenia el bon mestre italià. Seixanta-u i quaranta anys, respectivament, en compta actualment el distingit mestre espanyol. Medalla de benemèrit per la seva dilatada vida professional havia merescut el d'allà. La creu d'Isabel la Catòlica i d'altres honorífiques distincions ha rebut el d'aquí per tots els seus mèrits en l'ensenyança. Aquell amb una modesta jubilació, sense alumnes i sense escola, perduda la seva dona i l'únic descendent que el cel li havia concedit.

“*Ja no tinc fills*” -exclama-. Aquest per una miserable retribució treballa sense parar i, si la seva esposa no li ha donat fruit de benedicció, la seva escola és plena de nens que el respecten i l'adoren i la terra sembrada de dignes ciutadans que el veneren i l'admoren.

“*Tu seràs un dels meus néts*” t'ha dit jovial i alegre a l'asseure't sobre els seus genolls al mateix temps que posava els seus llavis amb efusió en el teu front candorós.

Un dels seus néts! És clar! Si als seus deixebles els estima com a fills, als fills dels seus deixebles els ha de considerar com a néts. I que com a pare ens estimava, no n'hi ha cap dubte. Per la meua part tinc la convicció que és l'home que més m'ha estimat.

Orfe de pare als tretze mesos, en ell vaig trobar més tard al pare que despiatadament em va arrabassar la parca cruel i insaciable malaltia.

Bondadós i sever, amb amorosa sol·licitud va anar dirigint els meus passos i encaminant-me pel sender de l'honor i del deure. Seria jo qui sóc si no fos ell qui és? Si l'escola no hagués estat per a mi la continuació i el complement de la llar, si en el meu mestre no hagués trobat jo un mentor zelosíssim al mateix temps que inflexible censor de totes les meves accions, si la meua santa mare no hagués trobat en ell conseller tan intel·ligent com desinteressat, que hagués estat de mi? On m'hagueren portat els meus instintius desitjos? ¿Quin desenvolupament haguéssin aconseguit en mi les baixes passions que com a obstacle portem tots en germen al franquejar el llindar de la vida? Seria jo ara un artesà treballador o un gandul jornalero, un honrat camperol o un ésser roí i despreciable? Qui sap! Induïtament, el cert és que l'escola va formar la meua intel·ligència per a la veritat i col·laborà eficaçment en fer assequible al meu esperit les sublimes aspiracions de la bondat, la bellesa i el bé. No és bastant això per justificar el meu culte a l'escola de primera ensenyança? I que estrany que en el santuari del meu cor ocupi el meu mestre un lloc preeminent en l'altar dels més purs sentiments!

Vaig assistir a la seva escola fins els setze anys, ensenyant a vegades, aprenent contínuament. Després... sempre he buscat afanós les seves sàvies lliçons i tinc l'honor i la glòria de dir-li mestre i que ell no em negui -com Sant Pere a Jesucrist- com a deixeble el portar-lo a la meua destra, el freqüentar casa seva i que ell disposi de la meua.

Tu encara no comprens aquestes coses, aquestes manifestacions del sentiment. No m'estranya ni em sorprén. La teua curta edat t'acredita i et disculpa. Hi ha persones grans que es burlarien d'elles i les motejarien d'innocents i puerils sensibleries. Compadeix aquests infeliços, ténen sec el cor!

Com una gran i irremeiable desgràcia d'aquest estat morbós, em doldria eternament que arribessis a contagiar-te, i que alberguessis en el teu pit la ingratitud i oblidessis el nom dels qui t'han afavorit i no retressis homenatge als benefactors de la humanitat i no et descobrissis davant l'escola de primera ensenyança, i no reverenciessis al mestre de primària i, especialment, el teu i el meu.

Quines proves ha rebut aquest de consideració i apreciació? De l'Estat, cap, ni un ascens!. Per que l'Estat sol oblidar els qui millor el serveixen. Dels seus superiors jeràrquics, honors i distincions que li han donat molta honra i escàs profit. Dels seus antics deixebles, inequívocues demostracions de l'alt concepte en que el ténen i, entre elles, l'oferiment que li van fer de les insígnies de l'Ordre en ser nomenat Cavaller d'Isabel la Catòlica. Del municipi... tampoc el municipi ha estat ingrati per a qui tant ha treballat per la prosperitat i

benestar dels seus conveïns. Avui mateix m'han dit que tenien la idea d'honrar el carrer on viu des de fa la bagatel.la de 36 anys donant-li el nom de l'exel.lentíssim mestre del teu pare...

Benaurats els individus i els pobles que encerten en honrar degudament els seus mestres! Aquest sol fet revel.la que han arribat a un grau de perfecció que, per desgràcia, no obté la generalitat. Bé pels meus paisans! Bé pel meu poble natal!

Espolla, 25-7-1907

Nota de l'autora:

En aquest escrit es percep clarament la veneració que l'alumne Bosch sentia envers el seu mestre. No podia ser d'altra manera ja que aquest l'estimava, com si de un fill es tractés, dirigint els seus pasos. Fins i tot, li va presentar la seva futura muller, Serafina Pujolar.

Balmanya era un home extraordinari, tant com a persona com a preceptor. Va entrar a la Normal de Girona el 1863. El 1868 es trasllada a l'escola de nens d'Espolla, on hi treballa durant quaranta anys, fins el 1908, data en que es jubila.

Els començaments van ser difícils. Tot sovint les virolles per a l'escola sortien de la seva butxaca. Amb el temps, però, la seva relació amb el poble anà més enllà de l'ensenyament ja que el 1869 va fundar la Societat de Socors Mutus La Fraternal, Societat que encara avui funciona.

L'any 1888 rep la Creu de Cavaller d'Isabel la Catòlica.

Posteriorment, el 1907 posen el seu nom al carrer on sempre ha viscut, per cert, a instàncies de Bosch.

Rep la Creu de Cavaller de l'ordre Civil d'Alfons XII el 1909.

L'escola va ser declarada modèlica, i era visitada per molts grups de mestres d'arreu del país. Es diu que semblava un museu. Col.leccions de minerals, de fòssils, monedes i medalles. Departaments de metrologia, òptica i química. Diversos tipus d'eines. Tot degudament etiquetat i guardat en vitrines. Actualment, encara en queda una bona part a l'escola pública d'Espolla. Balmanya morí a la mateixa població el 1915.

IMPRESSIONS BIBLIOGRÀFIQUES

-Li recomano la lectura d'aquesta petita obra- va dir oferit-me'n un exemplar, a finals d'aquest últim any, el meu excel.lent company R. al llindar del Palau de Belles Arts barcelonès.

-Llegint-la, no perdrà vostè el temps- va afegir la seva bella costella i distingida col.lega.

-De què trata?

-D'educació cívica.

-I qui és el seu autor?...

-Don Andreu Cabré i Bru, de la graduada de Barcelona, professor normal i llicenciat en Dret.

-No el conec, però el nom no m'és desconegut: és firma acreditada en el periodisme professional.

-És jove encara, senzill com el que més i tan intel.ligent com jove i senzill.

Després de tan excel·lents referències, una mena d'aperitiu espiritual de bona llei i acreditada marca, la meua sagaç sort em condemnà a quinze dies de dieta absoluta. Calculeu amb quina vehemència i fruïció devoraria després el llibre!

Ja l'he llegit! És un petit tractat de Dret, ni tan compendiós que entri en la denominació de nocions, que es demanen al Real Decret del 26 d'octubre de 1901, ni tan extens que no càpiga a l'escola de primera ensenyança. És un volum de 160 planes, imprès en bona tipografia en paper molt recomanat pels higienistes.

El coneixement del Dret és actualment d'imprescindible necessitat. Complement obligat de la cultura moral de la qual forma part integrant. No pot faltar en el quadre d'ensenyança de l'escola primària.

Si aquesta ha de preparar el nen per a la vida completa i, consegüentment, per a la vida social, és precís que el nen coneixi els seus drets i deures, a fi que, coneixent-los, s'habitui a practicar-los, afavoreixi el domini de la Justícia, contribueixi amb el seu exemple al millorament dels costums, ajudi amb el seu esforç individual a una millora col·lectiva i, dia a dia, sigui més agradable i profitosa la convivència humana sobre la terra.

Aquest és, segurament, l'objectiu que persegueix el Sr. Cabré amb la publicació d'aquesta petita obra, indicant com a medi per aconseguir-lo la lectura comentada i reflexiva: poderós instrument de cultura que ens permet l'adquisició de coneixements sense auxili d'altri i ens capacita per treballar conscientment en el nostre propi perfeccionament.

De la profunditat del llibre i de les seves condicions intrínseques, que en puc dir? L'ha escrit per a l'alumne un llicenciat en Dret destre en el maneig de la pluma. L'ha ideat un professor normal que coneix a fons el nen, el mestre i l'escola. No són aquestes suficients garanties d'encert?

En Preliminars i cinc títols està dividida l'obra "Educació Cívica". En el Títol I s'estudia el Dret Polític, en el II, el Dret Penal, en el III, el Dret Civil, en el IV, el Dret Processal, i en el V, el Dret Internacional.

Aquests títols es subdivideixen en lliçons, i al final de cadascuna hi va un qüestionari, una mena de programa de la gimnàstica intel·lectual a que s'ha de sotmetre el nen per que digereixi i s'assimili la substància continguda a cada lliçó.

No es tracta d'una mera, descarnada i freda exposició del que l'home ha de fer, del que pot i del que no pot realitzar, no. Omple el seu contingut amb exemples, reflexions i consells que fan el llibret molt més interessant, molt més pedagògic.

L'obro a l'atzar a la plana 26 i em trobo amb el següent paràgraf:

"És convenient que tots els ciutadans tinguin la seva opinió política, la facin pública i la defensin, sense buscar-hi un guany o progrés personal com succeeix actualment en molts que de la política en fan una professió amb ambicions interessades, sense fe en els seus ideals, i el que menys els importa és el bé del país. El retraïment revela indiferència pels assumptes comuns, o sigui, pel bé públic, i, d'altra banda, els que actuen així, donen ocasió que monopolitzin la direcció de l'Estat, de les Diputacions i Ajuntaments, persones quasi sempre faltes de moralitat, i que no busquen en la política res més que la satisfacció de les seves ambicions".

Després d'això només se m'acut felicitar el seu autor, agrair a l'amic R. la seva oferta i recomanació, transmetent-la als benèvolos lectors que m'hagin dispensat l'atenció de llegir les presents "Impressions Bibliogràfiques".

HISTÒRIA DE LES CONVERSES I CURSETS DEL MAGISTERI CATALÀ

Treball afavorit amb accésit a l'últim concurs de la Societat Barcelonesa d'amics de la Instrucció. Lema: El seu naixement fou humil.

CONVERSES

Si amb la paraula conversa es volgués fer saber l'acció de parlar familiarment una o diverses persones amb una altra o altres, equivalent al mot castellà "conversación", ens fóra difícil historiar-les, ja que enteses així, bé que es pot afirmar que són tan antigues com la humanitat.

Llei de progrés o manament ineludible imposat per Déu al Paradís, el comerç d'idees ha existit sempre entre els homes. L'han practicat i el practiquen els camperols i els artesans, els artistes i els savis, els pobres i els rics, els grans i els petits, i gràcies a elles, han progressat i millorat les ciències, les arts, l'agricultura, la indústria, el comerç, els hàbits i els costums.

Aquí es tracta, però, d'unes converses determinades, d'unes converses creades no fa gaire pel Magisteri Català, amb estil propi i finalitats preconcebudes, en fi, d'unes converses individuals i, en conseqüència, no ens ha de ser impossible marcar-ne un origen, un punt de partida. Explicar clarament com foren concebudes, on van veure la llum pública, quan van ser batejades i seguir-les pas a pas des de les seves primeres manifestacions fins els nostres dies.

Projecte

A la reunió general celebrada el 10 de febrer de 1902 per l'Associació del Magisteri del Partit d'Olot (Girona), per iniciativa del seu president, D. Joan Bosch i Cusí, "va acordar-se il.lustrar-se mútuament en reunions successives i per medi de debats familiars sobre la manera de guanyar en prestigi i rendiment de la classe i major lluïment de l'escola".

Parlant d'aquesta reunió i lamentant la seva escassa concurrència, es llegeix a "El Defensor del Magisterio" corresponent al 20 del mateix mes, en un article suscrit per J. Buchans Cousí: (Creiem que aquest nom és un dels pseudònims del mateix Bosch).

..D'altra banda, confessem que es necessita molta companyonia i una gran dosi de vocació per assistir a aquestes reunions, en general, anodines i d'escàs profit. Què s'hi fa? Quins resultats pràctics en treiem? Quina utilitat ens reporten? S'ha de corregir..., diria el simpàtic S. Santaló.

-Què?

- Com?

- No és possible!

- Som incorregibles!

-I, si a aquestes xerrades familiars se'ls hi donava cert aire pedagògic-administratiu, ¿No s'aconseguiria reanimar-les, fer-les interessants a aquesta gran massa d'apàtics, indiferents, desil.lusionats ... o el que siguin?

Discutint amb senzillesa i altesa de mires, sense muntar grans retòriques ni pretensions literàries, punts tan interessants per a tots com ara pressupostos, classes d'adults, retribucions, organització escolar i distribució del temps i del treball, atenent al R.D. del passat 26 d'octubre i a l'estat de les nostres escoles... instruint-nos mútuament sobre tot

el que pugui redundar en prestigi o profit propi i major lluïment de l'Escola, no se'ls transmetria alguna passió, entusiasme, vida?

-Potser sí!

-Difícilment!

-Provem-ho!

I es va acordar que en la propera reunió, si el temps i l'assistència ho permeten, s'assignaria tema i ponent per a la següent conversa.

El seu naixement

Així concebudes, la Real Ordre i Instruccions de 31 de març per a l'abonament i justificació de les despeses de material de les escoles públiques, provocaven al cap de poc temps el seu naixement. Compreses aquestes atencions en el pressupost general de l'Estat i devent el seu pagament i justificació ajustar-se a les disposicions de comptabilitat que regulen totes les obligacions de material a càrrec d'aquest organisme, els mestres del citat partit van creure que, si fins llavors havien adaptat la inversió del material escolar als desitjos o exigències de la localitat, d'ara endavant haurien d'infondre una certa uniformitat, racional i justa en el tipus i quantia de les despeses.

A la reunió general celebrada l'abril del mateix any, aquells companys van "conversar" llargament i detinguda sobre la "formació de pressupostos", essent ponent el Sr. Bosch i Cusí, mestre de Tortellà, arribant a conclusions concretes quant a la qualitat i quantitat de certes partides que han de figurar en tot pressupost.

A primers de juliol del mateix 1902, a instàncies de D. Llorenç Jou i Olió, titular de l'escola de Llançà, es reuniren a Figueres uns quants mestres i, en una conversa col·loquial sostinguda pel desaparegut mestre interí de Roses, D. Francesc Ferrer, discorrien sobre les excel·lències de "La Geografia pel Dibuix", mostrant el Sr. Ferrer treballs fets pels seus alumnes, amb gran habilitat i pulcritud, donant consells i instruccions per realitzar-los.

Poques setmanes després, concretament a mitjans d'agost, es va reunir novament l'Associació del Partit d'Olot per tractar del "rendiment de comptes", encarregant-se de la ponència D. Palacio Vila, aleshores mestre de Sant Feliu de Pallerols.

L'Estat acabava de fer efectives les primeres distribucions de material per a les escoles públiques. Els mestres havien de justificar la seva inversió conforme les Instruccions del passat 31 de març. Els dubtes i les confusions eren nombroses i enormes.

El seu desenvolupament

En aquell temps, un grup de joves entusiastes -en el que hi figuraven noms tan prestigiosos com els de Llorenç Jou, D. Silvestre Santaló, D. Joan Delclós, D. Francesc Navés, etc.- esforçats defensors d'aquestes íntimes reunions, van creure que havia arribat el moment de batejar-les i els hi van posar el nom de "Converses".

Tot i que seria difícil trobar el partit corresponent, pot afirmar-se que l'acte va tenir lloc en un poble rural de la província de Girona, que podria ser Camallera i, probablement, no s'equivocaria el qui cregués que el padrí fou el Sr. Jou i Olió.

Després de donar-les-hi nom, el mateix grup del que hem parlat va creure convenient vetllar per la vida i salut de les "Converses", i treballar de valent pel desenvolupament i difusió de les mateixes, podent, de veritat, mostrar-se satisfets -més que satisfets, orgullosos- de la seva obra, realitzada amb destresa i energia comparables només amb la seva generositat i grandesa.

Amb aquesta finalitat en van organitzar una a Girona, de caràcter provincial, pel mes de juny de 1903 sobre "Treball manual" a càrrec de D. Esteve Carles que, per l'actualitat del tema, despertà gran interès i va ésser molt concorreguda.

Aquell dia se les va vestir de llarg, fent-se pública la seva presentació, triomfant per la seva senzillesa i el seu atractiu.

Descendència

No tardaren en assolir tota la seva força i esplendor. Per fructíferes i prolífiques, ben aviat l'acció benefactora de la seva nombrosa descendència conquistà tots els àmbits de la terra catalana, constituint l'encant dels seus progenitors, la glòria del magisteri primari, el picot del passat, l'esperança del present i la claror del futur.

Un origen semblant a les de Girona, per la seva senzillesa, van tenir les "Converses" de Lleida.

A finals del 1902, prèvia invitació dels companys de Maldà i Sant Martí, es van reunir nou mestres per conèixer-se, tractar-se, travar franques i estretes relacions i assentar les bases d'una bona associació.

Tan plaent van trobar aquell canvi d'impressions, tan deliciosa i de profit va ser la jornada, tan gustós era l'arròs al caliu de la companyonia. Descobriren tal reconstituent en aquelles hores d'expansió sincera, afectuosa i cordial que, abans de despedir-se, acordaren inaugurar tots els anys les vacances estivals amb una reunió de l'estil de la que acabaven de celebrar, i conseqüents amb aquesta determinació, el juliol de 1903 es reunien a Ciutadilla, el juliol de 1904 a Maldà, el juliol de 1905 a Anglesola, ...sempre en confiança, sempre en família, sempre a la sordina i, sempre, amb una major concurrència i creixent entusiasme.

Una sort ben diferent van tenir a Tarragona. El seu naixement no va passar desapercebut com a Girona i Lleida. Es va anunciar i difondre amb antelació, i si no en un enteixinat palau, a l'espaiós coliseu de la capital, radiant de pompa i bellesa, "amb llum i taquígrafs" davant d'autoritats i representacions de totes les classes socials, s'oferiren a la consideració pública la nit del 29 de desembre de 1903.

A Barcelona, la gestació fou duradora i més laboriós el part. Potser s'esperava la presència del Sr. Jou i Olió, el més fervent dels seus devots i el més incansable dels seus apòstols, que els va donar caliu i vida!

Naixeren, finalment, sanes i robustes: cants angelicals amanyagaren el seu bressol i tendreses femenines van guiar els seus primers passos.

A la Srta. Mercé Padrós i Busquets, de les escoles de la capital, se li va atorgar l'honor de presentar-les als seus col·legues, a l'escola pública de la plaça de Sta. Ana de l'antiga Barcino, tractant precisament de "Les Converses de Catalunya", el primer d'abril de 1906.

Les seves varietats

Dins de la seva unitat, ha pogut notar-se en les converses una varietat que les fa encara més simpàtiques, més atractives, més eficaces per aconseguir la finalitat que persegueixen, finalitats que poden condensar-se amb aquesta lacònica expressió: aconseguir l'exaltació del mestre per la de l'escola.

Aquestes varietats poden reduir-se a dos grups o tipus principals que són:

Primer tipus.- De les converses d'aquesta mena es va dir en un periòdic professional de Barcelona, als inicis de les mateixes, que han de ser:

“reunions familiars on aprenguem a conèixer-nos, tractar-nos, respectar-nos i estimar-nos. Escoles de cultura mútua, en les quals no hi hagi mestres ni deixebles, millor dit, on tots siguem deixebles i mestres alhora, disposats a divulgar allò que ens ha ensenyat l'experiència i ansiosos d'aprofitar les lliçons que d'ella n'hagin rebut els demés, ben persuadits que l'obra col·lectiva ha de millorar la individual. Confidències professionals tan íntimes, que res no es calli per temor ni per vergonya, on es digui el que no pot confiar-se a la indiscreta lletra impresa”.

Dit això, es comprèn fàcilment que el seu objectiu cabdal, immediat i visible, no és altre que millorar el mestre i la seva obra. Pertanyen a aquest tipus les següents:

GIRONA.- A més a més de les anomenades abans, les celebrades a:

Girona, el setembre de 1903, sobre “Educació Cristiana”, a càrrec de D. Camilo González, mestre de l'Escola Superior de Figueres.

Girona, el novembre de 1903, sobre “Conferències populars” a càrrec de D. Joan Bosch Cusí, mestre públic de Tortellà.

Figueres, el febrer de 1904, sobre “Ensenyança de la Gramàtica” a càrrec de D. Josep Dalmau Carles, mestre públic de Girona.

Girona, juny de 1904, sobre la projectada “Normal d'estiu” que havia d'inaugurar-se en les vacances caniculars d'aquell mateix any.

La Bisbal, també el 1904, sobre “Supersticions”, a càrrec de D. Paulí Puig, mestre públic de Torroella de Montgrí.

Girona, desembre de 1905, sobre “Les converses de Catalunya” a càrrec de D. Silvestre Santaló, mestre públic de la capital.

Figueres, febrer de 1906, sobre “Les Comunitats religioses dedicades a l'ensenyança” a càrrec de D. Joan Huguet, mestre públic de La Bisbal.

Girona, febrer de 1906, dues sobre “Ensenyança de la Gramàtica”, a càrrec de D. Joan Bta. Puig, director de les Escoles de l'Hospici de Saragossa.

Palamós, a la primavera de 1906, sobre “Història, funcionament i mitjans d'implantació de les Caixes d'Estalvis” a càrrec de D. Pere Pascuet, mestre de l'Escola Superior de Palafrugell.

Girona, desembre de 1906, sobre “Puericultura”, a càrrec de Dña. Ramona de Llano, mestra pública de Sant Feliu de Guíxols.

La Bisbal, maig de 1907, sobre “Educació. Ensenyança cíclica i Exàmens” a càrrec de D. Climent Piera, mestre interí de l'Escola Superior de Palafrugell.

Girona, març de 1908, sobre “La vida de les nostres associacions” a càrrec de D. Silvestre Santaló.

Girona, 17 de maig de 1908, sobre “El llenguatge i l'ensenyança gramatical” a càrrec de D. Isidre Paltré, regent de l'Escola graduada de la pròpia ciutat.

Finalment, l'Associació del Magisteri del partit d'Olot ha continuat i continua celebrant les seves converses senzilles, poc sorolloses, discretes, íntimes, molt íntimes, almenys dos cops l'any -el maig i l'octubre- ocupant-se preferentment de qüestions administratives d'actualitat: classes d'adults, retribucions, nous drets i deures, manera d'omplir alguns estats oficials, anhels i aspiracions, etc. etc.

També se n'han celebrat dues a **Tortellà**, una el maig de 1906 i una altra el febrer de 1907, en època de reunió amb motiu de les fires que es celebren allà. En aquestes ni tan sols s'acostuma prefixar-se mantenidor o ponència.

RECORDS DE LA FESTA

Sí, amic Teòtim, vaig assistir a la inauguració de les Escoles Públiques de Sarrià, i haig de confessar-te sincerament que no em pesa el sacrifici pecuniari que això suposa ni em dolen les molèsties consegüents a més de deu hores de constant sotragueig per una mala carretera i de massa estretor en carruatge tan pobre en avituallaments com ric en incomoditats.

No em pesa, no, per que a Sarrià vaig veure uns locals-escola molt bonics, vistosos i atractius, que no qualificaré de superiors per que trairia la meva consciència, però sí del millor que fins ara s'ha produït a Espanya.

Vaig veure un poble conscient celebrar enardit l'exaltació de l'escola primària, com pressentint que d'allà n'ha de sortir, abundant en quantitat i ric en qualitat, el pa espiritual dels seus fills. Persuadit que en aquests, avui per avui, modestos i humils laboratoris, degudament muntats i atesos, ha de transformar-se i millorar-se el món.

Vaig veure unes autoritats locals dignes de tal veïnat, clarividents, previsores i atentes al bé comú. Desvivint-se per procurar al seu poble dies millors i futures generacions que l'honorifiquin i l'enalteixin.

Vaig veure unes classes directores que bé mereixen ser-ho per la discreció i encert amb que s'escarrassent en modelar l'ànima social, una àrdua i meritòria tasca que tantes decepcions produeix i en la que tan freqüents són aquí els fracassos, malgrat la reconeguda bondat de la matèria primera.

Vaig veure un mestre jove de vasta i sòlida il·lustració discórrer públicament, amb gran lucidesa i coneixement de causa, sobre punts tan interessants com l'educació integral i socialisme de la cultura, recollint al final moltes enhorabones i d'altres demostracions d'aprovació general.

Vaig veure un inspector de primera ensenyança cantar amb veu potent i exquisida entonació les virtuts de l'escola i els sacrificis que per ella s'imposen algunes poblacions d'aquesta província, evidenciar i aplaudir la labor del Magisteri Públic, i defensar-la amb urpes i bec, com la gallina als seus pollets, de les injustes escomeses per part de la ignorància i la malícia.

Vaig veure un doctor, de cabell ros i expedita llengua, que, més afortunat que el bíblic faraó, sabia explicar i interpretar, sense ajuda d'altri, el somni que havia tingut la nit anterior. I, quin somni més meravellós! Al seu màgic influx, va poder el bon doctor contemplar Sarrià, potser el seu bressol, potser el niu dels seus amors, higienitzada, redimida, moralitzada i engrandida per l'escola, per l'educació.

Vaig veure un representant del poder central, catedràtic il·lustre, associar-se de cor, particularment i en nom del govern que representa, a l'acte que s'estava celebrant, no tan sols per semblar-li una obligació ineludible del càrrec, sinó també per a satisfacció dels seus propis sentiments i arrelades conviccions.

Vaig veure un pare de la pàtria que, per rentar la part de culpa que li pugui correspondre pels pecats d'omissió i d'obra comesos contra l'escola primària pels nostres governants i legisladors, imposa sèria penitència a la seva butxaca particular, i dota amb ella de modern i abundant material les noves escoles, la inauguració de les quals, complagut, presenciava.

Vaig veure una legió de companys entusiastes, amb fam i set de justícia, que com abelles treballadores i incansables, en la foscor d'antiquats abellers, silenciosament van elaborant la rica mel del progrés, mel que elles quasi mai tenen la felicitat de tastar.

Vaig veure... moltes altres coses, totes boniques i agradables, a Sarrià el dia 5. No et sembla, però, estimat Teòtim, que les enumerades són més que suficients per conservar un grat record de la festa, del lloc i de la data?

PERE COSTA I ORIOL

“A última hora rebérem la trista notícia del traspàs del reputat mestre de Martorell Don Pere Costa, ocorregut després d’una ràpida i cruelíssima malaltia. La seva mort ha sigut molt sentida en aquella població, on era molt apreciat per les seves excel.lents qualitats personals i pel seu zel en el compliment del deure professional. Déu el tingui en la seva santa glòria i alleugeri la profunda pena de la seva família i dels nombrosos amics”

Faig meu l’últim paràgraf de l’anterior retall del número 25 d’El Clamor del Magisterio, i no em sorprèn que la mort de Costa hagi estat sentida a Martorell, per que la veritat és que a Costa l’estimava tothom que l’arribava a tractar.

Quan el 1885 vaig prendre possessió de l’escola de Tortellà, ja feia molts anys que Don Pere Costa regia la del poble veí de Montagut, i ja s’havia guanyat una sòlida reputació com a mestre i com a persona.

L’assetjaven de tota la comarca per enviar-li els nens a la seva escola, i ell resistia, resistia... resistia amb tacte i amb diplomàcia, sense oblidar mai la companyonia i la moral professional.

Intimàrem ben aviat, i les nostres relacions van ésser freqüents i cordialíssimes. I per què no si les nostres aspiracions eren idèntiques, i tan semblants els nostres sentiments i el nostre tarannà?

Era estrany el diumenge que no venia a mercat, la majoria de vegades, únicament per procurar-me la satisfacció de fer petar la xerrada. I cosa estranya! en les nostres converses diumengeres mai hi va haver la més petita discòrdia, la més lleugera inquietud, el més lleu disgust.

La veritat és que, ni envejosos i crec que ni envejats, ni un sol cop vem mantenir la maldiença, la murmuració ni el xafardeig. Era massa magnànim Costa per cometre aquestes baixeses!

Llibres, escoles, mestres, associació... eren els temes predilectes. Atent sempre i en tot, senzill, modest, afable, equilibrat, íntegre, sense duplicitat ni fingiment, els seus judicis eren tan sòlids com fonamentades les aspiracions.

De la seva tasca com a mestre... que parli per mi Montagut, que parlin per mi els pobles de l’entorn. Manifestaran la profunda i sana transformació de Montagut en els 37 anys que Costa va fer allà de mestre. Ells us verificaran que el Montagut d’avui no és el Montagut de 40 anys enrera, us convenceran que Montagut s’ha alliberat per medi de l’escola, i ells són bastant justos i nobles per associar a l’obra de la redempció de Montagut el nom de l’il.lustre mestre Pere Costa i Oriol.

Arrencat Costa de la seva escola per una legislació desgavellada que li va exigir aquest sacrifici per atorgar-li un ascens (un ascens, el primer i l’únic, als 37 anys d’excel.lentíssims serveis!), viu i ben viu és encara el seu record en el cap i en el cor d’aquells bons veïns a qui va prodigar sense taxa el pa de la intel.ligència pastat amb tota mena de cíviques virtuts.

S’extingirà el record del preclar mestre amb la gratitud dels seus deixebles? Consentirà Montagut que ni una inscripció, ni una acta, perpetui la memòria del millor dels seus benefactors? No, la generació montagutesa actual sap bé que els pobles s’honren honrant els qui els honren, i sap aprofitar les ocasions d’enaltir-se i honrar-se!

Nota: En Joan Bosch estaria content si sabés que a la vila de Montagut el mestre Costa té un carrer al seu nom.

D'ACTUALITAT

El Magisteri d'aquest partit complirà fidelment els seus compromisos, ja que no en va, tenim fama els mestres de persones formals, i el nostre compromís és acatar els acords de la seva Associació.

Quant al cisma anunciat pels profetes o endevinaires en l'Associació o fora d'ella, a què treu cap i qui són els qui el promocionarien? La diversitat de gustos, inclinacions, temperaments, etc. etc. és envejable! Si aquesta diversitat de temperaments, inclinacions i gustos personals constitueixen la vida, i l'encant de la humanitat!

Afortunadament per naturalesa, per educació o per necessitat, és la tolerància la nostra característica individual i col·lectiva. ¿I, no fóra absurd suposar que qui tan alts exemples de tolerància dóna cada dia, a cada instant i a tot arreu, només fos intolerant amb sí mateix, amb els membres del seu propi cos? Impossible, impossible del tot!

En el cos social no hi ha d'haver incompatibilitat de temperaments, i procurar el seu desmembrament per que en ell es manifesten amb major força i puixança els uns o els altres, equivaldria a pretendre la disgregació del cos humà, amb el pretext que en ell predomina el sistema nerviós per damunt del sanguini, la bilis per damunt de la limfa, o a l'inrevés.

En la lluita del dia 27, segons les notícies que m'han arribat, seria jo un dels vençuts, si en ella hi hagués vençuts o vencedors, que no n'hi ha d'haver, i ni se m'ha passat pel cap abandonar el meu lloc -lliurement acceptat-, ni aixecar bandera de rebel·lió, ni que pogués arribar a sentir la humiliació de la derrota.

Són aquestes lluites incruentes, i arribaran, si no avui, demà, a ésser inofensives, ja que en elles no han d'esgrimir-se més armes que el criteri propi, fill del sentiment i de la convicció, i fins i tot temperades en la consideració i el respecte que ha de merèixer-nos el pensar i sentir aliè, i no mereixeria la nostra Associació el dictat de culta, que se li ha donat en lletres de motlle, si a l'expressar i defensar cada associat les seves idees i aspiracions no tingués per a les idees i aspiracions de tots els altres la consideració i respecte que cadascú reclama per a les seves pròpies. Si en lloc de combatre noblement inclinacions i tendències, es donés en la perniciosa mania de ridiculitzar persones, difondre antagonismes, afavorir discòrdies, establir divisions i ressucitar castes.

Ja ha passat la jornada, temuda per uns, desitjada per altres, necessària per a tots.

En aquest partit, l'avant votació fou favorable al Sr. Roca i el senyor Roca fou elegit capacitat per unanimitat.

De qui fou la victòria?

De l'Associació.

Tortellà / Olot, 28 de maig de 1906.

L'ASSEMBLEA D'OLOI

Sembla prou important fer un repàs a les deliberacions que es van fer i les decisions que van prendre els mestres reunits el juliol de 1932. A més, per cloure aquesta Assemblea es va retre l'homenatge a Bosch i Cusí.

Ho explica amb tot detall el Butlletí de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya en el seu número 16, corresponent a gener de 1934 i que passo a reproduir abreujadament.

Comença el Butlletí amb un editorial titulat:

Còpia dels manuscrits originals en català o castellà de l'època:

Bodes d'Argent

No ha estat pas sens gran recança que hem degut interrompre, durant un any i mig, la publicació del Butlletí. El Consell Directiu lamenta vivament que circumstàncies alienes a la seva voluntat l'hagin obligat a suspendre el ritme del nostre portantveu en una data en què es compleix una fita remarcable de la vida de la Federació.

En l'any 1933, suara finit, s'esqueia el XXVè. aniversari de la fundació de l'organisme professional que avui representa l'esperit del magisteri públic de Catalunya. Hauran passat en silenci les seves Bodes d'Argent, però els seus homes representatius han seguit la tasca societària, animats per la magnífica perspectiva de 25 anys d'actuació encertada i que honoren els nostres predecessors en les palestres a favor de l'Escola.

Data llunyana la del 1908, que molts mestres de l'actual generació amb prou feines n'hauran sentit a parlar! A ells anava dedicada principalment la conferència de l'amic Jou i Olió, documentadíssima, com són sempre els seus treballs, llegida en l'Assemblea d'Olot i que publiquem en el present número, per a que hom conegui tot l'esforç, tota la competència i tot el valor moral que han estat menester abans no ha assolit el merescut prestigi de què avui gaudeix la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya.

La fita que ens recorda el quart de segle d'existència, ens haurà servit per a reposar i per a meditar sobre la tasca acomplerta i la que encara s'ha d'acomplir. Si important és la que deixem enrera, no ho és pas menys la que ara se'ns presenta al davant, com una conseqüència immediata de la pregona transformació política i social que s'està operant a la nostra terra i també a la República espanyola.

Amb mestres que han estat un exemple de companyerisme i assemblees que són un model de seny i de capacitació, ja en tenim prou per a guiatge de la nostra conducta professional i societària. En pretendre, però, pujar encara més de to les nostres actuacions futures, és per a que signifiqui un avenç positiu la nova etapa, que culminarà quan hom celebri les Bodes d'Or.

M.T.P.

Sessió Inaugural

A la ciutat d'Olot, a divuit de juliol de mil nou-cents trenta-dos, reunits al Teatre Principal els senyors assembleistes de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya, sota la presidència del Batlle de la ciutat, Dn. Joan de Garganta, acompanyat del Sr. President de la Federació que porta la representació del Consell de Cultura de la Generalitat de Catalunya, del Sr. Josep Mª Villergas, inspector d'ensenyament primari de Girona, que porta la representació de l'Excm. Sr. Rector de la Universitat de Barcelona, dels senyors ex-presidents de la Federació, Srs. Bosch Cusí i Silvestre Santaló, dels senyors Blasi, Calzada i Ballester, presidents de les associacions provincials de Girona, Lleida i Tarragona i dels senyors Gaspar, Tauler i Coll i Mas, tresorer, comptador i secretari de l'entitat.

Comença la sessió inaugural, a dos quarts de dotze, amb un bell parlament del Sr. Delclòs, qui saluda les autoritats i companys assistents a l'acte, mostrant agraïment a la ciutat d'Olot per les atencions rebudes i les facilitats trobades per a la celebració de l'Assemblea. Explica qui som i els motius de la nostra vinguda a Olot, no com a funcionaris escalafonats, sinó com elements plasmadors de la cultura popular a les multituds. Diu que ningú no ha superat les nostres activitats de caire cultural. Cita, com a

prova, les converses iniciades en aquesta comarca i les assemblees de la Federació, plenes d'idealitat, celebrades en diferents indrets de la nostra terra. Afegeix que, malgrat els pessimismes que en certs moments hem sentit a causa de la cultura popular a Catalunya, sempre hem estat fidels al sentir tradicional de la nostra terra. Acaba dient que dintre de breus dies, es resoldrà a les Corts el plet de l'ensenyament de Catalunya, i que els mestres catalans voldran ésser fidels i acataran i serviran sense defallença ço que acordin els representants legítims del poble. (Se li tributa una ovació)

Pren la paraula el Sr. Alcalde de la ciutat, Dn. Joan de Garganta, i després d'agrair les paraules que li ha adreçat el Sr. President de la Federació, expresa la seva satisfacció perquè la nostra entitat, d'un historial tan brillant, hagi escollit la ciutat per a celebrar-hi l'Assemblea, que ells acullen amb tot afecte i bona voluntat. Assegura que Olot ha sentit sempre l'afany de la cultura, de la ciència i de l'art, i té la convicció de què en les palestres de l'esperit, qui guanya la batalla de la cultura, guanya inevitablement totes les demés. (És molt aplaudit).

El Sr. Villergas, Inspector de primer ensenyament d'aquesta província, parla en nom de l'Excm. Sr. Rector de la Universitat. Fa remarcar la gran responsabilitat del Magisteri Nacional en aquests moments històrics en què s'està forjant una nova organització política i social per part de la República espanyola, ja que tots els programes polítics prenen com a punt fonamental l'educació del poble.

Acaba manifestant el seu desig de què els representants del Magisteri català tinguin encert en trobar solució a les qüestions que han d'ésser objecte de discussió durant l'Assemblea, que en Joan Delclòs, finalment, inaugura, en nom del Consell de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Primera sessió

Continua la sessió a les quatre de la tarda, al mateix local i sota la presidència del Sr. Delclòs. El Secretari dóna lectura de dos telefonemes d'adhesió de Lleida, un en nom de dos-cents mestres que assisteixen a un curset de perfeccionament, i l'altre signat pel Sr. Solé i Olivé, Vice-president de la Federació, que són acollits amb aplaudiments.

Es llegeix la llista d'Assembleistes, que, al moment de començar, arriben a 39.

El Secretari, Sr. Coll i Mas, dóna lectura a la Memòria reglamentària, molt documentada, la qual queda aprovada i molt ben acollida per joves i vells.

El representant del partit de Tarragona capital, Sr. Timoteu Zanuy al.ludeix un article desagradable pel Magisteri primari, aparegut en un periòdic de Barcelona, i s'acorda que el Consell es faci càrrec de dit article i vegi si sobre el mateix procedeix o no prendre acord l'Assemblea.

Es passa a discutir les modificacions que es podrien introduir al Reglament.

El Tresorer, Sr. Gaspar i Germà, dóna lectura de l'estat de comptes, el qual queda aprovat.

El Delegat de Regió, Sr. Llorenç Jou i Olió, llegeix un brillant historial abreujat de la Federació, el qual és subratllat amb un aplaudiment unànim.

Segona sessió

Fou el dia 19 de juliol al mateix Teatre Principal a les 10 del matí.

S'altera l'ordre del dia, començant per la discussió de la ponència presentada a l'Assemblea sobre la publicació de "El Magisteri Català", revista professional portantveu de la Federació, sent el Director el President de la mateixa. Es presenten pressupostos de varies impremtes i manifesten la superioritat del projecte presentat per la Casa Camí.

S'aprova per unanimitat que la publicació sigui bisetmanal. Es procedeix seguidament a la lectura de les bases.

S'acorda la continuació de la publicació del Butlletí, pel seu caràcter històric i per la seva gratuïtat, cosa que no pot tenir "El Magisteri Català".

Es confirma l'acord pel que fa referència a l'organització escolar, la decisió de la sobirania popular vinculada en les Corts Constituents, Però es veu obligada a manifestar que tota dualitat d'escoles és altament perjudicial als interessos de l'ensenyament. Per tant, el Magisteri de Catalunya, sigui la que sigui l'organització emprada, aspira, amb la seva capacitat, merèixer la confiança, tant de l'Estat com de la Generalitat de Catalunya. I aspira també a què l'ensenyament sigui regit per les altes institucions estatals o autonòmiques, que són la garantia de les valors permanents de la cultura. Aprovat per unanimitat.

Tercera sessió

Comença a les quatre de la tarda també sota la presidència de Dn. Joan Delclòs.

Es passa a tractar de les modificacions que caldria introduir al Reglament de la Federació. Es procedeix a redactar de nou alguns articles sobre els càrrecs de delegats de partit, de província, de regió, de premsa, d'Escola Normal, d'Inspecció i d'Administració.

Entre d'altres opinions, hi ha qui creu que havent de variar la divisió territorial a Catalunya, els representants ho seran de comarques o departaments. S'estimula els joves perquè intervinguin a les tasques societàries.

El Sr. Jou troba que manquen delegats que articulin la nostra obra amb les associacions d'Espanya i fins i tot de l'estranger.

Es fa la deliberació per a l'elecció del nou Consell Directiu, éssent elegit President el Sr. Josep Coll i Mas. Es fa constar en acta un vot de gràcies per la gestió del Consell sortint i es clouen les sessions de l'Assemblea agraïnt als mestres del partit d'Olot, que tant d'interès han demostrat perquè els assembleistes trobessin totes les facilitats i a la vegada han estat uns organitzadors que no han escatimat ni detall, ni generositat.

Sessió de clausura

Comença la sessió de clausura sota la presidència del Governador de Girona, Sr. Claudi Ametlla, acompanyat de l'Alcalde d'Olot, Sr. De Garganta, dels Inspectors Srs. Junquera i Villergas i del Consell de la Federació.

El Secretari Sr. Coll i Mas, referint-se a les Assemblees que s'han celebrat, diu que han procurat sempre que, per damunt dels nostres interessos de classe, que també ens són cars, s'hi veiés la preocupació que sent el Magisteri per l'Escola i l'infant. I aquesta preocupació que sentim, és perquè comprenem que hem de fer l'Escola viva, portant els nostres neguits dins del clos de la classe i la nostra vibració a l'ambient ciutadà.

Diu que celebrem les Assemblees perquè responen a una necessitat societària de la classe, però també perquè el nostre poble es convenci i jutgi la capacitat de llurs mestres. Agraïx a les Autoritats la seva gentilesa i deferència en voler-nos acompanyar en les nostres tasques. A l'Alcalde de la ciutat remercia les proves d'afecte i consideració que hem rebut, tant per part seva com de tots els veïns, en els quals hem trobat aquelles mostres d'efusió i afecte que fan que, vinguts ahir, ens creguem olotins de sempre.

Agraïx també als Inspectors la seva estada entre nosaltres, talment com uns companys més.

Saluda novament, en nom de tots, al Sr. Governador, al qual diu que, per bé de Catalunya i de la República, pot comptar amb l'afecte i l'esforç del Magisteri.

L'Inspector en cap de Girona, Sr. Junquera, es refereix a la mort de la Federació durant la Dictadura, i a la seva resurrecció, al temps nou, i diu que tota resurrecció, per si, ho és de la veritat.

El Sr. Governador de Girona, és saludat amb una gran ovació en començar el seu parlament. Diu que no havem d'oblidar que la República i Catalunya confien en els seus mestres. És evident que el Magisteri ha rebut sempre afalacs, sobretot en els temps passats, falsos afalacs de paraules buides, mentre l'Escola estava en runes i es mantenia el Magisteri en la pobresa. La República, diu, vol acabar això, i el ministre d'Instrucció Pública ha assenyalat ja el camí.

Recorda que el primer factor de l'Escola és el mestre, perquè contra la feina feixuga de l'ensenyament no pot oposar-s'hi res tan eficaç com la vocació salvadora. Diu que els mestres han d'encomanar als infants la inquietud de l'avui i l'optimisme per a demà.

Recorda les grans preocupacions dels pobles cultes després de la Gran Guerra; fa present que l'Escola laica no és la irreligiositat, sinó el respecte a tota creença; diu que tota funció s'ha d'exercir dignament, però que la de mestre requereix la plena dignitat.

Conferència del Sr. Jou i Olió

I. Alguns precedents

La nostra Federació no va pas néixer de sobte, talment com ploguda del cel, sinó que tingué el seu període preliminar, amb una llarga sèrie d'intents, de balbuceigs i fins de provatures. De les causes generadores, potser dues podríem assenyalat-ne de caràcter general. La una és de força centrípeta, que ve de la perifèria, i la constitueixen les converses pedagògiques d'ara fa trenta anys. L'altra és de força centrífuga, que surt del centre, i fou la manera de compondre's la Junta directiva de l'Associació Nacional, amb la base d'un representant per cada districte universitari.

Tots sabem, poc o molt, que les converses pedagògiques sigueren un gros moviment professional de les primeries d'aquest segle. Nascudes a l'Empordà, s'estengueren arreu de Catalunya com un regueró de pòlvora, si bé prenent modalitats diverses. En l'aspecte doctrinal, les converses produïren els nostres curssets de perfeccionament, de mestres nacionals amb mestres nacionals, i aquests curssets de perfeccionament, organitzats durant les vacances, de mica en mica anaren preparant, sense pensar-ho, un terreny propici a l'Escola d'Estiu que en 1914 va ésser creada pel Consell d'Investigació Pedagògica de la Diputació de Barcelona, que després funcionà sota els auspicis del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat i que avui dia es regeix pel Consell de Cultura i l'Escola Normal de la Generalitat. En un ordre corporatiu, societari, que és el que ací més ens interessa, les converses determinaren, la creació de les Associacions de partit allà on encara no existien o l'increment de les ja fundades; perfilaren les Associacions de segon grau, o sigui, les de província, i foren el bressol de la Federació de les quatre províncies catalanes.

D'això darrer, de les converses com a generadores de la Federació, en tenim exemple palès en una convocatòria de Manuel Guiu i Cucurull, aleshores mestre d'Almacelles i president de la Provincial de Lleida, quan per l'abril de 1905 cridava a conversa (textualment) els seus companys d'Associació per tal de donar-los compte de la sentada tinguda a la ciutat comtal amb els altres presidents de Barcelona, Girona i Tarragona, que s'esqueien ésser: Salvador Mundí i Roura, de Sarrià; Joan Batlle i París, d'Agullana, i Enric Benages i Codinach, de Reus. En aquella sentada de Barcelona, el 19 d'abril de 1905, s'havia convingut: "Sentar las líneas generales de un proyecto de federación de las cinco Asociaciones provinciales contenidas en este Distrito universitario, y someterlas a la consideración y aprobación de las de los restantes Distritos, a fin de que, si lo tienen a

bien, puedan servir de sólida base a la constitución de una verdadera Asociación Nacional de Magisterio”. L’any vinent amb data d’1 de juliol de 1906, eren presentats al Govern Civil, per a obtenir-ne l’aprovació, els estatuts de la Federación de Maestros Públicos del Distrito Universitario de Barcelona, que anaven signats per la Comissió permanent de la Federació formada per Salvador Mundí i els mestres barcelonins Josep Martorell i Ferran Sancho.

Gairebé simultàniament actuava, des de Madrid, la força que hem qualificat de centrífuga. La Nacional era ja existent, i a una de les seves sessions de l’any 1905 hi assistia, representant la província de Girona, el company Joan Bosch i Cusí, llavors mestre de Tortellà, vila d’aquest partit d’Olot. I quan Bosch i Cusí hagué tornat de la Cort, féu públiques unes “Impresiones” en què deia així: “Se juntan las diez Asociaciones regionales y constituyen la Asociación Nacional... y los presidentes de las Asociaciones de Distrito serán, a su vez, vocales de la Junta Directiva de la Asociación Nacional, y elegirán la Comisión permanente y el Presidente de la misma”. És a dir, en conclusió, que aquella resultant de les converses, en engendrar la Federació catalana, segons un moviment de la perifèria cap al centre, diguem de baix a dalt, a no trigar gaire venia a coincidir i a convergir amb un moviment invers, de dalt a baix, del centre a la perifèria, quan la Nacional acordava que la seva Directiva es compongués d’un representant per cada Districte universitari, la qual cosa suposa el reconeixement de què les Associacions de cada Districte formen un tot orgànic, intermediari entre la província i la Nacional.

II. Fites legals

Aquella manera d’integrar-se la Directiva de la Nacional, a raó d’un membre per Rectorat, va desaparèixer promptament, i s’anà al règim d’una Directiva nombrosa, d’un vocal per província, règim que encara avui perdura; i aquella Federació catalano-balear fundada en 1906, que ignorem fins a quin punt comptava amb el Magisteri de les illes, també va tenir una vida curta i efímera, que no cal pas narrar en aquest instant. Però la idea de superar les Associacions de partit i de província, agrupant-les en una Associació de tercer grau, diem-ne Associació regional, era una idea que havia fet molt camí entre els mestres, i debades haguera estat el propòsit de deturar-la.

Per això la veiem reaparèixer i prendre cos amb braó definitiu en un dia que nosaltres devem considerar solemne. Era el 28 de juliol de 1908 que neixia la nostra Federació, aquesta mateixa que ens aplega a nosaltres, i que de primer antuvi es designava amb el nom de Federación de las Asociaciones de Maestros de escuela oficial del Distrito universitario de Barcelona. Pel que pertoca a la província de Barcelona, convé advertir que el Centre de Mestres, que figura com una de les quatre entitats fundadores de la Federació, era sols un nucli de mestres de la capital procedents de l’antic cos d’Auxiliars, i que l’Associació provincial no haguera pogut federar-se, encara que ho hagués desitjat, perquè aleshores no estava adherida a la Nacional, i aquesta circumstància era necessària per a ingressar en la Federació. Tampoc no va federar-se la província de les Balears, que sempre s’ha resistit a fer-ho, malgrat de suggerències tan valuoses, en aquest sentit, com la del Marquès de Carulla, Rector universitari, en el seu discurs inaugural de la nostra Assemblea de Tarragona.

Sota el caire legal, en el curs de la Federació, es produïren algunes distraccions o negligències que deuen quedar registrades. Era l’any 1912, i pel retard en donar compte de la possessió d’una nova Directiva o per pèrdua del document amb el qual això es complimentés, la Federació causà baixa en el Registre d’Associacions del Govern Civil de Barcelona, i per bé que la nostra entitat seguí funcionant sense interrompre les seves tasques, sembla que fins l’any 1918 no es posà novament en una veritable situació dins la llei. Altra distracció o negligència la trobem en el Llibre d’Actes, del qual estan en blanc els folis 70 a 98. Totes aquestes peripècies, però, són insignificàncies al costat del que més

tard havia d'ocórrer. Ateses les demandes que venien de Madrid quant a les quotes imposades als socis i la concreció del domicili social, la contesta vinguda de Madrid, fou donada pel Ministeri de la Governació quan per Reial Ordre de 22 de desembre de 1926 disposava que "en su virtud deberán ser dadas las órdenes oportunas prohibiendo el funcionamiento de dicha Federación". Pocs dies després, a 16 de gener de 1927, la Federació deixava d'existir, víctima primerament de les minúcies i trigances del Ministeri d'Instrucció, i víctima, per fi, del cop mortal que li donava la Dictadura.

...Però tot passa en aquest món, i finida la riada persecutòria i ja sota el Govern de la segona República, els amics de la Federació veírem com ella anava desvetllant-se a poc a poc i com en l'Assemblea de Reus quedava reconstituïda de fet. Cal dir de fet, perquè el dret tardàrem uns mesos en assolir-lo, fins que el ministre Marcel·lí Domingo publicà el decret de 10 de desembre de 1931 i autoritzà el funcionament de la Federació. La nostra ressucitada, tornant de morta a viva, adquirí plena situació legal el dia 17 de gener del present any de 1932.

III. Els Presidents

Fins el dia d'avui, els presidents de la Federació han arribat a ésser set, número gens crescut, si es té en compte que el nostre organisme societari està a punt de complir vint-i-quatre anys, o sigui, que l'estiu del vinent 1933 podrà celebrar les seves bodes de plata. Ordenant-los, seguint les etapes de llur actuació, els presidents són així: 1er. Emili Soler i Fors (juliol 1908- juny 1912), llavors mestre a Montroig i ara Inspector de la província de Barcelona. 2n. Joan Bosch i Cusí (juny 1912- febrer 1918), que llavors exercia el magisteri, primerament a Berga i després a Rubí, i avui el tenim de company a Barcelona. 3er. Miquel Bargalló i Sentís (febrer 1918- abril 1920), mestre de Reus, on va morir fa pocs anys. 4rt. Silvestre Santaló i Palvorell (abril-octubre 1920), que era i continua éssent, mestre a Girona. 5è. Marian Aguilar i Mayor (octubre 1920- juliol 1921), ja jubilat a Lleida, on va morir l'any següent. 6è. Josep Barceló i Mates (juliol 1921- juliol 1923), aleshores mestre a La Bisbal, i actualment mestre de Barcelona, i 7è. Joan Delclòs i Dols (juliol 1923) que sempre va fer de mestre de Barcelona durant el seu període presidencial.

En citar els noms i cognoms dels qui escalaren el cim de la presidència, ben cert que seria justíssim, però massa llarg i entretenidor, d'adjuntar-hi els centenars de companys que foren col.laboradors dels presidents, durant les diverses èpoques i en mig de les variades circumstàncies per les quals la Federació passà. Fem un petit esforç amb la fantasia i imaginem-nos la renglera d'homes que un any darrera l'altre anaren constituint les Junes Directives dels partits judicials, de les províncies i de la Federació. Els delegats de totes menes i categories que estigueren presents en les assemblees, les comissions especials que a vegades actuaren amb determinada missió, els múltiples encarregats de les ponències, els periodistes que en el nostre Boletín, en els setmanaris adherits o en la premsa aliena, maldaren per endegar i difondre les aspiracions de la Federació i, encara, l'exercit incomptable de companys els noms dels quals no consten enlloc i que formen el vertader moviment dels federatistes desconeguts, aquells que satisfieien les quotes i acceptaven les orientacions dels seus dirigents, i acataven els acords, i donaven la força del número davant l'opinió catalana i l'opinió espanyola.

Aquest eixam d'obriers de la Federació, que els trobaríeu, encara vius o ja difunts, en totes les contrades de la nostra terra, han contribuït a què tots els períodes presidencials siguin vistosos, per bé que cada un d'ells ofereixi llur nota característica. En una conversa tinguda a l'Associació Barcelonina de Mestres Oficials, un de nosaltres sentia desitjos de síntesi i digué que la primera etapa presidencial, la de Soler i Fors, era la de la fundació i dels fonaments. Que la segona, la de Bosch i Cusí, era la de la pau, perquè s'havia esdevingut que la Provincial de Barcelona ingressés en la Federació. Que la tercera, la de Bargalló i Sentís, era la de la vigoria, plasmada en la magna Assemblea de Tarragona.

Que la quarta, la de Santaló i Palvorell, era la de l'existència efímera, per sa curta durada. Que la cinquena, la d'Aguilar i Mayor, era la de la crisi, perquè en crisi es trobava la Federació quan vingué a regir-la aquell mestre octogenari, i que la sexta, la de Barceló i Mates, era la de l'ordenament de les tres coses, entre les quals sobresortien el Boletín i la creació del tresor social, dues iniciatives que poden semblar modestes, però que han reportat forces beneficis. Això sigué dit en 1923, i avui podria afegir-se que la setèima etapa, la de Delclòs i Dols, ha estat la de la mort i la resurrecció.

IV. Les Assemblees

Ara tot just afirmàvem que les Assemblees eren l'obra cabdal de la Federació. Per a aquells companys que les varen viure i les recorden, aquesta afirmació no necessita pas ésser demostrada, però per a aquells companys que no han viscut les assemblees, convindria reproduir les ressenyes publicades en altres llocs quan era l'hora oportuna. En aquest moment, privats de temps i d'espai, ens haurem d'accontentar oferint un eco esquemàtic de cada una de les assemblees, que són sis, a saber:

1. *Assemblea de Lleida (22-24 juliol 1909)*. El Govern presidit per Antoni Maura, havia presentat al Parlament un projecte de nova llei d'Administració local, i cert periodista de la nostra classe proposà a la Federació que obrís un concurs en el qual s'estudiés la manera de salvar els interessos de l'ensenyança i del magisteri. Per tal de discutir i acoblar els dos treballs premiats -el de Felip Solé i Olivé aleshores mestre de Gavà, i el de Josep Gras i Basurto llavors mestre de St. Sadurní de Noya- hom celebrà l'Assemblea de Lleida, on s'acordaren 65 bases que vingueren a ésser, en aquell instant, el programa de la Federació. Tres detalls interessen. El primer que entre altres adhesions arribades a l'Assemblea, figuraven la del comte de Romanones, monàrquic. La d'Agustí Sardà i Llaveria, republicà, i la de Francesc Cambó, regionalista. El segon detall és que a les deliberacions hi intervingueren mestres no catalans, com Puig de Saragossa i Solana de Madrid. I el tercer detall és que algunes de les bases de Lleida, després han estat acollides pel poder públic i convertides en lleis.
2. *Assemblea de Tarragona (21-25 juliol 1919)*. A les darreries de l'any 1918 una agitació autonomista culminava en l'Assemblea de Municipis i en un intent d'Estatut Català, i tot seguit el magisteri decidia reunir-se per a "estudiar y procurar la adaptaci3n de la escuela y del maestro al nuevo estado de cosas, antes que otros hagan esto mismo de una manera inconveniente". L'Assemblea va ésser inaugurada pel Rector de la Universitat, marquès de Carulla, i clausurada per Jaume Bofill i Mates, diputat de la Mancomunitat. Les sessions es dedicàren a tres sèries de ponències: formació i selecció del magisteri, l'ensenyament, l'econòmic o material. La quantitat i qualitat dels temes discutits a Tarragona havia assolit tant de relleu, que fins es creié possible extreure'n un Estatut del Magisteri Català, i per tal que redactés aquest Estatut fou elegida una Comissió de nou persones, encapçalada per Miquel Bargalló, President de la Federació. Potser era una Comissió excessivament nombrosa i amb individus massa allunyats els uns dels altres. El cas és que l'Estatut finalment no es redactà i sols en perdura la ressenya que es publicà en el segon número del Butlletí.
3. *Assemblea de Rubí (21-23 juliol 1921)*. El President Bargalló i Sentís, proposant-se donar impuls a la Federació, va fer públic un projecte d'Estatuts de gran estil però els mestres federats el refusaren, no pas amb paraules, sinó

amb el silenci. Així fou que Bargalló no es deixà reelegir i la Presidència passà a Silvestre Santaló, qui tot seguit l'abandonà també per culpa de la fredor i apatia del magisteri. En aquell moment de crisi, sigué nomenat President Marian Aguilar i Mayor, home d'edat avançadíssima. Aleshores el gironí Lluís Moreno i Torres feia un crit de salvament i proposava una assemblea a Barcelona, que les agitacions socials d'aquells dies no permeteren celebrar. Tot això s'esdevingué l'any 1920 i en 1921 la Junta Directiva nomenava una Comissió adscrita que organitzés una Assemblea en la qual fos resolta la crisi societària. Aquesta és l'Assemblea de Rubí. Es redactà un projecte de Reglament per tal que ingressessin a la Federació la Provincial de Balears i la de Barcelona, ja que la barcelonina, s'havia desfederat. Aquest projecte no prosperà. De Rubí en resultà el Reglament que encara ens regeix i que donava a la nostra entitat el títol de "Federación de Maestros Nacionales de Cataluña".

4. *Assemblea de Girona (21 –24 juliol 1923)*. Aquesta Assemblea, rigorosament organitzada d'acord amb els Estatuts de Rubí, és com un oasi en els anys de la Federació. La Provincial barcelonina s'havia tornat a federar, i en els companys balears ja ningú no hi pensava, amb aquella conformança pròpia de quan hom contempla mals irremeiables. Transcorria una hora d'apaivagament, sense lluites rancunioses. Per això a l'Assemblea de Girona gairebé tot és esperit i idealitat. Allà actuaren, per primera vegada, els delegats de regió, presentant llurs informes de to cultural i catalanesc. Es va llegir una ponència sobre la Mútua Ramon Llull. Cassià Costal enaltia, en notable conferència, les bel·leses de Girona, i Josep Barceló presentava l'exposició de treballs que hi havia al Grup escolar. Josep Dalmau i Carles explicà una lliçó de Geometria a deixebles seus. Al Teatre Principal, davant totes les autoritats, es celebrava una sessió històrica a honor de mestres eminents ja desapareguts. Es feu un viatge a Bell-lloc, de la Vall d'Aro, per tal de descobrir una làpida en la casa on nasqué el prevere Baldiri Rexach, pedagog del segle XVIII... Es podia dir, certament, que aquella era l'Assemblea de la unió.
5. *Assemblea de Barcelona (21 –22 juliol 1925)*. N'hi ha prou en recordar la situació general d'Espanya i particular de Catalunya durant aquell any de 1925, per a fer-se càrrec de com fou, de com podia ésser l'Assemblea de Barcelona, que a malgrat d'estar explícitament ordenada pels Estatuts de Rubí, algú pensà que seria millor no convocar-la. Segons El Magisterio Tarraconense (1 agost 1925) "Podríamos calificarla de Asamblea de la sencillez y de la brevedad. Organizada sin ningún asomo de solemnidad, no ha sido muy concurrida y sus sesiones fueron cortas y apacibles. Los concurrentes conservaremos la impresión dulce y grata de habernos encontrado en unas horas de cordialidad, que dominó hasta cuando eran debatidas las cifras de la Mutua Ramón Llull". La Revista de Pedagogía (setembre 1927) digué referint-se a aquesta Assemblea: "La de Barcelona, podría ser llamada la Asamblea del aplanamiento; dándose la paradoja de que los asambleístas eran numerosos cuando la Federación los congregó en poblaciones secundarias y resultaban reducidísimos ahora que se reunían en la gran urbe". I en el nostre Boletín del propassat gener tot hem pogut llegir aquestes paraules: L'Assemblea de Barcelona, celebrada pel juliol de 1925, va desenvolupar-se dessorada una capa de gel que esfereïa, amb la concurrència dels pocs qui encara, no del tot abatuts pel naufragi, podien mostrar-se com els darrers amics de la Federació, en aquella hora trista.

6. *Assemblea de Reus (6 –8 setembre 1931)*. La tenim tots encara davant dels ulls i seria sobrer d'historiar-la. Recordem que va obrir-la Ventura Gassol, Conseller de Cultura de la Generalitat, i la va tancar el Dr. Jaume Serra i Hunter, Rector universitari. En la presentació del "Projecte de Bases" dut als debats de Reus, es deia que aquestes inclouen només una finalitat ben modesta: d'un cantó, formular uns quants principis de caràcter general amb els quals el magisteri expressi algunes directrius que podrien ésser tingudes en compte al reorganitzar-se la primera ensenyança pública, i de l'altre cantó, anar directament a reconstituir la Federació de Mestres Nacionals que fills d'ací o d'altres terres germanes espanyoles, exerceixen el professorat a Catalunya. D'aquestes finalitats perseguides a Reus, una és ben manifesta, perquè tot i que la Federació no recuperà l'estat legal fins el mes de gener d'enguany, de fet, el nostre organisme societari torna a existir i a funcionar. I pertocant els principis generals que foren aprovats per l'Assemblea, no sabem el fruit que poden haver-nos produït: qui sap si aquells principis hauran pesat, el mateix a Barcelona que a Madrid, amb una mica més de força de la que podíem esperar.

V. Unes Normes

Fóra curiós anar seguint, un any després de l'altre, la trajectòria de la Federació, dels seus acords, de les seves assemblees i de les seves aportacions en la Nacional, recollir l'ideari del nostre organisme i presentar-lo convenientment ordenat. Amb semblant tasca, hom vindria a reconèixer que la Federació ha reflexionat envers tots els problemes professionals i que a cada un d'ells donà una solució més o menys encertada. Interessant i bella tasca, aquesta, el fruit de la qual seria un llibre de la història de la Federació. ¡Qui tingués vaga i temps per a fer-ho! El magisteri català en sortiria en alt grau enaltit. Però renunciant-hi ací, de grat o per força, limitem-nos a assenyalar aquelles normes que, en certa manera, són com les essències perennals de la Federació. Encara d'aquestes normes sols serà possible fer-se ressò d'algunes principals, que podrien enunciar-se així:

1. *La Federació només es preocupà de l'ensenyament públic*. L'obra del magisteri pertany al món de la cultura, i la Federació s'hi cenyí, però no a tota la cultura, sinó a la de l'ensenyança, i encara no a tota l'ensenyança, sinó a la primera, i no a tota la primera, sinó a la nostra, l'oficial. La Federació no és enlloc que no li pertoqui. Per això la trobem allunyada de la política, no perquè la política sia en si cap matèria vitanda, sinó per quant ella és un afer dels ciutadans i no de les agrupacions, com la nostra, que es funden per motius professionals. Ningú no pot retreure-li, amb justícia, el vici d'haver coquetejat amb les coses i les persones alienes a la professió.
2. *La Federació ha estat sempre adherida a la Nacional*. Aquesta constant fidelitat a la Nacional no fou obstacle perquè la Federació exterioritzés el seu criteri particularista, en el que pertoca al fet diferencial català. Quan altres elements pedagògics de la nostra terra tiraren ara ençà, ara enllà, apropant-se al sol que més escalfa, la Federació féu el seu camí impertorbablement, perquè des del primer dia -lloats siguin els fundadors!- va saber prendre una situació moderada segons la qual són compatibles i armònics el punt de vista català i el punt de vista espanyol. Prenem bona nota d'aquesta orientació, que avui, com sempre, i ara més que mai, ha d'indicar-nos la ruta a seguir per tots nosaltres.
3. *La Federació ha viscut dels seus propis mitjans*. Anteriorment a l'Assemblea de Rubí, la Federació no tenia tresor propi i les despeses eren satisfetes per les

associacions federades. Posteriorment a Rubí, la Federació ha tingut dues fonts d'ingrés: la quota de dues pessetes anuals abonades per cada mestre federat, i quantitats extraordinàries que alguna vegada pagaren les províncies en ocasió de les assemblees. Tant en un cas com en l'altre, les càrregues han sortit de nosaltres mateixos i no pas de cap subvenció de corporacions oficials o privades. Això ha fet, potser, que en el caire material fóssim pobres, però, en canvi, la Federació ha pogut sostenir-se amb independència i amb dignitat, i no hagué d'ésser satèl·lit de ningú, ni hagué de prendre acords al dictat de cap estrany a la nostra classe.

Homenatge al Sr. Bosch i Cusí

Amb un àpat de comiat als assembleistes i en homenatge al senyor Joan Bosch i Cusí -fundador de l'Associació de Mestres del Partit d'Olot i suggeridor del sou personal del mestre, assolit amb la creació de l'Escalafó general del Magisteri primari- finalitzà brillantment l'Assemblea de la Federació celebrada a la ciutat d'Olot.

Un centenar de mestres emplenava el menjador de l'Hotel del Parc a les nou del vespre. Presidia la taula, en companyia del homenatjat, la seva senyora esposa, Na Serafina Pujolar, mestra jubilada d'honrosa història professional; la senyoreta Dolors Batlle, directora del Grup escolar de Barcelona "Lluís Vives"; el Sr. Eugeni Parache, President de l'Associació de Mestres del Partit d'Olot, organitzadora de l'acte; el Sr. Joan Delclòs, President de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya, i els senyors Junquera i Villergas, Inspectors de primera ensenyança de la província de Girona.

Entre les adhesions rebudes, totes molt efusives, són dignes d'esment les de les mestresses Bou, Terris i Bernard de les Escoles Ribas de Rubí; de Francesc Estartús, mestre jubilat de Canet de Mar; de Josep Albagés, mestre de Manresa; d'Anton Busquets i Punset, el mestre poeta de Calders; de Manuel Ibarz, ex-Inspector, qui afirma en la seva lletra que l'homenatjat és un dels mestres més modestos, més cultes i de més prestigi professional de Catalunya, i de Manuel Rueda, Cap de la Inspecció provincial de primera ensenyança de Barcelona, el qual estima que és molt merescut aquest homenatge al veterà mestre que ha consagrat la seva vida a treballar, amb entusiasme, en bé de l'ensenyament i del millorament professional dels seus companys.

En començar a destapar-se el xampany, el Sr. Parache s'aixeca a parlar, en nom de la Comissió organitzadora, per a oferir, amb llenguatge senzill i cordial, l'homenatge dels mestres olotins i catalans, al Sr. Bosch i Cusí, el company que tant ha treballat per l'ideal de l'Escola primària, i el benestar del mestre. Tots els presents celebren a peu dret i amb forts aplaudiments el moment d'ésser-li presentat l'artístic pergami, obra del mestre nacional de Baget, Narcís Coma.

Rodeja, un dels iniciadors de l'homenatge, fa un resum de la labor professional i societària de Bosch, explicant les lluites mantingudes i comentant un seguit de dades curioses extreïdes de les revistes contemporànies que tot aquell estol de mestres catalans il·lustres, dels quals l'homenatjat és un dels pocs supervivents i un dels més legítims representants. Coll i Mas, Director del Grup escolar "Rosselló", de Barcelona, el cita com a exemple a imitar. Divideix la seva actuació en dues etapes, el gran interès de les quals es complau en remarcar, analitzant-les amb certa detenció.

Delclòs, President de la Federació, considera a l'homenatjat, com una anella de la llarga cadena de mestres de bon tremp nascuts -diu- a les terres gironines. Balmanya és l'anella del davant i Jou la que el segueix. De mestre a deixeble: aquest és l'enllaç de la cadena interminable.

El Sr. Blasi, President de l'Associació provincial de mestres de Girona, evoca el record de quan va conèixer al Sr. Bosch, en sos anys de joventut, fent riure als concurrents en recordar la seva ingenuïtat que no li permetia explicar-se per què la figura ferrenya d'un

mestre, conegut ja com a lluitador, es treia l'americana, amb natural simplicitat, anant d'excursió a les ruïnes d'Ampúries...

El Sr. Casares, en nom del Deganat de Barcelona, prova la fina sensibilitat, amb aparences d'ironia, de l'homenatjat, explicant una anècdota. De molts és sabut que els alumnes de les Escoles Ribas, de Rubí, respecten els ocells, les flors i els fruits, els quals abunden en els jardins que els envolten. Algú va insinuar, durant una visita, que l'abundància i l'ocasió potser farien nèixer el desig del furt, al qual va contestar el Sr. Bosch, qui llavors n'era Director: "No tindria cap gràcia que els nois no prenguessin peres, si aquí hi haguessin plantat pins".

La senyoreta Vaqué llegeix les següents ratlles, signades pel senyor Feliu Martí Alpera:

En nom del Grup escolar "PERE VILA" i en virtut d'un acord pres, per unanimitat tinc el gust de fer constar la nostra adhesió cordial i fervorosa a l'homenatge que us tributa la Federació de mestres de Catalunya. Sou l'encarnació viva, més encar, la representació simbòlica del mestre modest, laboriós, constant, equilibrat, dedicat tota la vida a una tasca fructuosa d'ensenyança, sens aldarulls, sense gestos, també sense la vestidura arlequinesca del qui viu esclau de les modes passatgeres que hi han a la pedagogia: però també sens l'oblit d'aquells principis i postulats, d'aquelles normes cabdals mitjantçant les quals els bons mestres ho són sempre: en tot temps i amb tots els sistemes escolars.

I sou també un bon company, que mai no haveu intrigat, que en cap ocasió ha semblat la discòrdia entre els mestres i que en tot moment haveu ostentat la representació de la classe amb tota dignitat. Jo us felicito i felicito als companys de la Federació de Catalunya que han tingut l'afortunada ocurrència de fer-vos justícia i d'enaltir en vos els mestres que parlen poc i que fan molt.

Conservem una missiva del 17 de juliol de 1932 d'en Feliu Martí Alpera, dirigida a Bosch amb aquest mateix text i amb un comiat que diu: Molts anys de vida us desitja el vostre amic i company.

El Sr. Jou i Olió parla, amb gran emoció, en nom dels seus condeixebles de Tortellà, i dedica un sentidíssim record a les persones que tant va estimar i ja gaudeixen d'etern repós en aquell poblet de la comarca olotina, on va exercir per espai de molts anys el Sr. Bosch. Esmenta els seus amics d'infantesa que s'han obert pas en l'espinós camí de la vida, mercès al deixeble predilecte de l'enyorat Balmanya, d'Espolla, al mestre intel·ligent i bo que en aquells moments presidia a tots -diu- al qui reconeixíem com el nostre pare espiritual.

El Sr. Moreno pronuncia paraules amarades de ver efecte i acaba dient, adreçant-se als joves: "Aquí teniu un exemple vivent de ço que deu ésser el mestre. Mireu, admireu i apreneu".

El Sr. Mundi va llegir una poesia original, en català, la qual fou justament aplaudida.

El Sr. Junquera, Cap de la Inspecció provincial de Girona, diu que no pot deixar d'associar-se al merescut homenatge, doncs li consta que el Sr. Bosch ha deixat un rastre de bondats que ningú no podrà contar-nos millor que els seus antics deixebles. Per això -afegeix- després de les paraules del Sr. Jou, sinceres i emotives, tots deurien callar. No obstant, fa un elogi de la seva senyora, per haver estat el puntal més ferm durant la seva llarga vida de treball, i expressa la seva satisfacció per ésser l'homenatjat un dels mestres d'aqueixa producció floridíssima de la província de Girona, la seva estimada terra.

En mig d'una gran ovació, s'aixeca a parlar el Sr. Bosch i Cusí per a donar les gràcies. Diu que quan parla el cor, el cervell emmudeix i escolta; per tant, en aquests moments -afegeix- és hora de sentir i no és hora de pensar. Expressa el seu pregon agraïment, amb paraules vives d'emoció, per la generositat i la gentilesa de què li han donat proves els companys. Remarca la norma de conducta a seguir, dient a continuació: "Si sabeu renyir amb els vostres companys i amb els vostres amics abans que renyir amb vosaltres

mateixos, també tindreu algun dia un pergami com el que acabeu d'oferir-me, pergami de noblesa que serà l'orgull dels vostres fills”.

Finalitza el seu parlament, ple de seny i virilitat, aixecant la copa per la prosperitat de l'Associació de mestres del Partit d'Olot i de la Federació de mestres nacionals de Catalunya, i bebent a honor dels seus companys i amics presents i absents.

L'audició de sardanes que durant el sopar deixà sentir ses notes vibrants des del Parc de Clarà, davant de l'hotel on es celebrava l'acte -audició deguda a l'atenció sempre gentil de l'Ajuntament d'Olot- s'enllacà amb altres que foren executades al piano per l'element jove en el saló de festes, fins a les dues de la matinada.

Així finalitzà el programa de l'Assemblea d'Olot, entre exclamacions d'alegria i d'entusiasme, prometedores de nous èxits en la vida de la Federació de mestres nacionals de Catalunya.

TEXTOS I CARTES DELS COMPANYS

Còpia dels manuscrits originals en català o castellà de l'època.

D'Anton Busquets i Punset
per a Don Joan Bosch i Cusí

Caríssim amic i honorable Mestre: També vull ser-hi en aqueixa rodona de companys que us homenatgen. Personalment, ja sabeu que la salut no'm permet allargarme gaire, i menys amb les tamborinades del temps; pero hi vinc en esperit, volant el cor que's tot vostre, ja d'anys, de quan us pidolava per el meu "Aplec" aquella pàgina tan escaiguda per a els infants, que us inspiraren aqueixos paratjes de la Garrotxa, que tants records us guarden. Deixeu-hi fer ballmanetes entre aqueix volarai de cors, joves i vells que us honoren honorant-se ells al ensemps. Els vells rai! Tots son vostres, fins a plena joventud enllà. Joventud plena que's formá en vostres lliçons i en vostres concells. Joventud novissima: Voldria que, com nosaltres l'adollessis de les sanes doctrines que senyalen aqueixos mestres de la fusta dels Bosch i Cusí. Hi ha una tradició en tots els ordres. No la blasemis, car la fornada que sortiria fora com el pa sense llevat. El llevat de la vida es la tradició. Per que l'actual fornada sia sana i gustosa, cal passarla amb llevat, com el pa. Pa sense llevat es... pa bord, Deu nos en guard.

¡Oh Mestre, oh amic, oh company: encara us resta bona troçada d'anys per avençar en la ruta de la vida. Sian aqueixos plens de salut, d'alegria i prosperitats en nom de Deu i per bé de la Patria que tot just comença d'avirar la terra de promissió. Fem-nos dignes d'arribar-hi. I ara... una bona abraçada

Anton Busquets i Punset
Calders. Juliol de 1932.

Anton Busquets (Sant Hilari,1876 - Calders,1934). Pedagóg, mestre rural, novel·lista, assagista i poeta. Fou autor de títols com Lliroya, Flors del Montseny, Dos amors, Ànimes ferides, Calvari, etc.

"Del meu viure rural" és un conjunt de narracions curtes publicades per Edicions Follet de Calders - Manresa, l'any 1929, que conté un dibuix de Busquets fet per Picasso i unes lletres impreses de Joan Maragall i Gorina. L'editorial Ça-calm Exprés de Sant Hilari, va publicar-ne la reedició l'any 1998. Guardo l'edició de 1929 que porta la següent dedicatòria:

*A D. Joan Bosch y Cusí, meritíssim pedagog, una de les majors glories y prestigis del magisteri català.
Ab gran afecte y simpatia.*

Son amich
L'autor
12-2-1930

D'Antoni Rodeja

Molt distingit i apreciat Sr. meu:

Crec s'haurá enterat de que Federació pensa celebrar la seva próxima Assamblea (extraordinaria) a Olot.

Jo he proposat que entre els actes a donar hi figuri un homenatge a V. en el seu doble caire de fundador de nostra Associació i de sugeridor de l'Escalafó general del Magisteri.

Per a el primer motiu, la Associació li ferá ofrena d'un pergamí en agraïment a l'impuls i honor que sapigué donar a nostre entitat, quin camí per V. traçat, anem seguint amb fe i entusiasme.

Pel segon deure, crec podria anar-se a Tortellá (Escola) on la Federació hi col.locaria un marbre perpetuador de bon recort per haver-nos lograt l'Escalafó.

Com sia que es de justícia, hem de procurar es porti endevant ja que ben merescut ho te.

Pel que refereix al primer motiu es de la nostre incumbencia; en quant al segon, veurem ara que em contesten, si be no tinc esperances.

Ara me convindrien algunes dedes que agrairia de la seva bondad me contestés en quant puga.

¿Com i quant s'originà l'idea i establiment de l'Escalafó?

¿Quin fou el primer President de l'Associació nostrada?

¿Quin fou i on començaren les Converses?

Perdoni tanta pertinencia però vareig demanar a Girona els "Defensor del Magisterio" de l'any 1 per amunt i malgrat fer d'aixó bastant temps res n'he sabut.

Records a la Sra. Serafina i fills i V. sap pot manar de son servent i amic

Antoni Rodeja

P.D. Se li estimará recordi fer-nos aquell petit autógraf que l'Associació serverà amb molt d'apreci. També guardariem amb molta estima el de la seva Sra. esposa.

Castellfullit de la Roca, 8 juny 1932.

Antoni Rodeja

Antoni Rodeja i Molas (1893- 1971)

Va néixer a Sant Jaume de Llierca el 1893. Els seus pares també eren mestres. Estudià la carrera a la Normal de Barcelona.

Exercí de mestre a diverses poblacions com ara Montcada, Campelles, Argelaguer i Castellfollit de la Roca. Va posar en marxa un consultori pedagògic per als mestres de l'Associació d'Olot. A nivell personal sabem que fou un gran amant de la natura i de l'excursionisme. Va morir a Olot als 78 anys pràcticament cec.

De Josep Dalmau Carles

Mi buen amigo i estimado Maestro:

Uno de estos días se me ha leído la simpática noticia de unos amigos y admiradores de su simpática y buena Serafina acaban de tributarle un sentido homenaje.

Me asocio con el alma toda a ese merecidísimo acto, aunque también se une toda esta familia. No podía hacerse menos en justicia a favor i honra de la que tanto ha trabajado en bien de la cultura patria.

Os agradeceré expreséis a vuestra simpática esposa la sincera manifestación de mis sentimientos.

Confirmando la carta que os escribí a últimos de junio pasado. Pensaba tener el honor y la satisfacción de abrazaros al pasar vos por San Antonio de Calonge yendo a Llafranc.

Mis afectos cariñosos a Serafina y demás de vuestros hijos, y recibid vos el fuertísimo abrazo de vuestro amigo y admirador que os pertenece todo.

Dalmau.

Gerona, 6 de octubre de 1928

Josep Dalmau i Carles. Cruïlles 1857- Girona 1928.

Com a pedagog va publicar nombrosos llibres de text en castellà. Cal destacar la "Enciclopedia Cíclico - pedagógica" de grau elemental, amb 400 gravats i editada el 1922, dedicada a l'inspector de primera ensenyança i escriptor D. Joaquín Salvador Artiga. En tinc un exemplar amb dedicatòria a mà:

Al muy ilustrado compañero i caro amigo D. Juan Bosch Cusí, con todo el afecto, El autor.

El 1926, sortia a la llum la de grau mitjà, amb 735 gravats. Ambdues editades per l'empresa familiar Dalmau Carles, Pla, S.A. de Girona, la mateixa que posava a la venda els llibres d'en Joan Bosch.

De Joaquim Pla i Cargol

Distingit i benivolgut amic: Rebuda la seva lletra, i queda corregit el seu compte en la forma que vosté indica: moltes merces. La factura de referència habrá sigut passada a un altre fòleo del major.

Si les ocupacions de vosté no fossen massa absorbents de la seva activitat, molt ens plauria que volgues termenar el cicle de lletres de Historia d'Espanya amb el grau superior de la mateixa. Aixó crec que no li representaria pas un treball molt feixuc, car vosté domina molt bé aquestes disciplines.

Llavors quedaria ben arrodonit aquest cicle dels llibres, i confio que llavors, lligats un amb l'altre, tots plegats es vendrien força més.

Confiant en que vosté voldrà atendre amablement el nostre preg, i amb afectuosos records de tots nosaltres per vostés tots, disposi sempre del seu afm. i bon amic i ss"

Joaquin Pla

Girona, 12 gener 1929

De Joaquim Pla

Benvolgut amic: Rebuda la seva lletra, i, tal com desitja i en les condicions econòmiques que demana, li ferem la nova edició del seu Manuscrit (tirada de 6000 exemp).

És difícil poder deixar més marge blanc al llibre, car caldria fer fabricar el paper de tamany més gran: pesaria una mica més i resultaria llavors quelcom més car. De totes passades, si vosté ho desitja així, pot fer-se. Li agrairé m'ho digui, a fi d'encarregar el paper d'acord amb els desitjos de vosté.

Me plau enviar-li un exemplar del nou llibret "Segon Llibre". Ara estem termenant l'edició catalana del mateix. Si té la bondat de dir-me la seva autoritzadíssima opinió li ho estimaré molt.

Pot fer al llibre les modificacions i correccions que cregui convenients i enviar-nos l'exemplar amb dites correccions per tal que ens serveixi d'original per la nova edició.

Rebi els nostres més afectuosos saluts, que li prego extengui a la seva esposa, i vosté disposi sempre del seu bon amic que és alhora un fervorós admirador.

Joaquin Pla

P.D.

Perdoni si no vaig enviar la meva adhesió al acte que li varen dedicar a Olot: vaig sufrir una confusió de dates, i, en anar a enviar el telegrama, vaig veure, en els diaris, que l'acte ja s'havia fet. Perdoni'm-ho.

Girona, 31 agost 1932

Joaquim Pla i Cargol. Girona 1882-1978.

Editor i escritor divulgatiu i també de llibres de text. Entre les obres més conegudes trobem les que fan referència a les terres gironines. Empúries i Roses (1934), Gerona històrica (1940), Els setges de Girona el 1808 i el 1809 (1962), Art popular i de la llar a Catalunya (1926), etc.

De Jou i Olió

Distingit company:

Rebo ahir la seva postal, data del 20, i agraeisc les paraules generoses que vosté dedica al nº 2 del "Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana". És una cosa modesta, sense pretensions, car no hi ha mitjants per a tenir-les.

També agraiexo, millor dit, faig constar de nou la meva gratitud, per l'article que hem pogut publicar de vosté i que espero no ha d'ésser l'únic.

Envio a vosté altres dos exemplars del nº 2 i també hi adjunto el nº 1, per si no hagués arribat a vosté, com veig ha succeït a l'amic Tauler. A les llistes dels qui deuen rebre el "Butlletí" vosté i en Tauler hi figuren, però em consta que per part dels empleiats de la Protectora es feu molt deficientment la remesa del primer nombre.

Espero que l'envio del segon número anirà millor i aleshores vostés en rebran altre exemplar.

Afm. company i amic,

Llorenç Jou i Olió

Barcelona, 22 novembre 1911

De Jou i Olió

Distingit mestre i amic:

Ahir vespre mateix, per mediació de la senyora Llop, qui sol venir sovint a casa, vaig saber el paper, tan important com merescut, que vostè acabava de tenir en els actes celebrats pel Deganat en homenatge als cent companys ara de poc vinguts a Barcelona i que s'ajunten a aquells altres mestres nacionals que anys ha treballem dins les escoles d'aquesta ciutat.

Sé que vostè tindrà per sentides i sinceres les meves paraules, si li dic quant em plau que vostè hagi trobat bona entrada en el magisteri barceloní i com desitjo que li sia pròspera i agradable la seva permanència entre nosaltres.

Potser vostè observi que jo visc una mica allunyat dels fets de caràcter públic. En tal cas, l'observació de vostè fóra justa. Dels anys de la Dictadura, que no passaren debades, m'en queda un relleu que s'originà en manca de fe en els homes i es traduï en gran anhel d'isolament, en un desig d'apartar-me de totes les coses on no hi tingui altra tasca que la de la presència.

Això no em priva, però, de registrar els esdeveniments, que potser jutgi jo amb més serenitat i amb més moderació, precisament perquè la distància purifica i dóna als fets la noble categoria de paisatges. Tampoc no em priva de sentir-me agermanat amb tots els companys de classe, i que sia amb goig profund que m'agrada servir-los quan s'em presenta l'avinentsa.

En pertocant a vostè i la seva família, que suposo deuran posar pis a Barcelona, no cal dir com tots els de casa els expressem la nostra salutació i oferiment.

Afectuós deixeble, company i amic,

Llorenç Jou i Olió

Barcelona, 22 març 1931

De Jou i Olió

Antic mestre i amic:

Per mediació del Sr. Montserrat, company a l'Escola Baixeras, he sabut que ahir vostè va possessionar-se del càrrec de Degà, pel qual havia estat elegit en la sessió del darrer dissabte.

Ganes vaig tenir d'anar-li a dar el meu vot; però ateses les circumstàncies d'aquesta qüestió, em semblà que era més prudent –més pacificador- que jo em mantingués una mica lluny.

Vostè, amb el bon sentit de les coses, comprendrà que el meu vot ja hi compta, encara que jo no anés a donar-li; i també comprendrà com desitjo que la càrrega del càrrec no li resulti massa feixuga.

Amb la llarga experiència societària de vostè (president associacions de partit i província i la Federació, i anant a Madrid a les reunions de la Nacional), està ben situat per tal de treballar una mica en l'endegament dels problemes de Barcelona, espinosos de sempre i avui un xic més que mai.

Rebi la més afectuosa enhorabona, tant de la Mercé com de mi, i rebin tots vostès els nostres records.

El seu deixeble, company i amic,

Llorenç Jou i Olió (Barcelona, 9 juny 1932)

Llorenç Jou i Olió. Tortellà 1877-1954.

Deixeble de Bosch i Cusí, també com ell, va perdre el pare de molt petit. Aquest fet, juntament amb el de ser coix, va fer que el mestre li tingués molta estima i, vistes les seves aptituds de noi estudiós i assenyat, l'adrecés cap al magisteri.

Va treballar a Llacanòs, i durant quaranta anys a la Ciutat Comtal, sent director del "Carles Aribau", escola que depenia del Patronat Escolar de Barcelona.

A banda de ser un dels mestres que van projectar les Converses, era un col.laborador habitual a les revistes del ram donat que escriure li agradava molt.

Fou el secretari de la Federació Catalana de Mestres durant la Presidència de Bosch i Cusí, o sigui de 1912 a 1918.

Llorenç Jou va fer diversos viatges, a Suïssa, Alemanya, Itàlia i França. Visitava escoles per conèixer la manera de treballar dels mestres i perfeccionava i actualitzava els seus coneixements de pedagogia fent cursets. Morí l'any 1954 a la seva vila natal.

De l'alcalde d'Espolla

El Ayuntamiento de mi presidencia, en sesión de fecha 7 de diciembre último, tomó el siguiente acuerdo:

El Sr. Roca expuso que con satisfacción se había enterado de que al hijo de este pueblo D. Juan Bosch y Cusí, distinguido Maestro de Tortellá había sido agraciado con la Cruz de Caballero de la orden civil de Alfonso XII y que, por tratarse de un espollense, entendía debía demostrarse al agraciado la satisfacción con que el consistorio se ha enterado de la merecida distinción de que, por sus servicios en la enseñanza, le ha hecho merced S.M. el Rey que Dios guarde. "Los reunidos, oídas las indicaciones del Concejal Sr. Roca las encontraron justas y, en su consecuencia, por unanimidad se acordó felicitar a D. Juan Bosch y Cusí y significarle la satisfacción del Ayuntamiento por la concesión de la Cruz de Caballero de la orden civil de Alfonso XII; y, haciéndose intérprete del vecindario, felicitarle igualmente en su nombre por tan alta y preciada distinción"

Cuyo acuerdo me complazco en comunicar á V. para su conocimiento y satisfacción.

Dios guar. á V. m.a.

Espolla 7 de enero de 1910

*Juan Roca
Alcalde.*

Contesta de Bosch a la missiva de l'alcalde Roca d'Espolla.

"Gratamente sorprendido con su atenta comunicación del 7 de enero -recibida ayer- al dar á V. por ella y por el acuerdo que me transmite las más cumplidas gracias, me complazco en testimoniarle mi sincero reconocimiento.

Afecto y admiración sentí siempre por ese pueblo: afecto hacia sus cosas, indisolublemente unidas a los recuerdos de mi infancia; afecto y admiración hacia sus personas, por su laboriosidad, por su honradez, por su cultura, por su civismo.

La gratitud á que me obliga el acuerdo de esa celosa Corporación, de 7 de diciembre último, es un nuevo lazo que me une más fuerte y más estrechamente á mis paisanos, a mi país natal.

Dígnese V., Sr. Alcalde, ser fiel intérprete de estos mis sentimientos de afecto, admiración y gratitud cerca del Ayuntamiento de su digna Presidencia y de ese vecindario en general, y cuenten todos y cada uno con mi aprecio é insignificancia.

Dios guarde a V. muchos años."

Tortellá, 5 febrero 1910

Juan Bosch Cusí.

De l'Alcalde Constitucional de la ciutat de Berga

Saluda:

a en Joan Bosch Cusi son distingit amic, erudit Director de les Escoles Ribas i's complau en oferirse per a tot quant puga convenirli esperant veures reforstat el seu criteri amb la clara llum de la seva intelligència en profit de la major cultura i prosperitat d'aquesta encontrada ahont tants bells recorts hi deixá en sa curta estada.

Joaquim Serra Huch

Berga, 3 de Janer de 1918

De A. Viñas

Estimat Joan:

Amb la satisfacció que ja pots pensar he rebut la nova de que els teus companys de Barcelona, fent-se l'honor que sempre deriva d'un acte d'estricta justícia, t'han nomenat el seu Degá.

No podien escullir millor tan si han tingut en compte la ciencia, com l'experiencia.

Que per molts anys puguis fer tan bona obra i obtenir, en benefici de tots, els més grans éxits. Com que estém quasi en vigilia del teu Sant, en nom propi i dels de casa t'envio la nostra ben sincera felicitació amb recorts ben afectuosos pera la teva esposa i fills.

Ben cordialment teu

A. Viñas

Barcelona 21 de Juny de 1932

De Francesc Estartús i Prat (Tortellà, 1866-1948)

Sr. Eugeni Parache

Olot

Distingit company: Aquestes lletres van adreçades al President de l'Associació de Mestres d'aqueix districte. Si no és V., tindrà la bondat de posar-les a mans del President?

.....

La manca de salut (no la d'entussiasme per al Magisteri i l'admiració a la tasca assenyada i constant de l'amic Bosch Cusí, car aquests em sobren) em priva d'assistir a aqueixa Assamblea i al sopar d'homenatge a l'infadigable amic; però no de palesar la meva cooperació espiritual, mitjansant aquestes ratlles, que desitjaria fossin llegides en l'ápat, com a ressó del pensar d'un mestre vell, exhaurit de forces i energies físiques; curull, però, d'afectes al Magisteri, d'amor a i d'anyorança per la seva tasca i d'amistat i d'adheció al volgut amic Bosch Cusí, paladí incansable del millorament moral i material del Magisteri.

Quan el sou personal dels mestres era un somni acaronat tan sols per aquells que sentien les ànsies inquietadores de mig segle després; quan l'Escalafó del Magisteri era un neologisme en el diccionari i una utopia en la ideologia, tu, amic Bosch, des d'aquell poblet entafurat en una arruga de les acaballes del Pirineu, des de Tortellà, poble ben car al meu cor, perquè en les seves brises montanyenques s'hi va gronxar el meu humil breçol, des d'aquell poblet, emplenaves setmanalment les planes de EL CLAMOR DEL MAGISTERO amb sengles articles, plens de doctrina, abarrotats d'arguments incontrovertibles, on hi transparentaves una intel·ligència profètica de ço que hauria d'ésser i de ço que seria i és estat el millorament ascensional, en tots els ordres, del Magisteri espanyol. No importa que en la seva defensa hi tinguessis algunes ensopegades; no importa que un "Atarle corto", que blasmava l'actuació d'un cacic, te valgués un procés en terres gallegues o castellanès; tu seguies imperterrit la teva tasca i saltares atrevit els entrebancs, amb l'esguard fit a la teva mania: LA REDEMPCIÓ DEL MESTRE ESPANYOL.

El més petit de tots, però el més gran en l'afecte que et tinc i en la gratitud que et servo, per un favor d'intel·ligència que em prestares quan la meva estava debilitada per una malaltia nerviosa, vol tributar-te aquest homenatge, eixit del fons del cor, d'aquell cor que, mantes vegades, és buidà en el teu, pels afalacs i tendreses d'una amistat antiga, que en la meua ànima ha tingut sempre lloc de preferència.

Tingueu-la-hi vosaltres, companys tots, els qui assistiu a l'Assamblea, car en Bosch Cusí bé s'ho mereix.

Quan aquést, amb la seva intel·ligent i bona esposa, passaren a exercir en la província de Barcelona, un periòdic professional publicava un article que acabava així: "Obriu de bat a bat, Associacions de Mestres de Barcelona, que per les vostres portes va a entrar-hi la notable parella Bosch-Pujolar".

Parodiant, vos diré: Obriu els vostres cors, Mestres que vos trobeu a Olot i doneu-hi franca entrada a l'espill i honor dels Mestres Catalans.

A tots abraça i de tots es despedeix aquest mestre jubilat de Canet de Mar,

17-7-32

Francesc Estartús

Francesc Estartús i Prat. Tortellà 1866-1948

A Banyoles, durant trenta-cinc anys, va exercir de mestre juntament amb la seva esposa que portava l'escola de nenes. Els seus fills, també, van estudiar la carrera de Magisteri. Morí a Girona l'any 1948.

De Manuel Ibarz (1860-1942)

Sr. D. Eugenio Parache.

Distinguido compañero: Me entero con viva satisfacción del homenaje que la Federación de Maestros de Cataluña se propone tributar a D. Juan Bosch Cusí. Aplaudo de corazón esta justa iniciativa y ruego a Vdes.

Que me cuenten entre los adheridos. Si mi salud no estuviera quebrantada, asistiría personalmente a tan merecido acto.

Aparte de que con ello daría una prueba de amistad a mi entrañable amigo Sr. Bosch, mi presencia en ésa me daría ocasión para saludar a muchos maestros también antiguos amigos míos, los cuales contribuyeron a la buena fama de ese Magisterio, para mí siempre inolvidable.

Reitero mi felicitación por lo que se proponen hacer en obsequio del Sr. Bosch Cusí - uno de los maestros más modestos, más cultos y de más prestigio profesional en Cataluña- y aprovecho esta oportunidad para dirigir a los Asambleístas un afectuoso saludo.

De V. atento compañero y S.S.

Manuel Ibarz.

Barcelona, 16-7-1932

Manuel Ibarz i Borràs (1860-1942)

Va nèixer a la província d'Osca, tot i que va estar-se 21 anys a les comarques gironines. Inspector d'escoles tant públiques com privades. Va rebre diversos vots de gràcies. També fou nomenat Cavaller. Té escrits tres llibres: "Páginas selectas", "Hojas literarias" i "Elementos de gramática castellana".

COMUNICACIÓ A L'ASSOCIACIÓ DE MESTRES NACIONALS DEL PARTIT D'OLOT.

Aquesta Presidència ha rebut un ofici de l'amic i intel·ligent mestre de Tortellà D. Joan Bosch Cusí que pel seu contingut es creu en el deure de fer-lo públic a la reunió general reglamentària que s'ha de celebrar el proper mes de maig. Opina que a tots els mestres associats els hi agradarà glossar els bells conceptes i sinceres manifestacions de companyonia que dit consoci dirigeix a tots els qui ens honrem amb la seva amistat. El document diu així

"Altament reconegut i obligat a aquesta associació pels acords del 18 d'octubre passat li suplico Sr. President que en la primera reunió que es celebri sigui vostè intèrpret a prop d'aquests estimadíssims companys dels meus arrelats sentiments de consideració, afecte i gratitud envers tot el magisteri associat d'aquest partit, podent individualment i col·lectiva disposar de mi i de tot el que pugui ser-los d'alguna utilitat.

La meva esposa també agraeix el vot de confiança que se li atorgà i juntament amb mi es reitera en tots els seus oferiments de camaraderia i franca amistat."

Joan Bosch i Cusí

Olot, 22-11-1911

ARTICLE DE D. FRANCISCO GARGAJO. Any 1912

Una salutació de comiat

Que la província de Girona té un bon cabal de Mestres mestres ho diuen els col·legues de la resta de Catalunya. Crec que deu ésser veritat quan malgrat les sagnies que ha sofert, encara n'hi queden un bon grapat amb els quals omplir els rengs d'un quadre d'honor.

Dos peixos grossos se'ns han anat ahir: Bosch Cusí i la seva distinguida consort, la Pujolar.

En la seva marxa s'han endut quelcom de les escoles de Tortellà, de l'Associació del partit d'Olot, de l'Associació de la província i de mi.

Quatre abandonats que sens dubte sentirem la patacada en els nostres sentiments. Aquelles escoles, les de Tortellà, han perdut uns directors conscients i enamorats de la seva missió, treballadors infatigables i dels escollits, d'aquells que saben abocar tota la seva ànima en l'ànima del deixeble i modelar-la conforme el prototipus que s'han proposat.

Molts deixebles dels Bosch-Pujolar he conegut i he tractat, n'he tingut alguns al meu càrrec, quan ja s'havien format al caliu d'aquelles encarnades pedagogies. Tots delataven l'excel.lent orientació dels seus mestres. Una escriptura clara, igual, bonica en la forma, concisa, correcta i sense un gargot al fons. Un parlar poc i un pensar molt. Un ordre preliminar en totes les seves obres, un discórrer moderat i serè, sense prejudicis del moment ni rampells de neuròtic: tal és la característica dels fills espirituals d'aquell matrimoni docent. Jo els distingiria entre mil: sempre ofereixen la mateixa tònica. El mestre que sap imprimir-la constantment, no hi ha secret, ha d'ésser un bon mestre.

A l'Associació d'Olot també li ha tocat "la xina negra": ha perdut un director dels que sempre et porten a bon lloc. Vegi's l'història d'aquesta Associació i en les seves reunions es destaca sempre la proposta oportuna, la iniciativa profitosa, la previsió encertada, l'acord substancials. Bosch era freqüentment el de la batuta, i a vegades, l'obligat solista. Que ho diguin sinó, els companys de per allà.

A la Provincial - que vesteix de mig dol per la partença dels avui mestres de Berga - Bosch sempre acudia amb el quadern de notes sota el braç. En aquestes notes estaven condensades les essències de la nostra embolicada legislació -que coneix perfectament - i de la Pedagogia pràctica i de casa fruit d'un estudi previ i per al cas, fet amb la dosi de lògica i bon sentit que informen els actes de Bosch. Tots recordem amb fruïció la perícia amb què ens explicà ja fa alguns anys, el que hauria de ser l'Escalafó general, i que avui està establert. I amb les seves notes i els seus estudis sobre aquest assumpte, s'en va anar, com a delegat, allà a Madrid, per portar a la Nacional la conveniència de sol.licitar la implantació de la tan sospirada millora. D'allà arrenca ella, allà va quallar la idea amb la passió del raonament del mestre de Tortellà.

Queda per lamentar-se l'últim abandonat: jo. Amics excel.lents, confidents reservats, companys entesos, consellers acertats, paisans estimadíssims: tot ho eren per a mi, i ho seran, sens dubte, però no amb la freqüència i intensitat que permetien la proximitat de les nostres llars i les entrevistes freqüents de les nostres persones.

Obriu de bat a bat les portes, Associacions de Barcelona, que per elles hi entraran la parella Bosch-Pujolar. Doneu-els-hi una rebuda d'honor, que bé ho mereix la preada adquisició.

Fr. Gargajo. 1912

DIRECCIÓN GENERAL DE 1ª ENSEÑANZA

Al cumplir hoy con el ingrato deber de firmar el expediente de su jubilación, en cuyo momento reconozco me ha faltado la energía que de ordinario pongo en sus trazos, he experimentado una de las mayores emociones de mi vida profesional.

Su actuación meritísima como maestro, su vida modelo de ciudadanía, ha hecho que me entristezca grandemente pensando que cesa hoy, y que por imperativo de la Ley soy yo quien ordena su cese, el maestro modelo de maestros; semillero de generaciones sanas de espíritu, nobles de intención y fecundas en reproducir las sanas ideas que Vd. les inculcó.

No quiero por ello que abandone oficialmente su apostólica profesión sin hacerle patente la admiración y el agrado con que este Ministerio ha visto su labor profesional, el

imborrable recuerdo que deja en el Magisterio Nacional y el agradecimiento del Estado a uno de sus funcionarios más encomiables bajo todos conceptos.

Sr. Bosch Cusí: la Ley hace cesar a Vd. en el servicio activo del Magisterio español obligándole a un descanso que nunca estuvo mejor ganado; pero en los maestros españoles y en el Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes perdurará la gratísima impresión que su labor profesional ha producido, impresión que irá en aumento cuando todos conozcan su generoso sacrificio de entregar toda una vida en beneficio de la de los demás.

Todo ello se lo dice de un modo oficial y para su satisfacción, con alegría y pena, en una amalgama paradógica y absurda, un compañero que le admira y que por designios del Gobierno de la República rige en la actualidad los destinos de la Dirección General de Primera Enseñanza.

Madrid, 22 de Abril de 1936

El Director General

J. Coll y Mas.

SERAFINA PUJOLAR

Diu la sentència: “Darrera d’un gran home, sempre hi ha una gran dona”. No és que jo sigui una feminista radical, potser el suficient per als temps actuals, però personalment trobo carca i retrògrada aquesta afirmació. S’hauria de dir: “Al costat d’un gran home, sempre hi ha una gran dona”. Aquest és el cas de Serafina Pujolar i Lanciano. Va treballar sempre braç a braç al costat del seu marit. Tenien ambdós la mateixa passió per l’ensenyança i, com ell, va ésser

també homenatjada i molt estimada. Solament el va sobreviure un mes i mig aproximadament. Crec que a banda del mal tràngol de la guerra, va morir d’enyorament. Nascuda a Tortellà l’11 de novembre del 1876, foren els seus pares Marià Pujolar i Batlle i Maria Lanciano i Pascual.

En Marià, nascut a Llers el 1836, exercí de mestre a Garriguella durant vint-i-sis anys. Va escriure diversos llibres de text juntament amb el seu amic Francesc d’A. Ferrusola i Ortensa, avi de la Sra. Marta Ferrusola, esposa de Jordi Pujol, expresident de la Generalitat.

Un d’ells, tot i que en molt mal estat, encara es conserva a l’arxiu històric de Figueres: “Elementos de Gramática Castellana” per a les escoles de primera ensenyança amb trenta edicions (a 1 pta. l’exemplar). També va escriure “Compendio de Historia Sagrada y de Religión y Moral” (a 0,70 pts. l’exemplar), “Principios de Aritmética teórico-práctica” (a 1pta. exemplar). Tots ells impresos a la llibreria de Joan Bonet, d’Olot.

Per oposicions es va traslladar a Tortellà el 1862 casant-se amb Maria Lanciano, natural de Girona i que també era mestra del mateix poble. A més de la Serafina, futura esposa d’en Joan Bosch, van tenir dos fills varons. Un d’ells mestre, i l’altre, en Càndid, dedicat al comerç, introduint a Catalunya el brodat suís, molt conegut en aquella època.

Amb aquests antecedents, és natural pensar que la Serafina també es dedicués a l’ensenyament. A més a més, tenia molt bones mans per cosir, fer labors de brodats, etc. segurament per herència de la seva mare Maria, la qual, va publicar un “Tratado de Corte”, edició amb 136 gravats, aprovat com a llibre de text i recomanat per diverses juntes d’Instrucció pública.

Tornant però, a la Serafina Pujolar i tal com he dit abans, va fer de mestra a Tortellà, a Berga, i a Rubí, o sigui, a les mateixes poblacions on era destinat el seu consort Joan.

Però heus aquí que quan el govern canvià, també ho feu la situació dels mestres. Consideraven que les escoles particulars, entre elles les del Patronat Ribas, no havien satisfet cap quota vàlida encara que haguessin cotitzat com a pertanyents a l’Estat. Per poder conservar els seus drets els mestres havien d’exercir almenys dos anys en escoles de l’Estat. Per aquest motiu, ella es va veure obligada a demanar la vacant que hi havia en una escola graduada de Granollers. Així doncs, el matrimoni es va separar per primer cop. Ell va romandre a Rubí, ben atès per una parenta llunyana dels Bosch, mentre ella s’instal·lava a l’Hotel Europa de Granollers on era molt estimada per tots, fins al punt de preparar-li menjars especials per al seu delicat estòmac.

A les esposes dels militars, allotjades en el mateix hotel, els ensenyava com arranjar els desperfectes de les guerreres dels seus marits. I vet aquí que la Serafina que era més aviat menuda -li deien Fineta- però molt enèrgica, es quedava de dilluns a divendres treballant a la capital del Vallés Oriental, i els dissabtes agafava el tren cap a Rubí, sempre carregada amb presents per a la família comprats en el mercat del dijous.

Malgrat aquesta activitat sorprenent, encara trobava el temps necessari per anar a veure un cop per setmana la seva filla Maria, convalescent i plaçada a muntanya en una casa de pagès. I això durant dos anys.

La seva vila natal, Tortellà, fou la primera destinació com a ensenyant i com a parella amb en Joan Bosch. Es van casar molt joves, ella deia que eren dues criatures i que jugant a cuït i amagar pel jardí, va tenir un abortament del primer embaràs. El cert, però, és que per desgràcia, tots ells fills varons de la parella van morir. Tres d'ells amb pocs mesos, i en Ricard, un noi intel·ligent, assenyat i massa estudiós per a la seua edat, fins al punt de no prendre part en els jocs a les hores d'esbarjo i sempre amb un llibre a les mans, va viure només fins als catorze anys.

Precisament, un dels articles present en aquest recull -al meu humil parer d'una gran tendresa- "El mestre del teu pare" va dirigit a ell. El seu precoç traspàs, devia ser un cop molt dur per a la família. Com ho va ser el fet que un dels fills de mesos, morís en caure dels braços de la dida a la mateixa plaça de l'Ajuntament de Tortellà plena de gom a gom en un dia festiu.

Ja se sap que els esdeveniments transmesos de pares a fills s'eixamplen, s'allarguen i s'inflen, però em digueren que l'endemà, el pare de la criatura, en Joan, es va aixecar amb els cabells blancs a causa de la commoció.

Sortosament, les quatre filles, Pepita, Aurora, Maria i Joaquina, van viure totes, i els van fer avis onze vegades. L'Aurora es va casar amb Josep Vilanova, mestre de les Escoles Ribes i la Maria, per a satisfacció dels seus pares, va cursar també la carrera de Magisteri.

En quedar vacant la classe de grau superior de l'escola de Rubí, el Director va sol·licitar la plaça per a la seva filla recent sortida de la Normal i el Patronat acceptà. Donat el consentiment del President Sr. Jaume Carner, Bosch pensà que no era prudent que una joveneta s'estrenés ocupant un lloc superior a les companyes dels graus elemental i mitjà. La proposta de canviar de classe no va agradar a les mestres, que refusaren la substitució, en conseqüència la Maria es va trobar davant la gran responsabilitat de portar la classe de grau superior, tot i tenir l'ajut del seu pare. Al vespre corregia els treballs dels alumnes i en havent sopat preparava les lliçons del dia següent.

Tot marxava bé, però de sobte van aparèixer diàriament en la noia unes dècimes de temperatura a més d'una inapetència constant. Acabat el curs i per prescripció facultativa, va romandre una bona temporada de repòs, posant una substituta en el seu lloc.

En ser donada d'alta, va tornar al treball, però a finals d'any va recaure altra vegada. Llavors, els seus pares, entenent que la filla del Director no podia tenir cap mena de favoritisme i que les contrarietats enforteixen el caràcter, l'obligaren a renunciar al càrrec per manca de resistència física i la van enviar a recuperar-se a un bonic poble recomanat pel metge: Sant Feliu de Codines, anomenat també el balcó del Vallès. Aquest clima de semialtura li anà molt bé per a la salut ja que va viure fins als 94 anys.

Continuant amb la Serafina, fou l'autora del pràctic "Libro de Asistencia", un volum de dues-centes pàgines amb un ratllat per facilitar la col·locació dels signes en el lloc corresponent. El resum de faltes posava de manifest les absències cotmeses per cada alumne des del seu ingrés a l'escola. Les Instruccions permetien trobar el terme mitjà d'assistència i respondre a consciència els interrogatoris desenats que es confeccionaven per a l'estadística de primera ensenyança.

Al setembre de 1928, també se li va retre un homenatge de gratitud per part de les ex-deixebles de Rubí, als pocs mesos de la seva jubilació, tan merescuda després de quaranta-quatre anys d'exercici professional. Segons la publicació setmanal "La Gralla" del 6 d'octubre de 1928:

La festa, que es celebrà a l'espaiosa sala de música de les Escoles Ribes, començà a dos quarts de dotze i es descabdellà amb el programa prèviament senyalat. Fou un acte de

*cordialitat, i sense encarquament de cap mena i tingué tot l'encís de l'espontaneïtat". Hi va haver parlaments, cançons, concert i regals.
Es van llegir gran nombre d'adhesions, entre elles les dels Ajuntaments de Granollers i Tortellà, dels setmanaris La Gralla de Granollers i Saba Nova de Rubí i una molt afectuosa de Santiago Russinyol. En finalitzar la festa, es va agrair la gentilesa i l'amistat de tots els presents.*

A continuació, passo a transcriure (en català i castellà original) un parell de les moltes cartes rebudes amb motiu d'aquest homenatge.

A la meva volguda mestra Sra. Pujolar

Después de tans anys de treball, ha arribat l'hora de donar el jubileu tan merescut a la nostra mestressa la Sra. Pujolar. Celebrem-mo totes i demostram-li que també totes en sentim quelcom de goix qu'ella experimenta, que també totes en disfrutem de la seva alegria.

¡Oh Sra. Pujolar si sabés lo molt que l'estimem i lo agrades que estem de lo molt que ha fet per nosaltres!

Vosté ha estat més que una mestra, ha estat la nostra segona Mare.

Voste ha desvatllat los nostres sentits gravant dins lo més profund tota la ensenyança que li ha sigut posible.

¡Oh venerable mestra! Cuantes angoixes ha passat per nosaltres.

Doncs ja que ella ha sofert tan, avui que es dia de goix em de donarli una bona alegria que no se li esborri mai mes.

Totes les que com jo sentim repetirem amb grans crits mes paraules de

VISCA LA NOSTRA MESTRESSA

VISCA LA SRA. PUJOLAR

M. Llugany

De l'Ajuntament Constitucional de Tortellà

Noticioso este Ayuntamiento del homenaje que se dedica á V. en la villa de Rubí, con motivo de su jubilación, y teniendo en cuenta que además de ser V. hija ilustre de esta población, desempeñó en ella el cargo de Maestra durante un período de más de 20 años, desarrollando una labor pedagógica digna de todo encomio, la Comisión permanente de este Ayuntamiento acordó en sesión del día 26 de septiembre actual adherirse al referido homenaje, en nombre del pueblo y de las antiguas alumnas sobre las que derramó V. su ciencia y su bondad.

Dios guarde á V. muchos años.

Tortellá ventiocho septiembre de 1928

El Alcalde.

Ricardo Camó